



ПЕДАГОГІЧНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

PrOsvita

№2





НАУКОВА УСТАНОВА
ІНСТИТУТ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА СПІВПРАЦІ



ПЕДАГОГІЧНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

PrOsvita

Випуск № 2

жовтень, 2024



УКРЛОГОС Груп
2024



SCIENTIFIC INSTITUTION

INSTITUTION OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL INTEGRATION AND COOPERATION



PEDAGOGICAL SCIENTIFIC JOURNAL

PrOsvita

Issue № 2

October, 2024



UKRLOGOS Group
2024

ПрОсвіта : педагогічний науковий журнал / НУ «Інститут науково-технічної інтеграції та співпраці». Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. № 2. 180 с.

 DOI: <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2>

Рекомендовано до видання

Вченою Радою Наукової установи «Інститут науково-технічної інтеграції та співпраці». Протокол № 58 від 17.10.2024 року.

Ідентифікатор медіа: R40-05280 (Рішення Національної Ради № 2545 від 08.08.2024).

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Кондрацька Галина Дмитрівна – доктор педагогічних наук, професор,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Україна)

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Жорж-Луї Барон – доктор філософії в галузі освіти,
Парижський університет (Французька Республіка)

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бенера Валентина Єфремівна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Бацуровська Ілона Вікторівна – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
Буцик Ігор Михайлович – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
Волошенко Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
Дибкова Людмила Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Куліченко Алла Костянтинівна – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
Мірошніченко Валентина Іванівна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Маринченко Ганна Миколаївна – кандидат історичних наук (Україна);
Олексін Юрій Петрович – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Опачко Магдаліна Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Отич Олена Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Парфанович Іванна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Пінчук Ірина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
Радул Валерій Вікторович – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Савінова Наталія Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Сергеєва Лариса Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Сліпчишин Лідія Василівна – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
Тамозьська Ірина Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
Чашечникова Ольга Серафимівна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Яненко Ярослав Васильович – доктор наук із соціальних комунікацій, доцент (Україна);
Бесєдіна Антоніна Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Гончарук Валентина Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);

Данилко Оксана Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Данильченко Ірина Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Зенченко Тетяна Федорівна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Іваницька Наталія – кандидат педагогічних наук (Україна);
Калінін Андрій Миколайович – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Кошура Андрій Вікторович – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Красницька Ольга – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Лещук Галина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Любива (Лисиця) Віталіна Вячеславівна – кандидат педагогічних наук (Україна);
Мацук Людмила – кандидат педагогічних наук, професор (Україна);
Приходько Оксана Юріївна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Слухенська Руслана Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Степанова Наталія Михайлівна – кандидат філософських наук, доцент (Україна);
Танана Світлана Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Твердохлебова Наталя Євгеніївна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Тернавська Тетяна Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Фасолько Тетяна Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Цибанюк Олександра Олександрівна – кандидат педагогічних наук (Україна);
Човрій Софія Юліївна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Чугай Оксана Юріївна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Шевчук Борис Вікторович – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Шерудило Андрій Васильович – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Шикиринська Олександра Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Юденко Оксана – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
Хацаюк Олександр Володимирович – старший викладач (Україна).

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:

Index Copernicus; Google Scholar; Open Ukrainian Citation Index; OpenAIRE, CrossRef; WorldCat; «Наукова періодика України» (НБУ ім. В.І. Вернадського НАН України); Національний репозитарій академічних текстів; Mendeley; Semantic Scholar; Scilit; PubPeer.

» www.prosvita.in.ua

Редакція журналу забезпечує проведення рецензування відповідно до процедури подвійного анонімного рецензування, виходячи з принципу об'єктивності та керуючись міжнародними стандартами публікаційної етики COPE Code of Conduct і нормами, викладеними в Етичному кодексі ученого України.

Статті перевіряються на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com.

Усі матеріали цього випуску поширюються на умовах ліцензії CC BY-SA 4.0 International,

PrOsvita : pedagogical scientific journal / SI «Institution of Scientific and Technical Integration and Cooperation». Vinnytsia : LLC «UKRLOGOS Group», 2024. № 2. 180 p.

 **DOI:** <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2>

Recommended for publication by the

Academic Council of the Institute of Scientific and Technical Integration and Cooperation.
Protocol № 58 from October 17, 2024.

Media identifier: R40-05280 (Decision of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting № 2545 dated 08.08.2024).

EDITOR-IN-CHIEF:

Halyna Kondratska – Doctor of Pedagogy, Professor,
Drohobych State Pedagogical University of Ivan Franko (Ukraine)

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Georges Louis Baron – PhD in Education,
Universit de Paris, (French Republic)

EDITORIAL BOARD:

Valentyna Benera – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Ilona Batsurovska – Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Ihor Butsyk – Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Maryna Voloshenko – Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Liudmyla Dybkova – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Alla Kulichenko – Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Valentyna Miroshnichenko – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Hanna Marynchenko – Ph.D. in History (Ukraine);
Yurii Oleksin – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Mahdalyna Opachko – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Olena Otych – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Ivanna Parfanovych – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Iryna Pinchuk – Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Valerii Radul – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Nataliia Savinova – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Larysa Serheieva – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Lidiia Slipchyshyn – Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Iryna Tamozhska – Doctor of Sciences in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Olga Chashechnikova – Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Yaroslav Yanenko – Doctor of Sciences in Social Communications, Associate professor (Ukraine);
Antonina Biesiedina – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Valentyna Honcharuk – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);

Oksana Danylko – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Iryna Danylchenko – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Tetiana Zenchenko – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Nataliia Ivanytska – Ph.D. in Pedagogy (Ukraine);
Andrii Kalinin – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Andrii Koshura – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Olha Krasnytska – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Halyna Leshchuk – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Vitalina Liubyva (Lysytsia) – Ph.D. in Pedagogy (Ukraine);
Liudmyla Matsuk – Ph.D. in Pedagogy, Professor (Ukraine);
Oksana Prykhodko – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Ruslana Slukhenska – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Nataliia Stepanova – Ph.D. in Philosophy, Associate professor (Ukraine);
Svitlana Tanana – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Natalia Tverdokhliebova – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Tetiana Ternavska – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Tetiana Fasolko – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Oleksandra Tsybaniuk – Ph.D. in Pedagogy (Ukraine);
Sofiiia Chovrii – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Oksana Chuhai – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Borys Shevchuk – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Andrii Sherudylo – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Oleksandra Shykyrynska – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Oksana Yudenko – Ph.D. in Pedagogy, Associate professor (Ukraine);
Oleksandr Khatsaiuk – Senior teacher (Ukraine).

The journal is indexed in international reference and scientometric databases:

Index Copernicus; Google Scholar; Open Ukrainian Citation Index; OpenAIRE, CrossRef; WorldCat; «Наукова періодика України» (НБУ ім. В.І. Вернадського НАН України); Національний репозитарій академічних текстів; Mendeley; Semantic Scholar; Scilit; PubPeer.

» www.prosvita.in.ua

The editors of the journal ensure peer review in accordance with the procedure of double-blind peer-review, based on the principle of objectivity and guided by the international standards of publishing ethics COPE Code of Conduct and the norms set forth in the Code of Ethics of the Ukrainian scientist.

Articles are checked for plagiarism using StrikePlagiarism.com software.

All material in this issue is licensed under CC BY-SA 4.0 International.

ЗМІСТ

Малишев В. В., Бойченко В. В., Габ А. І., Орел О. В., Войцехівський М. Ф. НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ: ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ОСВІТНІХ ЛАБОРАТОРІЙ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТИ В СФЕРІ НАНОТЕХНОЛОГІЙ	9
Свинаренко Н. О., Добрунова Л. Е. ПРО ТРАДИЦІЙНІ КИТАЙСЬКУ ОСВІТУ ТА ВИХОВАННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ	30
Шинкар Т. Ю., Потапенко В. В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ СУПРОВОДУ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	48
Пашенко О. А., Медведовська Т. П., Терханова О. В., Байдак А. Р., Данилюк Ю. І. ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА АКАДЕМІЧНІ ДОСЯГНЕННЯ	57
Черчата Л. М., Король Л. Л. ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	71
Лашевська Г. А. КОНТЕКСТНІ ЗАВДАННЯ З ХІМІЇ В ПІДРУЧНИКУ ДЛЯ 7 КЛАСУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ГРАМОТНОСТІ Й РОЗВИТКУ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ	84
Бабаліч В. А. ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ У ЦИКЛІЧНИХ ВИДАХ СПОРТУ	96
Скрипка К. С. ГНУЧКІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ. СКАФОЛДИНГ: НАДАЄМО ПІДТРИМКУ УЧНЯМ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ	107
Бабаліч В. А., Собко Н. Г. ТРЕНУВАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ РУХОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ СПОРТСМЕНІВ 12-14 РОКІВ, ЗАСОБАМИ «СУХОГО ПЛАВАННЯ»	122
Кашина Г. С., Макієвський О. І., Бараник З. П., Громоздова Л. В., Лисечко Є. Г. ІНФОРМАЦІЙНИЙ WEB-РЕСУРС СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ: ДОСВІД РОБОТИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ	135
Васильєва-Халатникова М. О., Брусенко А. С. СКЛАДОВІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД НАСИЛЬСТВА В СІМ'І	144
Сліпчишин Л. В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	153
Хмелівська С. І. ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ АГРАРІЇВ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	167

Malyshev V., Boichenko V., Gab A., Orel O., Voitsekhivskiy M. THE SCIENTIFIC AND PRACTICAL PART OF THE EDUCATIONAL PROCESS: ACTIVITIES OF SCIENTIFIC AND RESEARCH EDUCATIONAL LABORATORIES AND THE INTEGRATION OF EDUCATION IN THE FIELD OF NANOTECHNOLOGIES	9
Svynarenko N., Dobrunova L. ABOUT TRADITIONAL CHINESE EDUCATION AND UPBRINGING IN THE MODERN WORLD: HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS	30
Shynkar T., Potapenko V. THEORETICAL FOUNDATIONS OF TRAINING FUTURE EDUCATORS TO PROVIDE SUPPORT FOR PLAY ACTIVITIES	48
Pashchenko O., Medvedovska T., Terkhanova O., Baidak A., Danyliuk Yu. THE IMPACT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON ACADEMIC ACHIEVEMENT	57
Cherchata L., Korol L. PROFESSIONALLY ORIENTED TEACHING OF ENGLISH TO STUDENTS OF NON-PHILOLOGICAL SPECIALTIES	71
Lashevskaya H. CONTEXTUAL TASKS IN CHEMISTRY IN THE TEXTBOOK FOR THE 7TH GRADE AS A MEANS OF FORMING NATURAL AND SCIENTIFIC LITERACY AND DEVELOPING COMPREHENSIVE SKILLS	84
Babalich V. NUTRITION OF ATHLETES IN CYCLIC SPORTS	96
Skrypka K. FLEXIBLE TEACHING METHODS. SCAFFOLDING: WE SUPPORT STUDENTS TO OVERCOME EDUCATIONAL LOSSES	107
Babalich V., Sobko N. TRAINING PROGRAM FOR THE DEVELOPMENT OF MOVEMENT ABILITIES OF ATHLETES 12-14 YEARS OLD USING «DRY SWIMMING»	122
Kashina A., Makievsky O., Baranik Z., Hromozdova L., Lysechko Ye. INFORMATION WEB-RESOURCE OF THE DISTANCE EDUCATION SYSTEM FOR ADULTS: EXPERIENCE OF WORKING IN EXTREME CONDITIONS	135
Vasylyeva-Khalatnykova M., Brusenko A. COMPONENTS OF SOCIAL SUPPORT FOR PERSONS WHO HAVE SUFFERED FROM FAMILY VIOLENCE	144
Slipchyshyn L. PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF CREATIVITY DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL EDUCATION INSTITUTIONS	153
Khmelivska S. FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE IN FUTURE AGRARIANS AS A FACTOR IN ENHANCING THE QUALITY OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING	167

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.001>

**Малишев Віктор Володимирович¹, Бойченко Валентин Валентинович²,
Габ Ангеліна Іванівна³, Орел Ольга Володимирівна⁴,
Войцехівський Михайло Федорович⁵**

1. доктор технічних наук., професор,
професор кафедри фундаментальних та медико-профілактичних дисциплін
ПЗВО «Міжнародний Європейський Університет», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-2756-3236

2. заступник директора Інституту післядипломної освіти
Київський університет імені Бориса Грінченка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0006-0981-1119

3. кандидат хімічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та медико-профілактичних дисциплін
ПЗВО «Міжнародний Європейський Університет», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-3162-7159

4. кандидат педагогічних наук, викладач кафедри
фундаментальних та медико-профілактичних дисциплін
ПЗВО «Міжнародний Європейський Університет», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-5187-7580

5. кандидат педагогічних наук, доцент, директор Інституту післядипломної освіти
Київський університет імені Бориса Грінченка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-1850-0666

Науково-практична частина освітнього процесу: діяльність науково-дослідних освітніх лабораторій та інтеграція освіти в сфері нанотехнологій

АНОТАЦІЯ. Розглянуто питання створення та функціонування науково-дослідних освітніх лабораторій у закладах загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної та вищої освіти і впровадження освіти в галузі нанотехнологій. Практична актуальність проблематики підтверджується тим, що саме розвиток нанотехнологій є основою шостого технологічного

укладу, відкриває широкі можливості їх використання в сучасних галузях економіки та підприємництва та спонукає до впровадження nanoосвіти в навчальних закладах. Нанотехнологічна освіта у Новій українській школі посяде важливе місце. Навчання нанотехнологічних дисциплін буде здійснюватися на компетентнісній основі та передбачати формування в учнів ключових і предметної компетентностей. Особливу увагу потрібно звернути на залучення учнів старших класів до пошукової та дослідницької діяльності. Досліджено, що науково-дослідні освітні лабораторії в закладах загальної середньої освіти створюються з метою забезпечення умови для переведення школи з інноваційного режиму розвитку в експериментальний науково-дослідний режим на основі програмно-цільового підходу до управління розвитком. Зазначено, що науково-дослідні освітні лабораторії в позашкільних навчальних закладах створюються для розвитку та підтримки стійких інтересів вихованців, учнів та слухачів у засвоєнні природничих наук та їх обдаровань в майбутній інженерній діяльності, сприяння самовизначенню щодо майбутньої професії. Також це сприятиме подальшому розвитку системи безперервної освіти, здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: науково-дослідна діяльність; освітні лабораторії; теоретичні методи дослідження; емпіричні методи дослідження; переклад автентичної літератури; опис фактичної інформації; освітній процес; заклад загальної середньої освіти; позашкільний навчальний заклад; нанотехнології.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.001>

**Viktor Malyshev¹, Valentyn Boichenko², Angelina Gab³,
Olha Orel⁴, Mykhailo Voitsekhivskiy⁵**

1. D.Sc., Professor, Professor at the Department of Fundamental and Medical and Preventive Disciplines
PrHEI «International European University», UKRAINE

ORCID ID: 0000-0003-2756-3236

2. Deputy Director of the Institute of Postgraduate Education
Borys Grinchenko Kyiv University, UKRAINE

ORCID ID: 0009-0006-0981-1119

3. Ph.D., Associate Professor, Associate Professor at the
Department of Fundamental and Medical and Preventive Disciplines
PrHEI «International European University», UKRAINE

ORCID ID: 0000-0003-3162-7159

4. Ph.D., Teacher at the Department of Fundamental and Medical and Preventive Disciplines
PrHEI «International European University», UKRAINE

ORCID ID: 0000-0001-5187-7580

5. Ph.D., Associate Professor, Director of the Institute of Postgraduate Education
Borys Grinchenko Kyiv University, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-1850-0666

The scientific and practical part of the educational process: activities of scientific and research educational laboratories and the integration of education in the field of nanotechnologies

ABSTRACT. The issue is considered of the organization and operation of educational research and development (R&D) laboratories in general secondary, extracurricular, vocational, and higher education institutions, as well as of the implementation of education in the field of nanotechnology. The practical relevance of the issue is confirmed by the fact that the development of nanotechnologies is the basis of the sixth technological order which opens wide opportunities for their use in modern branches of economy and entrepreneurship and encourages the introduction of nano-education in educational institutions. Nanotechnology education will occupy an important

place in the New Ukrainian School. The teaching of nanotechnological disciplines will be competency-based and provide for the formation of key and subject competencies in students. Special attention should be paid to the involvement of high school students in exploration and research activities. It was investigated that scientific research educational laboratories in institutions of general secondary education are organized in order to ensure the conditions for transferring the school from the innovative development mode to the experimental R&D mode on the basis of a program-targeted approach to development management. We have indicated that scientific research educational laboratories in extracurricular educational institutions are organized to develop and support the sustainable interests of pupils, students and listeners in mastering the natural sciences and their talents in future engineering activities, promoting self-determination regarding the future profession. It will also contribute to the further development of the system of continuous education, the abilities and gifts of pupils, students and listeners, the satisfaction of their interests, spiritual requests and needs in professional determination.

KEYWORDS: *R&D activity; educational laboratories; theoretical research methods; empirical research methods; translation of authentic literature; description of factual information; educational process; institution of general secondary education; extracurricular educational institution; nanotechnologies.*

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Вступ. Відповідно до теорії технологічних укладів, їх змісту та характерних особливостей [1, с. 1-3] розвиток цивілізації здійснювався через послідовну зміну та впровадження п'яти технологічних укладів. Циклічний розвиток цих укладів на кожному новому витку привносив нові технологічні ідеї та рішення. Зміну технологічних укладів визначали природничо-математичні та інженерно-технічні науки, які передбачали не тільки зміст самих укладів але й сутність і мету освіти. Кожному рівню розвитку технологічних укладів відповідав певний рівень освіти. Сучасна освіта набула характерних рис науковості й технологічності. На сьогодні в якості парадигми науково-технічного прогресу розглядається шостий технологічний уклад, який характеризується потужним розвитком інженерних технологій, заснованих на використанні наноматеріалів і нанотехнологій, та необхідним рівнем освітніх технологій.

Технології шостого технологічного укладу є пріоритетними та домінують у розвинених країнах світу. Перехід до них залежить не лише від впровадження новітніх прогресивних технологій, але й від рівня та стану системи освіти. Оскільки напрями та тенденції нового технологічного укладу формуються на стику різних дисциплін (біології, фізики, хімії, інформатики, комунікацій, математики, психології), то однією з найважливіших проблем для всіх провідних країн світу є кадрова. І саме освіта в цих галузях, а особливо на їх стику, та скорочення термінів впровадження досягнень сучасної науки і техніки у практичне виробництво є запорукою успішного розвитку технологій шостого технологічного укладу. Тому виникає необхідність реформування освітнього процесу, його змісту та форм реалізації, набуття ними практичного застосування в загальній середній, професійно-технічній освіті.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань модернізації освіти в Україні є підготовка висококваліфікованих фахівців для інженерно-технологічних галузей народного господарства. У зв'язку з цим, проблемою сучасної освіти є визначення зацікавленості

школярів у вивченні природничих дисциплін та компетентнісного підходу до професійної підготовки студентів закладів професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти. Основну увагу необхідно приділити практичному використанню набутих знань і працевлаштуванню фахівців в умовах сучасного ринку праці та стрімкого розвитку науки і техніки. На важливість зазначених завдань модернізації освіти та особливо науково-практичної складової освітнього процесу вказується в роботах [7, 8, 9, 10, 11].

Тому стрімкий розвиток науково-технічного прогресу виявляє необхідність суттєвих змін щодо професійної підготовки майбутніх фахівців інженерно-технічного напрямку. Умови сьогодення висувають до майбутніх фахівців цього напрямку такі вимоги:

- володіння знаннями сучасних інженерно-технічних, суспільних і політичних наук;
- уміння застосовувати набуті теоретичні знання для виконання інженерно-технічних завдань;
- здатність застосовувати наукові, природничі, інженерні, математичні та інформаційні знання на практиці;
- формулювання і здатність вирішувати інженерні, технічні та екологічні проблеми;
- проектування інженерно-технологічних процесів, систем і приладів;
- уміння працювати в колективі;
- володіння професійною та етичною відповідальністю.

Слід зазначити, що перелічені вимоги суспільства до професійної підготовки фахівців інженерно-технічного напрямку постійно зростають. Необхідні зміни в системі освіти тісно пов'язані з загальними тенденціями європейської та світової інженерно-технічної освіти, представленими в роботах [4, 5; 6, 7, 8, 9, 10].

Сьогодні технологічна конкурентна спроможність країн світу багато в чому визначається розвитком наноосвіти, нанонауки та нанотехнологій. Публікації в наукових періодичних виданнях [4, 7, 8, 9, 10] свідчать про нерозривний зв'язок розвитку нанотехнологій з

 РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

докорінними змінами в освіті, науці, економіці та технологіях. Попит на кваліфікованих фахівців у сфері нанотехнологій у світі постійно зростає, і Україна не є винятком. В нашій країні цей попит загострюється через економічні труднощі, застарілі технології у промисловості та відкладене усвідомлення необхідності впровадження nanoосвіти в навчальні заклади. У той час як нанотехнології стрімко розвиваються у провідних країнах, в Україні їхній розвиток залишається відносно повільним. Це підкреслює важливість стимулювання інтересу до цієї галузі та ефективної передачі нанотехнологій від наукових установ до сучасного виробництва. Однією з головних проблем є «старіння» наукових шкіл, відтік молодих кадрів за кордон і необхідність залучення нового покоління фахівців до науково-технічної та інженерної роботи.

Одним із шляхів розв'язання проблеми підвищення ефективності та результативності науково-практичної складової освітнього процесу є створення науково-дослідних освітніх лабораторій в закладах середньої та позашкільної освіти. Суттєве значення нанотехнологій для формування шостого технологічного укладу зумовлює перспективи та потреби створення науково-дослідних освітніх лабораторій нанотехнологічного спрямування.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій таких зарубіжних і вітчизняних науковців і педагогів, як В. Андрієвської, О. Артем'євої, О. Барни, С. Бревус, Н. Гончарової, А. Єрмоленка, Е. Клімової, О. Лозової, Н. Вяткіної, О. Патрикеевої, І. Савченко, О. Стрижака, А. Oakman, L. Withrow та інших дозволяє визначити сучасні підходи до організації впровадження nanoосвіти та STEM-освіти, зокрема в закладах шкільної та позашкільної освіти.

Узагальнення змісту публікацій [2, 4,5, 6] дозволяє зробити висновок, що реформування освітнього процесу передбачає формування компетентності з природничих наук, техніки і технологій, екологічної компетентності та розвиток інших ключових компетентностей здобувачів освіти. Формування всіх цих

компетентностей передбачає:

- розуміння цілісної природничо-наукової картини світу;
- необхідність збереження природи для сталого розвитку;
- застосування природничо-наукових знань, результатів дослідницької діяльності для пояснення світу природи;
- використання надбань науки, досягнень техніки та технологій для загального добробуту, збереження здоров'я, цивілізованої взаємодії в довкіллі;
- дбайливе ставлення до природи та її пізнання для майбутнього життя.

В сучасному світі існує велика потреба у спеціалістах з високим професійним рівнем технічної освіти. Це зумовлює популярність і перспективність інженерно-технічних спеціальностей. Фахівці цих галузей здатні роз'язувати складні технічні задачі та проблеми, розробляти нові інноваційні технології. Заклади вищої освіти адаптуються та розширюють вибір інженерно-технічних спеціальностей, конкуренція на які щороку зростає. Щоб забезпечити якісну підготовку майбутніх фахівців, шкільна освіта має адаптуватись та активно впроваджувати STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics)- практику, яка стане базою для подальшого навчання кваліфікованих спеціалістів.

В нашій країні функціонування науково-дослідних освітніх лабораторій, особливо в контексті впровадження освіти в галузі нанотехнологій, є важливим елементом модернізації освітньої системи.

Таким чином, визначено, що метою реформування освіти та її стандартів буде створення умов для формування шостого технологічного укладу. Але без оновлення змісту програм дисциплін природничого та інженерного спрямування, набуття ними науково-практичної реалізації цей процес не матиме успіху.

Мета роботи: аналіз особливостей створення та діяльності науково-дослідних освітніх лабораторій у закладах загальної середньої освіти, позашкільних освітніх установах.

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Для досягнення мети дослідження використовували:

- комплекс *теоретичних методів*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та конкретизація для визначення стану проблеми запровадження курсів за вибором щодо використання нанотехнологій в хімії, підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, методологічних ідей, завдань та формування змісту курсів;
- *емпіричні методи*: вивчення нормативно-правової бази щодо запровадження курсів за вибором у загальну середню освіту України та спостереження за перебігом навчання в закладах загальної середньої освіти й оцінка можливостей щодо покращення якості викладання й подання матеріалу для здобувачів освіти;
- *переклад* автентичної літератури;
- *опис фактичної інформації* з метою аналітичної інтерпретації та вивчення конкретних фактів і явищ.

Для вивчення досвіду розвинених країн в галузі сучасних нанотехнологій та виявлення проблем їх розвитку в Україні використовували метод логічного узагальнення та діалектичний метод. Формулювання висновків та надання пропозицій здійснювали за абстрактно-логічним методом. Джерельну базу дослідження становлять офіційні документи, статистичні дані й публікації, а також матеріали з питань загальної середньої освіти в Україні та за кордоном.

Виклад основного матеріалу. Науково-дослідна освітня лабораторія закладу загальної середньої освіти. Необхідність модернізації сучасної освіти (зокрема, в напрямку впровадження nanoосвіти) в закладах загальної середньої освіти, формування методів і підходів її здійснення, проблем і перспектив підкреслюється в роботах [11, 12]. На важливість запровадження науково-дослідних освітніх лабораторій нанотехнологічного спрямування в цих закладах вказується в роботах [11, 13, 14, 15, 16]. Важливе місце нанотехнологічної освіти у Новій українській школі підкреслено в роботах [17, с. 92-93; 18]. Навчання нанотехнологічних

дисциплін повинно здійснюватися на компетентнісній основі і передбачати формування в учнів ключових і предметної компетентностей.

Сучасне суспільство потребує освічених людей із навичками наукового мислення. Формування ключових способів мислення починається ще у школі. Отримані знання та навички необхідно закріплювати через науково-практичну діяльність. Дослідницька робота змінює світогляд учня, підвищує його самооцінку та сприяє розвитку індивідуальних пізнавальних особливостей. Вона також значно впливає на формування життєвих цінностей і сприяє самовираженню. У зв'язку з цим важливою є державна підтримка залучення старшокласників до пошукової та дослідницької роботи.

Науково-дослідна освітня лабораторія (НДОЛ) закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) є дослідницьким підрозділом інноваційного навчального закладу, де науково-дослідницький і освітній розвиток стали необхідністю. У цьому підрозділі нові методи та технології навчання педагогів впроваджуються через поєднання освітнього процесу з інноваційною та дослідницькою діяльністю. НДОЛ ЗЗСО може бути тимчасовим структурним елементом науково-методичного відділу навчального закладу, який займається вивченням актуальних проблем освітнього та виховного процесу.

Діяльність НДОЛ регламентується «Положенням про науково-дослідну лабораторію освітньої установи» [19] та спрямована на розробку й відстеження результатів реалізації програм і проєктів розвитку освітньої установи, а також проведення досліджень науково-прикладного характеру. Лабораторія здійснює експериментальну роботу на основі поєднання освітньо-виховного процесу з планованим (проєктованим), керованим і контрольованим науковим дослідженням.

Діяльність НДОЛ ЗЗСО сприяє:

- формуванню навичок практичної та науково-дослідницької діяльності учнів;
- впровадженню, розвитку та закріпленню особистісно

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

орієнтованої розвивальної педагогіки;

- створенню нової поширеної практики за рахунок сучасних освітніх технологій;
- започаткуванню професійного визначення майбутніх спеціалістів;
- створенню експериментального майданчика для підготовки педагогів-дослідників та учителів-експериментаторів;
- теоретичній та практичній підготовці новаторів у педагогіці та освіті.

У сучасних освітніх установах існують лабораторії з певним напрямком:

- науково-практична – координує впровадження ідей інноваційної та експериментальної діяльності;
- діагностична – моніторить результати розвитку школи протягом тривалого часу, забезпечуючи дослідницький підхід до контролю процесу перспективного розвитку навчального закладу в інноваційному режимі;
- навчально-дослідницька – розробляє та впроваджує науково-методичне забезпечення для інноваційних програм.

Усі перелічені види лабораторій освітніх установ спрямовані на науково-дослідну діяльність та виконують роль творчих об'єднань.

Мета створення та роботи НДОЛ ЗЗСО – забезпечити умови для переведення школи з інноваційного режиму розвитку в експериментальний науково-дослідний режим на основі програмно-цільового підходу до управління розвитком.

«Положення про науково-дослідну лабораторію освітньої установи» [19] та аналіз робіт [11, 12, 13, 15, с. 16; 17 18] дають змогу узагальнити *основні завдання діяльності НДОЛ ЗЗСО*:

- виявлення та дослідження потреб учнів і їхніх батьків у різних формах і видах освіти, а також у її спрямованості та змісті;
- аналіз впроваджених інноваційних процесів у школі, науково-методичне забезпечення переведення їх в експериментальний режим для розвитку освітньої установи;

- проведення діагностичних досліджень стану освітньо-розвивальних процесів та їхнього впливу на формування особистості учня й педагога;
- розробка умов для впровадження та успішної адаптації нових освітніх програм, навчальних посібників, технологій, змісту практичних і лабораторних робіт, проектної діяльності та методів оцінювання засвоєних знань;
- оцінка та аналіз педагогічного досвіду вчителів, а також розробка методик для його ефективного використання в освітньому процесі;
- створення експериментальних освітніх програм (включаючи авторські), наукових гіпотез і концепцій розвитку, змісту навчальних предметів, раціональних режимів навчання, нових педагогічних теорій і практик, методів та прийомів освітніх технологій, а також програм моніторингових досліджень;
- розробка концепцій (концептуальних моделей) і програм науково-дослідницького експерименту, а також надання практичної допомоги педагогічним працівникам у розробці та проведенні індивідуальних експериментально-дослідних робіт і моделюванні уроків та навчально-пізнавальних ситуацій.

Перелічені завдання повинні бути спрямовані на вдосконалення навчального процесу та підвищення рівня засвоєння знань школярами.

Науково-дослідні освітні лабораторії забезпечують учнів можливістю досліджувати наукові концепції на практиці, що підвищує їхню мотивацію до навчання.

Науково-дослідна освітня лабораторія позашкільного навчального закладу. У процесі реформування освіти та підвищення ефективності науково-практичної складової освітнього процесу поряд із дошкільною, загальною середньою, професійно-технічною освітою важливу роль відіграє позашкільна освіта. Як зазначено в [20, 21; 22, 23], вона є невід'ємною складовою системи освіти та покликана забезпечити творчі й освітні потреби молоді.

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Позашкільна освіта сприяє позитивній соціалізації та професійному самовизначенню. Цьому сприяє розвиток STEM-освіти, яка надає поштовх у підготовці компетентних фахівців для високотехнологічних виробництв і забезпечує високий науковий потенціал держави.

Оскільки мета реформування освіти спрямовується на підвищення якості життя громадян, надання нового стимулу для розвитку людського потенціалу, розвиток позашкільної освіти слід розглядати в контексті збереження національних надбань системи освіти на шляху інтеграції до європейського та світового освітнього простору. *Основними завданнями позашкільної освіти є:*

- розвиток творчих здібностей (створення умов для самовираження та розвитку креативності учнів);
- соціалізація дітей (формування соціальних навичок і вмінь, розвиток співпраці та комунікації з однолітками);
- поглиблене вивчення предметів (надання можливості дітям займатися науковою діяльністю, дослідженнями, що виходять за межі шкільної програми);
- фізичний розвиток (організація спортивних секцій та активностей, що сприяють фізичному здоров'ю та загальному розвитку);
- профорієнтація (допомога учням у виборі професійного шляху через знайомство з різними сферами діяльності);
- розвиток громадянської свідомості (формування активної життєвої позиції, відповідальності за своє оточення та участі в соціальних проєктах);
- підтримка індивідуальних інтересів (створення умов для розвитку хобі та захоплень, що можуть не вписуватися в традиційну навчальну програму);
- взаємодія з родинами (сприяння співпраці між освітніми закладами та сім'ями, залучення батьків до процесу виховання й освіти).

Ці завдання сприяють всебічному розвитку дітей та підлітків,

формуючи їхню особистість і готуючи до дорослого життя.

Позашкільна освіта є сукупністю знань, умінь та навичок, отриманих вихованцями, учнями й слухачами в позашкільних навчальних закладах (далі – ПНЗ). Навчання в цих закладах здійснюється у вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах час.

Метою діяльності ПНЗ є:

- надання знань вихованцям, учням і слухачам;
- формування вмінь та навичок за інтересами;
- забезпечення потреб особистостей у творчій самореалізації;
- інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток вихованців, учнів і слухачів;
- підготовка до активної професійної та громадської діяльності.

На базі позашкільного навчального закладу функціонують гуртки й секції природничих наук та інженерно-технічного спрямування (далі – творчі об'єднання). Творчі об'єднання організують роботу з дітьми та юнацтвом на принципі добровільності вибору типів закладів, видів діяльності за інтересами. Вони функціонують у палацах, будинках і центрах дитячої та юнацької творчості. До навчання у творчих об'єднаннях залучаються вихованці, учні, студенти віком здебільшого від 5 до 18 років.

Творче об'єднання позашкільних навчальних закладів - це форма співпраці між різними установами позашкільної освіти, яка спрямована на реалізацію спільних проєктів, програм та ініціатив. Основні характеристики та мета таких об'єднань включають:

- співпраця (об'єднання дозволяє навчальним закладам обмінюватися досвідом, ресурсами та ідеями);
- інновації (спільна діяльність сприяє впровадженню нових методів і технологій у навчальний процес);
- розвиток програм (участь у спільних проєктах дає можливість створювати та реалізовувати нові освітні програми, що відповідають потребам учнів);
- організація заходів (творчі об'єднання часто координують

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

проведення конкурсів, фестивалів, майстер-класів та інших заходів);

- підвищення якості освіти (завдяки співпраці заклади можуть підвищувати рівень своїх програм, залучаючи кваліфікованих фахівців);
- соціальна відповідальність (об'єднання може реалізовувати соціально значущі проекти, спрямовані на вирішення проблем громади).

Такі об'єднання відіграють важливу роль у розвитку позашкільної освіти, забезпечуючи інтеграцію різних напрямків і форм навчання для дітей та підлітків. Творчі об'єднання можуть проводити роботу спільно з науково-дослідними організаціями, закладами вищої освіти, створювати лабораторії для творчої, експериментальної, науково-дослідної роботи. Вони можуть бути творчими лабораторіями, базами ліцеїв, гімназій, коледжів та училищ для роботи з обдарованими дітьми.

Під час навчання у творчому об'єднанні позашкільного навчально-виховного закладу учневі (слухачеві), який успішно склав кваліфікаційні іспити, в установленому порядку видається свідоцтво (посвідчення) про присвоєння кваліфікації, розряду, класу, категорії за професією, відповідно до угоди з підприємствами, установами, організаціями.

Для поєднання освітніх процесів з інноваційною та дослідницькою роботою при творчих об'єднаннях позашкільних навчальних закладів створюються науково-дослідні освітні лабораторії позашкільного навчального закладу (НДОЛ ПНЗ).

Метою створення НДОЛ ПНЗ є подальший розвиток системи безперервної освіти, здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні.

Основними завданнями функціонування НДОЛ ПНЗ є:

- створення умов для творчого та інтелектуального розвитку вихованців, учнів і слухачів;
- задоволення їх освітньо-культурних потреб, не забезпечених

іншими складовими структури освіти;

- пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців (учнів, слухачів);
- задоволення потреб вихованців (учнів, слухачів) у професійному самовизначенні і творчій самореалізації.

Головними завданнями творчих об'єднань як структурних підрозділів ПНЗ є:

- реалізація державної політики в галузі освіти;
- створення умов для гармонійного розвитку особистості;
- задоволення потреб дітей і підлітків у додатковій освіті, організація їх дозвілля;
- виявлення, розвиток і підтримка юних талантів та обдаровань, стимулювання творчого самовдосконалення дітей і юнацтва;
- набуття практичних навичок проведення науково-дослідної та проєктної діяльності;
- формування у дітей та юнацтва національної самосвідомості, активної громадянської позиції;
- задоволення потреб учнівської молоді у професійному самовизначенні відповідно до її інтересів і здібностей.

Творчі об'єднання позашкільного навчально-виховного закладу проводять навчально-виховну, організаційно-методичну та організаційно-масову роботу. Навчально-виховний процес у них здійснюється диференційовано, відповідно до індивідуальних можливостей дітей та з урахуванням їх вікових особливостей.

Творчі об'єднання позашкільного навчально-виховного закладу класифікують за рівнями:

Базовий рівень – об'єднання, які охоплюють загальні напрямки діяльності, доступні всім учням та забезпечують основи творчого розвитку.

Середній рівень – об'єднання, що пропонують спеціалізовані програми та діяльність для учнів із певними інтересами, розвиваючи їхні навички в конкретних сферах.

Високий рівень – об'єднання, орієнтовані на глибоке освоєння

РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

обраної теми чи напряму, включаючи інтенсивну творчість та наукову діяльність, що забезпечує учням можливості для участі в конкурсах, виставках і наукових дослідженнях.

Професійний рівень – об'єднання, які готують учнів до майбутньої професійної діяльності в конкретній галузі, пропонуючи можливості для стажування та практичного навчання.

Відповідно до наведених рівнів класифікації визначають мету і перспективи діяльності творчого об'єднання, його чисельний склад, кількість годин, необхідних для опанування програм.

Зміст роботи творчих об'єднань визначається авторськими навчальними планами і програмами, які рекомендовані Міністерством освіти або іншими центральними органами виконавчої влади. Авторська програма може бути спеціалізованою, комплексною або наскрізною і передбачати навчання учнів як індивідуально, так і в групах чи об'єднаннях. Залежно від специфіки діяльності позашкільного закладу та рівня творчого об'єднання, навчання може тривати від одного місяця до кількох років. Програми також можуть включати індивідуальну роботу з обдарованими дітьми та дітьми з інвалідністю, у тому числі за місцем їх проживання.

Позашкільна освіта у творчих об'єднаннях може здійснюватися в індивідуальній та груповій формах. Індивідуальна робота організовується з вихованцем (учнем, слухачем) відповідно до можливостей, інтересів, нахилів, здібностей з урахуванням його бажань, віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я. У разі здійснення навчання з вихованцями (учнями, слухачами) за відповідними програмами або окремими предметами організовується групова робота. Вихованці (учні, слухачі) з обмеженими можливостями з метою соціальної адаптації в суспільстві та активної творчої діяльності можуть також залучатися до індивідуальної та групової роботи. Індивідуальна та групова робота організовується за напрямами позашкільної освіти відповідно до типових навчальних планів і навчальних програм для гуртків, секцій, відділень. Навчально-виховний процес може також

здійснюватися за експериментальними навчальними планами, освітніми програмами, із застосуванням педагогічних інновацій і технологій.

Важливими напрямками позашкільної освіти в галузі природничих наук та інженерного спрямування є еколого-натуралістичний, науково-технічний, дослідницько-експериментальний. Перший передбачає отримання вихованцями (учнями, слухачами) знань про довкілля, формування екологічної культури особистості, досвіду розв'язання екологічних проблем, залучення до практичної природоохоронної роботи та інших біологічних напрямів. Другий забезпечує набуття вихованцями (учнями, слухачами) техніко-технологічних умінь та навичок, розширення наукового світогляду, підготовку до активної науково-дослідної роботи, оволодіння сучасною технікою та технологіями. Дослідницько-експериментальний напрямок сприяє залученню вихованців (учнів, слухачів) до науково-дослідної, експериментальної, конструкторської та винахідницької роботи в різних галузях науки і техніки, а також створенню умов для творчого самовдосконалення та виявлення, розвитку і підтримки юних талантів та обдарувань.

Організаційними формами позашкільної освіти у творчих об'єднаннях можуть бути: заняття, гурткова робота, урок, лекція, індивідуальні заняття, конференція, семінар, читання, вікторина, екскурсія, практична робота в лабораторіях.

Міжнародна співпраця ПНЗ може здійснюватися за такими основними напрямками:

- Обмін досвідом. Співпраця між країнами дозволяє обмінюватися кращими практиками навчання, методами досліджень та педагогічними підходами. Це також сприяє розвитку нових навчальних програм, адаптованих до потреб учнів.

- Спільні проєкти. Міжнародні наукові проєкти можуть об'єднувати учнів і викладачів з різних країн для роботи над спільними дослідженнями. Це може включати конкурси,

РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

конференції, виставки та інші заходи.

- Доступ до ресурсів. Співпраця забезпечує доступ до сучасних наукових ресурсів, лабораторій та технологій, які можуть бути недоступні в окремих країнах. Це підвищує якість освіти та досліджень.

- Міжнародні програми. Багато організацій та університетів пропонують міжнародні програми обміну, стажування та літні школи, що дозволяє учням отримати міжнародний досвід і розширити свої горизонти.

- Підвищення конкурентоспроможності. Залучення до міжнародної співпраці підвищує рівень освітніх установ, робить їх більш конкурентоспроможними на міжнародному ринку і сприяє залученню інвестицій у науку та освіту.

Висновки та перспективи подальших досліджень

1. Створення та функціонування науково-дослідних освітніх лабораторій у закладах загальної середньої, позашкільної освіти та впровадження освіти в галузі нанотехнологій є важливою практичною складовою освітнього процесу.

2. Нанотехнологічна освіта у Новій українській школі сприятиме якісному та поглибленому вивченню природничих дисциплін.

3. Науково-дослідні освітні лабораторії в закладах загальної середньої освіти створюються з метою забезпечення умови для переведення школи з інноваційного режиму розвитку в експериментальний науково-дослідний режим на основі програмно-цільового підходу до управління розвитком.

4. Науково-дослідні освітні лабораторії в позашкільних навчальних закладах створюються для розвитку та підтримки стійких інтересів вихованців, учнів та слухачів у засвоєнні природничих наук та їх обдаровань в майбутній інженерній діяльності, сприяння самовизначенню щодо майбутньої професії.

5. Міжнародна співпраця позашкільної науково-дослідної освіти є важливим інструментом для розвитку наукових знань, обміну досвідом та впровадження інновацій у навчальний процес,

відкриває нові можливості для учнів і викладачів, сприяє розвитку інноваційних підходів та підвищує якість навчання. Вона є важливим чинником у формуванні глобальної наукової спільноти.

6. Впровадження науково-дослідних освітніх лабораторій сприятиме доступу до сучасної техніки, до обладнання для досліджень на нано-рівні, розробці навчальних матеріалів: підручників, методичних рекомендацій та робочих зошитів, що стосуються нанотехнологій, співпраці з підприємствами, які займаються нанотехнологіями, для стажувань та практики для учнів та заохоченню приватних компаній фінансувати освітні програми та лабораторії.

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

REFERENCES:

- [1] Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б.Є. Патона. К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. 72 с. ISBN 978-966-02-6268-3
- [2] Nightingale P. et al. Technological paradigms: Past, present and future // *Industrial and Corporate Change*. 2008. Vol. No. 3. P. 467-484. DOI:10.1093/icc/dtn012
- [3] Pedota M., Grilli L., Piscitello L. Technological paradigms and the power of convergence // *Industrial and Corporate Change*. 2021, Vol. 3. No. 6. P. 1633-1654. <https://doi.org/10.1093/icc/dtab038>
- [4] Стадник, О.Д. та ін. Розвиток наоосвіти – один із чинників забезпечення переходу на шостий технологічний уклад // *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету: збірник наукових праць. Серія : Педагогічні науки / Бердянський державний педагогічний університет.* – Бердянськ. 2015. Вип. 3. С. 324-330. <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/1600>
- [5] Теоретико-методологічні основи модернізації природничої й інженерної вищої освіти в умовах інноваційно-технологічного розвитку суспільства: монографія (рукопис) / Корсак К. та ін.. Серія «Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми». Київ. 2014. 202 с. ISBN 978-966-1557-40-5
- [6] Donato A. Technological paradigms and innovation // *Journal of Mathematical Economics and Finance* 2018. No. 1(6) P. 71-78. [https://doi.org/10.14505/jmef.v4.1\(6\).04](https://doi.org/10.14505/jmef.v4.1(6).04)
- [7] Shostachuk, A. Деякі аспекти перебудови вищої інженерної освіти в Україні // *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота».* 2021. Т. 1. №48. С. 460-464. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.460-464>
- [8] Нагрибельний Я.А. Генеза впровадження ідей Болонського процесу в систему вищої освіти України // *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2020. Vol. VIII (88). No. 220. С. 31-34. DOI prefix: 10.31174
- [9] Winkelman K. Practical aspects of creating an interdisciplinary nanotechnology laboratory // *Journal of Nano Education*. 2009. Vol. 1. No. 1. P. 34-41. DOI:10.1166/jne.2009.011
- [10] Rambaran T., Schirhagl R. Nanotechnology from lab to industry – a look at current trends // *Nanoscale Advances*. 2022. Vol. 4. P. 3664-3675. DOI:10.1039/D2NA00439A
- [11] Jackman J.A. et al. Nanotechnology education for the global world: training the leaders of tomorrow. *ACS Nano*. 2016. Vol. 10. No 6. P. 5595-5599. <https://doi.org/10.1021/acsnano.6b03872>
- [12] Jones M.G. et al. Nanotechnology and nanoscale science: education challenges. *International Journal of Science Education*. 2013. V. 35. No 9. P. 1490-1512. <https://doi.org/10.1080/09500693.2013.771828>
- [13] Mallmann M. Nanotechnology in school. Projects in science education // *Science in School*. 2008. No. 10. P. 70-75. ISSN 1818-0361 <https://www.scienceinschool.org/article/2008/nanotechnology/>
- [14] Taberna P.-L. et al. Practical works on nanotechnology: middle school to undergraduate students // *IEEE Nanotechnology Magazine*. 2020. Vol.14. No. 4. P. 1-9. DOI:10.1109/MNANO.2020.2994822
- [15] Harmer A.J., Columba L. Engaging middle school in nanoscale science, nanotechnology and electron microscopy // *Journal of Nano Education*. 2020. Vol. 2. No. 1-2 P. 91-101. DOI 10.1166/jne.2010.1001
- [16] Delgado C., Stevens S.Y., Shin N., Krajcik J. A middle school interactional unit for size and school contextualized in nanotechnology // *Journal of Nanotechnology Reviews*. 2015. <https://doi.org/10.1515/ntrev-2014-0023>
- [17] Величко С. та ін. Створення освітніх нанокластерів для забезпечення вивчення нанотехнологій в школах та ВНЗ. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і техногенної освіти.* 2017. Вип. 8(III). С. 91-96. ISBN 978-966-7406-67-7
- [18] Нанотехнології в освітній галузі: монографія / Мороз І.О. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2016. 244 с. ISBN 978-966-698-232-5.
- [19] Положення про науково-дослідну лабораторію освітньої установи. Електронний ресурс: <https://osvita.ua/school/method/1617/>
- [20] Нос Л., Бойко М.-М. Порівняльний аналіз сучасної позашкільної освіти в Україні та США // *Молодий вчений*. 2019. Т. 73. №9. С. 91-94. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-20>
- [21] Evans H.J., Achiam M. Sustainability in out-of-school science education: identifying the unique potentials // *Environmental Education Research*. 2021. Vol. 27.No. 8. <https://doi.org/10.1080/13504622.2021.1893662>
- [22] Eshach H. Bringing in-school and out-of-school learning: formal, non-formal, and informal education // *Journal of Science Education and Technology*. 2007. Vol. 16. P. 170-190. DOI:10.1007/s10956-006-9027-1
- [23] Yousaf F., Shehzadi K., Parveen Z. Reasons for being out of school: implications for education policy // *Global Education Studies Reviews*. 2020. V. V., No III. – P. 273-293. DOI:10.31703/gesr.2020(V-III).28

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.002>**Свинаренко Наталія Олександрівна¹, Добрунова Людмила Едуардівна²**

1. кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української філології та історії Науково-навчального інституту міжнародних відносин
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-8972-0025

2. кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української філології та історії Науково-навчального інституту міжнародних відносин
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-1222-4082

Про традиційні китайську освіту та виховання у сучасному світі: історико-педагогічні аспекти

АНОТАЦІЯ. У сучасному світі Китай є країною-лідером як політичного, так і економічного розвитку. Метою даної роботи є аналіз традиційної китайської освітньо-виховної системи у історичному вимірі з часів конфуціанства і до наших днів. На весь світ відомі такі риси, притаманні китайському народу, як – старанність, працьовитість, глибока повага до старших людей та до влади, колективізм. Коріння таких позитивних рис, що і призвели КНР до країн-світових лідерів, вчені знаходять, значною мірою, у вихованні багатьох поколінь у душі конфуціанства, яке не втратило своєї значущості до наших днів. Інших ідеологій, окрім конфуціанства, на офіційному рівні, китайські правителі не впроваджували і не визнавали. В той же час складні життєві реалії змушували пересічних людей виховувати у своїх дітях з одного боку – максимально можливу працьовитість, а з іншого боку – максимальну креативність, творчість, бо тільки через гідну конкуренцію у багатомільйонній державі можна було краще реалізуватися. Від 1984 р. у науку і освіту Китайської Народної Республіки пішли великі фінансові державні інвестиції, і вона стала швидко розвиватися. Це призвело до того, що у 90-рр. XX ст. Китай став визнаним лідером світової технічної та технологічної думки у світі. Активно у наш час популяризують у світі китайську мову та культуру Інститути Конфуція. Їх відкривають при найбільших вищих навчальних закладах тих чи інших країн, там навчаються студенти, які будуть знати ази китайської мови, літератури, мистецтва, з повагою відноситися до КНР. Дуже цікавими для студентів та викладачів є стажування, грантові програми, консультації щодо навчання в КНР. Варто зауважити, що попри давню історію виховання багатьох поколінь китайського народу у душі конфуціанських правил та традицій, молоді китайці прекрасно адаптуються у різних країнах світу і є гарними зразками ефективної реалізації фахівців у різних сферах життя. Саме тому китайська система виховання і навчання потребує досить детального вивчення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: китайське традиційне виховання; китайська педагогіка; політичне лідерство; конфуціанство; авторитаризм; іноземні запозичення.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.002>**Nataliia Svnarenko¹, Lyudmila Dobrunova²**

1. Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies and Language Training of Foreign Citizens, Educational and Scientific Institute of International Relations *Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznetsia, UKRAINE*

ORCID ID: 0000-0002-8972-0025

2. Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies and Language Training of Foreign Citizens, Educational and Scientific Institute of International Relations *Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznetsia, UKRAINE*

ORCID ID: 0000-0002-1222-4082

About traditional Chinese education and upbringing in the modern world: historical and pedagogical aspects

ABSTRACT. In the modern world, China is a leading country in both political and economic development. The purpose of this work is to analyze the traditional Chinese educational system in a historical dimension from the time of Confucianism to the present day. Such features as are characteristic of the Chinese people are known throughout the world, such as diligence, hard work, deep respect for elders and authorities, collectivism. Scientists find the roots of such positive features, which led the PRC to world leaders, to a large extent, in the upbringing of many generations in the spirit of Confucianism, which has not lost its significance to this day. Chinese rulers did not implement or recognize other ideologies, except Confucianism, at the official level. At the same time, the complex realities of life forced ordinary people to educate their children, on the one hand, to be as hardworking as possible, and on the other hand, to be as creative as possible, because only through decent competition in a country with millions of people could it be better realized. Since 1984, large financial state investments have gone into science and education in the PRC, and it began to develop rapidly. This led to the fact that in the 1990s 20th century China has become the recognized leader of the world's technical and technological thought in the world. The Confucius Institutes are actively popularizing the Chinese language and culture in the world today. They are opened at the largest higher educational institutions of these or other countries, where students who will know the basics of the Chinese language, literature, and art, and treat the PRC with respect, study there. Internships, grant programs, and consultations on studying in the PRC are very interesting for students and teachers. It is worth noting, that despite the long history of educating many generations of the Chinese people in the spirit of Confucian rules and traditions, young Chinese adapt perfectly in different countries of the world and are good examples of the effective implementation of specialists in various spheres of life. That is why the Chinese education and training system needs a rather detailed study.

KEYWORDS: *Chinese traditional education; Chinese pedagogy; political leadership; Confucianism; authoritarianism; foreign borrowings.*

Вступ. На сучасному етапі розвитку нашої цивілізації переважна більшість людей у різних країнах світу знають Китайську Народну Республіку як державу – флагман найсучаснішого технічного та економічного розвитку на нашій планеті. Китай відомий у світі тим, що зробив значний прорив у розвитку інноваційних технологій. Ця держава стала беззаперечним лідером цифрової економіки та надсучасних технологій з використанням штучного інтелекту. Також Китайська Народна Республіка є одним із найбільших світових експортерів та імпортерів капіталу. На даний час, державне управлінське сприяння самовдосконаленню і розвитку стійкості соціально-економічної системи Китаю є для багатьох сучасних держав як прикладом довгострокового успішного соціально-економічного розвитку так і предметом досить детального вивчення особливостей цієї країни [4, с.55]. Для Китаю є пріоритетними такі складові як економічне будівництво, посилення свого соціально-економічного потенціалу, а також у державі приділяється значна увага розвитку науково-орієнтованих виробництв, тому безперервно вивільняються і розвиваються суспільні продуктивні сили саме для цього. Та уряд Китайської Народної Республіки гарно розуміє, що найважливішим ресурсом Піднебесної є люди, і їх вихованню та покращанню умов життя там приділяють значної ролі.

Метою даної роботи є аналіз традиційної китайської освітньо-виховної системи у історичному вимірі з часів конфуціанства і до наших днів, виявлення освітніх нововведень, які пропагує Китай у різних країнах світу. Мета статті реалізується через опис політичного та економічного лідерства КНР на світовій арені, констатування змін у сучасному китайському суспільстві, дослідження історичної точки зору про конфуціанство як коріння традиційного китайського виховання та про реформи у освітній сфері Китаю у XX-XXI ст. і їх наслідки для всього світу.

1. Про політичне та економічне лідерство КНР на світовій арені. Зміни у сучасному китайському суспільстві. Основним рушієм зростання сучасної китайської економіки є середній клас, який є найчисельнішим у світі. І китайський уряд приділяє багато уваги вихованню і навчанню юних поколінь. Щодо суспільного

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

розвитку Китаю, то взірцем для наслідування сучасних розвинутих західних держав КНР точно не є. До наших днів там збереглися за доведені кримінальні та ін. злочини – смертна кара, привселюдні приниження, присоромлення, при чому це стосується, переважно, багатих, успішних, відомих громадян Китайської Народної Республіки. Та, попри показовість покарань, повсюдне оприлюдне доведених судом кримінальних справ, прийняття урядом непопулярних рішень, очевидним є факт того, що китайське суспільство удосконалюється, і умови життя пересічних китайців неухильно покращуються. Тому такі непоодинокі випадки і мали багато розголосу у світових засобах масової інформації.

Науковець Родзюк Є.В.у одній із своїх робіт зауважує, що за більш ніж 30 років після початку проведення політики реформ і відкритості, Китай системно докладає зусиль по розробці шляхів подальшої модернізації економіки, що відповідає китайським реаліям і вимогам сучасної епохи; крім того, у Китаї розглядають концепцію наукового розвитку в якості головного керівного курсу в ході соціально-економічного розвитку, вважають завдання інноваційного розвитку першочерговим завданням керівної партії в процесі управління країною, проводять у життя концепції "Людина понад усе", всебічно координують всі аспекти тривалого розвитку [5, с.416]. Нинішній план соціально-економічного розвитку Китаю згадує "інновації" більше двохсот разів і наполягає на інтелектуальному посиленні програми "Зроблено в Китаї 2025" – політики, яка стала найбільшою проблемою в торгових суперечках Китаю із Сполученими Штатами Америки, тобто в найближчому часі Китай намагатиметься стати самодостатнім у найбільш інтелектуальних виробництвах, здобути домінування на міжнародному рівні в галузях високотехнологічного виробництва, сховищ даних та кіберпросторі [5, с.416].

2. Історична точка зору про конфуціанство як коріння традиційного китайського виховання. Зрозуміло, що шлях до економічного та політичного процвітання держави формується протягом значного проміжку часу. Звідки береться коріння

традиційних китайських освіти та виховання? Чим вони відрізняються від нашої традиційної української педагогіки?

Вважається, що школи Китаю виникли у III тис. до н. е. й носили назви "сян" (у перекладі – місце усамітнених старців, які навчали й наставляли молодь) і "сюй" (у перекладі - навчання стрільбі з лука). Зміст навчання й виховання у тодішніх школах включав сім видів занять: мораль, письмо, лічба, музика, стрільба з лука, мистецтво верхової їзди, керування колісницею, навчання читати і писати ієрогліфами. В основі традиційного китайського навчання і виховання знаходиться досвід сімейно-суспільного виховання, основними рисами якого були: наявність "домового" духа, який стежив за поведінкою, працею, сумлінням членів родини; дотримання табу на лайку та недостойні вчинки; містичне світосприймання; поклоніння молодших перед старшими; шанобливе ставлення до вихователя (вчителя, сусіда, старших родичів, наставника на роботі, політиків місцевого та загальнодержавного рівня).

Величезне значення для традиційної китайської педагогіки мала ідеологія конфуціанства. Засновником її вважають всесвітньо відомого філософа Конфуція (551–479 рр. до н.е.). Якими ж були ключові догми цієї філософської течії, у дусі якої століттями жили і виховувалися всі китайці? Кінцевою метою життя людини філософ вважав зміцнення моралі, подолання конфліктних ситуацій у суспільстві через дотримання універсальних законів життя, якими були гуманність (не чинити нікому того, чого не бажаєш собі) та етикет (дотримання традицій шанування батьків, старших, покірність імператорові). Виховним ідеалом Конфуція була досконала людина, головним в освіті він вважав знання історичної спадщини, головним у поведінці – вірність старовині, давнім звичаям. Основними принципами життя, за Конфуцієм, є принципи оцінювання вчинків, педантизм, неспішність, ґрунтовність, поміркованість у всьому і поведження себе згідно свого місця в суспільстві. Вважається, що до висловів Конфуція, з глибоким

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

внутрішнім наповненням, належать наступні: "Хто осягнув нове і плакає старе, той може бути вчителем", "Навчання без роздумів є даремною справою, а роздуми без навчання – шкідливою", "Незрозуміле слід з'ясувати. Що важко здійснити, слід робити з великою наполегливістю", "Чим більш суворо й безжалісно ти осудиш себе, тим більш справедливо й поблажливо ти будеш судити себе", "Раніше я слухав слова людей і вірив у їх справи, тепер я слухаю слова людей і дивлюся на їхні справи" [8, с.47].

Проаналізувавши вищесказане, можна зробити висновок про те, що у давні часи виникла ідеологія, абсолютно вигідна китайським імператорам – з дитинства як головні чесноти виховували слухняність, покірність, пріоритет державного перед особистим, колективізм. Враховуючи величезну територію Китаю, значну кількість народів та народностей, важливо було зберегти абсолютну імператорську владу. Освіта, тим більше, багаторічна, була доступна незначній кількості людей. Інших ідеологій, з іншими догмами та постулатами, окрім конфуціанства, на державному рівні, китайські правителі не впроваджували і не визнавали. А вже складні життєві реалії змушували пересічних людей виховувати у своїх дітях з одного боку – максимально можливу працьовитість, а з іншого боку – максимальну креативність, бо тільки через гідну конкуренцію у багатомільйонній державі можна було краще реалізуватися і мати достойніші умови життя для себе і своєї родини.

Тисячоліттями принципи конфуціанства впливають на життєві переконання китайців, психологію, поведінку, мислення, сприйняття та розуміння навколишнього світу, на їх побут та їх традиції; незважаючи на це, цінності конфуціанства залишаються духовною основою китайського соціуму [7, с.234].

Отже, що змістом сучасного морального виховання є наступні категорії традиційної китайської культури, які склалися століттями під впливом конфуціанства: любов до своєї Батьківщини та самовіддане служіння народу, миролюбність, любов та глибока

повага до рідних, прагнення до науки, гуманність, наполегливість, неймовірна працьовитість, взаємодопомога і єднання, чесність, чітке дотримання законів та правил. Традиційно заслуговують презирства у китайському соціумі: нанесення шкоди Батьківщині, зрада народові, порушення законів, егоїзм, нечесність, неуцтво, лінь, показове життя у своє задоволення. Традиційно практичний та прагматичний Китай засвоює все те корисне від західної культури, що може стати в нагоді для подальшого процвітання країни, залишивши конфуціанські цінності домінуючими в духовному житті, під їх впливом формується унікальна особистість китайського типу, як головний елемент розвитку китайської унікальної культури [7, с.233].

Однією з центральних ідей вчення Конфуція є побудова гармонійного соціуму, синівська повага до батьків – це корінь "гуманності" конфуціанства, який уважав, що людина, яка шанує батьків, шануватиме й інших людей, передусім старших, поважаючи державну владу [1, с.37]. Зауважимо, що "шляхетна людина" – це не лише етична побудова, а й політичне поняття, відповідність образу "шляхетної людини" є критерієм відбору на державну службу, соціальний аспект ідеї – "вчитися бути людиною" розуміється як процес навчання і трансформації, заснованої на взаємодії з іншими [1, с.38].

Велике значення у вихованні китайського народу має така риса як колективізм. Більше того, саме завдяки колективістській свідомості Китай зміг в доволі короткі терміни заявити про себе на весь світ, вийти на політичну арену та помітно трансформувати уявлення про їх суспільство, важливо тут те, що кожен китаєць змалку привчається до думки, що кожна його дія і вчинок вплинуть на все суспільство, яке він повинен плекати і доповнювати, підтримувати і прославляти [2, с.88; 9]. Китайський колективізм не слід розглядати однобічно та надавати виключно негативних конотацій, водночас звеличуючи західний тип світогляду, адже чимало сучасних проблем сучасного глобалізованого світу можна

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

вирішити саме спільними зусиллями, розумінням того, що права і свободи особистості в окремих випадках потребують обмеження заради блага суспільства в цілому [2, с. 88].

На основі конфуціанства базується і виховання дітей в Китаї. Перш ніж почати аналізувати виховні методи китайців, складно не помітити, що серед них дійсно дуже багато успішних людей. Більшість китайців мають блискучу освіту, отриману в престижних світових вищих навчальних закладах та будують чудову кар'єру, причому у різних країнах світу. Китайські правила дуже прості, зрозумілі, як на погляд сучасних українців, зовсім недемократичні, винятків із правил не мають. Досягати максимуму в усьому – у китайському середовищі дорослі змалку навіюють дітям, що ті зобов'язані бути кращими за інших у всьому [8, с.47]. У дитячому середовищі між школярами, підлітками, студентами постійно мусить йти конкурентна боротьба. Кожна дитина мусить приносити додому тільки найкращі оцінки за навчання – батьки суворо забороняють приносити додому навіть четвірки. А це відбувається тому, що в майбутньому навіть з найпрестижнішим дипломом знайти роботу дуже важко, на кожну вакансію кілька сотень охочих. З точки зору традиційної китайської педагогіки, покарання власної дитини за непослух чи навчальні результати – це є абсолютно нормально. Це можуть бути фізичні покарання, розмова з дитиною на підвищених тонах, позбавлення гаджетів на певний час, чи навіть вигнання з дому, все залежить тільки від бажань батьків, які у китайському суспільстві завжди на 100% у всьому праві. На цьому тримаються китайські родини – бо кожна мама впевнена, що її дитина дуже сильна і після чергового непорозуміння чи помилки стане ще сильнішою. З китайської точки зору, покарання мотивує – китайці впевнені, що покарання змушує дітей не розслаблятися, чи думати, що в чомусь можна дати слабіну [8, с. 46]. Хоча варто зазначити, що останнім часом у китайських родинах, де виховують одну або дві дитини максимум, стали інакше дивитися на бажання дитини, на доцільність фізичних покарань, і там почали вже

відходити від того, що китайські батьки завжди і у всьому праві на 100%. Хоча, у масовому розумінні, їх психологія є жорстка, китайські батьки – це точно не друзі своїй дитині, і нам, українцям, цього точно не зрозуміти. Китайці дуже недовірливі до своїх дітей, тому уроки ретельно перевіряються, і успіх дитини у всіх сферах суворо контролюється. Капризи дітей, навіть дуже маленьких, теж є недопустимими і вважаються проявом слабкості, а китайські діти не мають права капризувати, чогось не хотіти, не їсти запропоновану їжу, або не робити уроки, чи відмовитися йти на гурток – там дитина мусить погоджуватися на все, що пропонують їй батьки, бажання ж дитини питати не прийнято взагалі. Подібне сприймається, як банальні капризи, чи лінь і на це ніхто не звертає уваги. У китайському соціумі – слово старших виступає незниженим законом, всі старші абсолютно у всьому праві (старші брати, батьки, вчителі, вихователі, бабусі з дідусями, наставник чи бригадир на роботі, політики). Навіть будучи вже в дорослому віці, китайці дуже шанобливо ставляться до старших. І що найцікавіше, діти виростають і вони вдячні батькам за таке виховання, адже на їхню думку саме це допомогло їм досягнути успіху у дорослому житті. Іншими словами – там традиція дякувати, бути вдячними, безконфліктними, бо на цьому тримається їх суспільство століттями. Воля старшої людини у Китаї – закон, і ставлення дітей до батьків і до всіх дорослих у Китаї вкрай поважне незалежно від віку. Старше покоління є непохитним авторитетом і для маленької дитини, і для підлітка, і для студента. У розмовах з дорослими юні китайці не сперечаються, не заперечують, їхні слова не піддаються сумнівам або обговоренню (до слова, зовсім). Діти повинні слухатися – завжди і за будь-яких обставин. У китайській сім'ї воля старшого є беззаперечним законом. Порушення правил, навіть відомими, дуже багатими та впливовими людьми, карається жорстоким і часто привселюдними показовими покараннями. Вважається, що інакше й бути не може – бо китайська державна система жорстка та абсолютно негнучка і зовсім недемократична.

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Щодо школи, то для вчителя дуже важливим показником учня є його старанність. У китайських школах відсутнє поняття "улюбленець викладача", бо ставлення до всіх рівне, нейтральне. І успішність у всіх приблизно однакова, бо кожен учень працює на межі, і всіма силами викладачів його дотягують до потрібного рівня. Для Китайської Народної Республіки нетипова ситуація, як у наших школах, коли у класі є певний "вундеркінд" чи щось подібне цьому. Там випускники виходять із однаковим високим рівнем знань. Всі педагоги відрізняються супервідповідальністю, вони націлені на результат, їх головне завдання, незалежно від віку учнів, навчити їх тому, що закладено в програмі. Для китайської системи освіти також і немає поділу на двієчників і відмінників, кожен школяр отримує максимум можливого і в результаті наполегливої праці досягає певного результату, не відстаючи від інших. Головні риси, які виховують у китайських дітей, – це феноменальна працьовитість, посидючість. А ще, традиційна китайська педагогіка виховує у дітях неквапливість – темп і швидкість виконання поставленого завдання тут не має значення, головне досягти результату. У будь-якій дитині китайські педагоги знаходять її потенціал, сильний бік і саме це розвивають, хоч би що це було - тому за різними напрямками та на різних соціальних рівнях усі спеціалісти роблять свою роботу на високому рівні.

3. Про реформи у освітній сфері Китаю у XX-XXI ст. та їх наслідки для всього світу. Фактично до XX ст. китайці жили та виховували своїх нащадків у душі конфуціанства. Навіть початкова освіта переважній більшості населення, яке традиційно займалося сільським господарством, було дуже чисельним і бідним, була малодоступною. Зокрема, до 20-х рр. XX ст. початковою освітою було охоплено менш ніж 10% дітей, а відсоток неграмотності серед дорослого населення перевищував 90%. Демократична інтелігенція ставили за мету дати елементарну освіту широким народним масам. У 20-х рр. у містах створено елементарні школи для робітників та їх родин, в яких навчали читанню, письму,

арифметиці, а також повідомляли знання про природу та суспільство. Основну увагу приділяв перебудові старої шкільної системи, створення нової школи для здійснення виховання підростаючого покоління, вимагав гарантії всім трудящим права на освіту, здійснення загального безкоштовного обов'язкового навчання дітей та підлітків віком від 8 до 17 рр.; створення єдиної шкільної системи, що ґрунтується на демократичних і наукових принципах; поєднання теорії і практики, поєднання навчання з працею, створення трудової школи; поширення ланцюга культурно-просвітницьких закладів. У районах, де була встановлена радянська влада, зверталася увага на підготовку революційних кадрів, здійснення всебічного виховання та освіти дітей, ліквідацію неграмотності і навчання дорослих. В усіх селищах створювалися народні школи, де навчали азам природних та суспільних дисциплін дітей віком від 6-до16-ти рр. Заняття трудовим навчанням здійснювалися таким чином, щоб не заважати основному навчанню.

Через війну 1937-1945 рр. виникло багато труднощів в організації навчання дітей та молоді та культурно-просвітницькій роботі: мав місце дефіцит шкільних приміщень, меблів, навчальної літератури, канцелярії тощо. У цей час значну увагу приділяли військовій справі, праці. Пріоритетними були військово-патріотичне та трудове виховання. Початковим навчанням було охоплено близько 50% дітей. Центром культури й освіти став Яньань, де були створені військово-політична академія, Академія мистецтв ім. Лу Єіня, медичний інститут, Університет Північної Шенсі, Академія природних наук, інститут санітарії та гігієни, Центральна партійна школа та інші заклади.

У ХХ ст. у китайській освітній системі варто згадати сумнозвісну «культурну революцію» (1966-1976), після якої був узятий курс на "соціалістичну модернізацію" країни. Він передбачав докорінну перебудову і вдосконалення національної освітньої системи і передбачав варіативність освіти на різних його рівнях і щаблях.

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Але вже в 1977 р. були офіційно визнані помилки, допущені в період “культурної революції” у сфері освіти та науки. З 1978 р. почали відновлюватися наукові зв'язки Китаю з зовнішнім світом, які були перервані з 1956 р. Всекитайські збори, що проводилися в березні 1978 р. з питань науково-технічної революції, затвердили проект плану розвитку науки і техніки у Китайській Народній Республіці на 8-річний період (1978-1985 рр.). Цей документ визначив напрямки наукових досліджень за 27 галузями, у тому числі освіти й педагогіки. 23 березня – 13 квітня 1979 р. в Пекіні проходив перший Всекитайський з'їзд працівників педагогічної науки, в якому взяли участь вчені-педагоги та вчителі. З'їзд ухвалив найважливіші завдання і тематику педагогічних досліджень на 8-річний період.

Починаючи з 1980-х рр. з метою обмежити надто швидкий приріст населення у Китаї почала реалізовуватися політика “одна сім'я – одна дитина”. Це приклад найнегативнішого прояву планової еклноміки Китайської Народної Республіки. Зрозуміло, що своїй єдиній дитині кожна сім'я намагається дати все можливе, але ж, з цивілізаційної точки зору, державні керманічі не можуть одноособово приймати рішення, скільки дітей має народжуватися у всіх родинах. Робилося це з високою метою державної турботи про тих, хто жив і працював у той час.

Щодо негативних моментів китайської державної політики, варто згадати гендерну дискримінацію, спрямовану проти жінок – якщо народження хлопчика вважалося щастям, оскільки асоціювалося зі зростанням добробуту родини при досягненні дитиною працездатного віку, то народження дівчинки сприймалися як утриманство, котре у підлітковому віці назавжди піде в сім'ю чоловіка і забере з собою частину материзни у вигляді приданого, такий погляд отримав трагічне продовження в Китаї в кінці ХХ ст., коли “політика однієї дитини”, що проводиться офіційним Пекіном, привела до масового вбивства новонароджених дівчат, це призвело до дисбалансу у відповідності кількості жінок і чоловіків [6, с. 285]. Зрозуміло, що ці дикі, з точки

зору цивілізованої людини, непопулярні рішення приймалися з метою покращання рівня життя тих людей, які тоді жили і працювали, з метою припинити поширення бідності та злиденного способу життя. Але чи гуманні вони були по відношенню до тих, хто міг би народитися, або ж народився дівчинкою у глухій китайській провінції, у родині малограмотних селян? Звичайно ж, жорстокі реалії “політики однієї дитини”, вікове меншовартісне ставлення до дівчаток у Китаї призвели до того, що зараз китайські чоловіки шукають собі наречених, дружин у інших країнах світу. Такою є ціна помилок у внутрішній політиці китайських керманичів найвищого рівня того часу.

Спираючись на ранньоконфуціанські цінності, і в першу чергу, на культ знань у сучасному світі, Китай у 1984 р. розгорнув потужну пропагандистську кампанію на користь освіти і науки, суть якої зводилася до наступного: без гідної освіти і сучасної науки у Китаю немає майбутнього. Політичне керівництво країни прекрасно розуміло і розуміє, що стан вищої освіти є одним з найважливіших показників могутності держави. З 1984 р. у науку і освіту пішли величезні фінансові вкладення, і вона стала швидко розвиватися.

Головною метою реформи освіти 1985 р. була підготовка значного контингенту людських ресурсів і кваліфікованих спеціалістів для забезпечення соціально-економічного прогресу в Китайській Народній Республіці в 90-х рр ХХ ст. і на початку ХХІ ст. Щодо основних положень реформи, варто відмітити введення загальної 9-річної обов'язкової освіти з урахуванням її децентралізації і передачі управління в руки місцевих органів влади. Були виділені значні кошти на модернізацію вищої освіти, щоб вона максимально відповідала зростаючим потребам стрімкого соціально-економічного розвитку країни. Педагогічна освіта здійснювалася у педагогічних коледжах, а також чотирирічних і дворічних педагогічних інститутах.

Останнім часом у Китаї знову широко практикується прийом на державну службу на основі складання іспитів. На думку чиновників уряду Китаю, даний метод прийому на державну службу давав

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

можливість дотримуватися принципу справедливості і реально покращував якість молодих кадрів, які прийшли працювати на державу. Крім організації іспитів для заняття посад на державній службі в Китаї активно застосовувалися правила проведення чергових перевірок для держслужбовців, а також – заміни і відсторонення від посад тих, хто не справляється гідно зі своїми обов'язками. Тобто, державне управління на основі екзаменаційної системи продовжує існувати на новій основі в Китаї і в наші дні.

У 1995 р. на всекитайській конференції, присвяченій проблемам науки і техніки, був проголошений курс на відродження країни за допомогою освіти і науки, серед стратегічних положень, розроблених конференцією, було висунуто і таке: “Вважати освіту, науку і техніку головними факторами соціально-економічного розвитку країни” [6, с.286]. Порівняно з іншими країнами, курс навчання виховання у китайських школах є тривалим: доуніверситетська освіта продовжується 12 років: початкова, середня та вища школа, до 13 р. всі діти – піонери, до 24-х – комсомольці.

Найвідомішим інструментом популяризації китайської мови за кордоном є створення і розвиток мережі Інститутів Конфуція, управлінням якими займається Канцелярія Міжнародної Ради китайської мови, розташована у Ханьбані, що підпорядкована Міністерству освіти Китайської Народної Республіки [3, с.187]. Користуючись досвідом передових європейських країн - Великобританії, Франції, Німеччини та Іспанії у просуванні своїх національних мов, з 2004 р. Китай розпочав власну програму шляхом створення вищезгаданих некомерційних установ. Інститути Конфуція створюються у різних країнах на базі вищих навчальних закладів. Обов'язковою умовою їх появи є наявність вишу партнера з китайської сторони. Фахівці Китайської Народної Республіки надають організаційну, кадрову та методичну допомогу створеним структурам, але головним внеском є фінансова допомога з боку Ханьбань [3, с.87]. Інститути Конфуція здебільшого діють при найбільш потужних вищих навчальних закладах тих чи

інших країн, що дозволяє залучити до них кращих студентів – майбутню еліту, яка буде з повагою відноситися до Китаю. Основними завданнями Інститутів Конфуція є: організація курсів китайської мови та культури; проведення наукових конференцій, присвячених Китаю; популяризація мови і культури КНР через різні конкурси та заходи; проведення кваліфікаційного тесту з китайської мови; підготовка і видання навчальної літератури з китайської мови; студентські та викладацькі стажування, фестивалі, конкурси в Китаї, консультації щодо навчання в Китайській Народній Республіці. Об'єктами діяльності Інституту Конфуція є вихідці з Китаю, що проживають в інших країнах – хуацяо, а також представники інших народів, які цікавляться китайською культурою. Відповідно до відмінностей між ними Інститут Конфуція пропонує свої послуги. Слід додати, що хуацяо, зберігаючи свою культурну ідентичність в іноземному середовищі, роблять значний внесок у популяризацію китайської культури за кордоном. Станом на 13 жовтня 2020 р. у різних регіонах світу функціонував 541 Інститут Конфуція: 187 – в Європі, 138 – в Америці, 135 – в Азії, 61 – в Африці та 20 – в Океанії [3, с.188]. В Україні згадані установи сьогодні діють в 6-ти навчальних закладах: Київському національному університеті ім. Т. Г. Шевченка, Київському національному лінгвістичному університеті, Луганському національному університеті ім. Т.Г. Шевченка, Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна, Південноукраїнському національному педагогічному університеті ім. К.Ушинського та Вінницькому національному технічному університеті [Метелешко, 2020, 88]. Аналогами Інститутів Конфуція є Класи Конфуція, що працюють в системі початкової та середньої освіти та створюються на базі загальноосвітніх шкіл. У деяких країнах, зокрема у Сполучених Штатах Америки, час від часу з'являються деякі звинувачення на адресу Інститутів Конфуція в просуванні не стільки китайської мови та культури, скільки інтересів комуністичної партії та державної політики Китайської Народної Республіки [3, с. 187]. Зрозуміло, що у даному випадку мова йде про конкуренцію за політичне лідерство на міжнародній арені,

 РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

і об'єктивність оцінювання тут відсутня.

Значення освіти у сучасному Китаї є дуже важливим. Підтвердженням цього слугує той факт, що уже до початку XXI ст. в там працювало близько шести тисяч науково-дослідних інститутів і близько трьох тисяч навчальних закладів, в яких навчалось понад 20 млн. студентів. Іншими словами, у Китаї роль освіти і кількість студентів неухильно зростає. Отже, культурно-освітні засоби, котрі включають в себе національну традиційну культуру, мову та вищу освіту, є однією з основ китайської політики “м'якої сили”. Результатом останньої є не тільки позитивний імідж Китайської Народної Республіки серед громадян багатьох країн, але й сприяння економічним і політичним інтересам Китаю у світі. У підсумку це створює умови для реалізації потенціалу міжнародного лідерства Китайської Народної Республіки, зважаючи на вищезазначене, Китай в майбутньому буде докладати все більше зусиль для розширення свого “м'якого” впливу [3, с. 187]. “М'яка сила” останнім часом є невід'ємною складовою зовнішньополітичної діяльності багатьох держав. Маючи різноманітний інструментарій, “soft power” в якості одних з найбільш ефективних засобів досягнення поставлених цілей використовує мову, освіту та культуру. Не володіючи, на відміну від країн Заходу, достатньою політичною привабливістю через наявність комуністичної ідеології, відвертий авторитаризм, порушення прав людини і громадянина та ін., Китайська Народна Республіка в основу своєї політики “м'якої сили” поставила культурно-освітні інструменти, які значною мірою базуються на конфуціанстві. Китайська Народна Республіка сьогодні входить у тридцятку найбільш впливових держав світу у глобальному рейтингу «м'якої сили», займаючи, згідно даних лондонського агенства “Portland”, 27-ме місце станом на 2019 р., а якщо ж брати до уваги суто такі показники як культура та освіта, то Китай за ними посідає відповідно 8-ме та 17-те місця [3, с. 188].

Висновки. Люди є одним з найбільш важливих ресурсів економічного розвитку сучасної Китайської Народної Республіки. І

вихованню підростаючого покоління у Піднебесній, з часів Конфуція і до наших днів, завжди приділяли великого значення. Феномен китайського виховання полягає у підвищеному рівні працездатності китайського народу; неухильному виконанні, підкоренні волі старших; постійній конкурентній боротьбі за місце під сонцем, яка тривала у Китаї в усі часи її існування; великій відповідальності батьків за своїх нащадків; креативності, яка виникає у конкурентній боротьбі та змушує постійно покращувати умови життя свої і своєї родини. Виховане з дитинства почуття колективізму, робить китайських працівників, спеціалістів кращими командними гравцями на сучасному міжнародному ринку праці. Попри повне ігнорування психологічного стану дитини, бажань дитини, китайські діти виявляються одними з найбільш адаптованих до вирішення життєвих проблем у світі. Важливим фактором, який необхідно враховувати, є також і кількостотрічний досвід виховання багатьох поколінь китайського народу у традиціях конфуціанства з його надзорсткими нормами та стандартами, недостатньому індивідуальному підходу до особистості, абсолютно неприйнятними європейським та західним суспільствами. У сучасному Китаї неухильно зростає кількість людей, що отримує вищу освіту, там це дуже цінується. Через роботу Інститутів Конфуція відбувається популяризація китайської мови та культури по всьому світу. Ті ж китайці, що живуть у інших країнах світу теж гарно адаптуються у інші системи та структури, це теж є свідченням практичної дієвості та ефективності застосування методів та принципів традиційного китайського виховання. Очевидно, що східні традиції нам, українцям не є зрозумілими, тим паче, якщо це стосується виховання маленьких дітей у яких ще психіка та бачення світу знаходяться у стадії активного формування. Нам, українцям, методика та принципи китайського виховання є геть неприйнятними та малозрозумілими; натомість вивчення традиційного китайського виховання на основі конфуціанства та історія становлення їх педагогіки допоможе краще зрозуміти тих китайців, які приїхали до нас навчатися чи працювати.

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

REFERENCES:

- [1] Ганабаба, С.О. (2020). ІДЕЇ «ШЛЯХЕТНОЇ ЛЮДИНИ» КОНФУЦІЯ ЯК ПРИНЦИП МОРАЛЬНОГО ЗРАЗКУ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВОЮ. *Chinese civilization: traditions and modernity: materials of the XIV international scientific conference*, 37-38
- [2] Лазарева, Л.М. (2020). КИТАЙСЬКИЙ КОЛЕКТИВІЗМ НА ПЛОЩИНІ ВИКЛИКІВ XXI ст. *Chinese civilization: traditions and modernity: materials of the XIV international scientific conference*, 86-89. <https://repository.lnup.edu.ua/jspui/handle/123456789/298>
- [3] Мателешко, Ю.П. (2020). КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ «М'ЯКОЇ СИЛИ» КНР. *Chinese civilization: traditions and modernity: materials of the XIV international scientific conference*, 186-189.
- [4] Олефір, А. (2018). ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА КИТАЮ: ДОСВІД РЕФОРМ ДЛЯ УКРАЇНИ. *Commercial law and process*, №2, 53-56.
- [5] Родзюк, Є.В. (2020). РОЛЬ І ПЕРСПЕКТИВИ КИТАЮ У СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО_ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ СВІТУ. *Chinese civilization: traditions and modernity: materials of the XIV international scientific conference*, 412-417.
- [6] Салата, О. (2020). ДОСВІД ВИХОВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ СУЧАСНОГО КИТАЮ У ДУСІ КОНФУЦІАНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ. *Eastern traditions of state formation*, 283-290.
- [7] Трубіцина, В.І. (2011). КОНФУЦІАНСЬКІ ЦІННОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У КИТАЇ У XX СТ. *Science and education: science and practice. magazine*. 2011, №6, 231-235.
- [8] Хотченко, І. А. (2016) ВПЛИВ КОНФУЦІАНСТВА НА СУЧАСНУ СИСТЕМУ ОСВІТИ КНР. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, (47), 44-48.
- [9] ЯКИМ БУЛО МАТЕРИНСЬКЕ ВИХОВАННЯ У СТАРОДАВНЬОМУ КИТАЇ. URL: <https://yuanming.in.ua/yakim-bulo-materinske-vikhovannya-v-sta-26538/>

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.003>**Шинкар Тетяна Юріївна¹, Потапенко Вікторія Віталіївна²**

1. кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-5656-2032

2. здобувач вищої освіти Факультету педагогічної освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, УКРАЇНА

Теоретичні засади підготовки майбутніх вихователів до здійснення супроводу ігрової діяльності

АНОТАЦІЯ. У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми підготовки майбутніх вихователів до здійснення супроводу ігрової діяльності. З'ясовано, що у сучасних умовах проблему підготовки майбутніх вихователів вивчають відповідно до вимог, які визначені до професійної діяльності вихователів (професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти»). Розглянуто підходи до супроводу ігрової діяльності дітей дошкільного віку. З'ясовано, що готовність майбутніх вихователів до здійснення супроводу ігрової діяльності передбачає: розуміння важливості ігрової діяльності для розвитку дітей дошкільного віку, стійку мотивацію до професійної діяльності, професійно значимі якості особистості, професійні компетентності, що дають змогу успішно здійснювати супровід ігрової діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: підготовка майбутніх вихователів; педагогічний супровід; ігрова діяльність; діти дошкільного віку.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.003>

Tetiana Shynkar¹, Viktoriia Potapenko²

1. Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer,
Department of Preschool Education, Faculty of Pedagogical Education
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-5656-2032

2. Higher education applicant of the Faculty of Pedagogical Education
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, UKRAINE

Theoretical foundations of training future educators to provide support for play activities

ABSTRACT. The article presents a theoretical analysis of the problem of training future educators to accompany game activities. It has been found that in modern conditions the problem of training future educators is studied in accordance with the requirements for the professional activity of educators (professional standard “Educator of preschool education institution”). The approaches to supporting the play activities of preschool children are considered. It has been found that the readiness of future educators to provide support for play activities involves: understanding the importance of play activities for the development of preschool children, sustainable motivation for professional activity, professionally significant personality qualities, professional competencies that allow to successfully provide support for play activities.

KEYWORDS: *training of future educators; pedagogical support; game activity; preschool children.*

З метою вивчення заявленої проблеми, звернемося до аналізу наукових джерел, у яких охарактеризовано основні поняття теми. До таких понять відносимо: професійна підготовка майбутніх вихователів; ігрова діяльність; психолого-педагогічний супровід ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Насамперед проаналізуємо поняття «професійна підготовка майбутніх вихователів». Цій проблемі присвячено чимало досліджень сучасних науковців. Так окремі складові професійної підготовки майбутніх педагогів висвітлювали у своїх працях Л. Артемова, І. Бех, Г. Беленька, Н. Гавриш, Н. Голота, Л. Завгородня, Л. Зданевич, Ю. Косенко, І. Луценко, М. Машовець, В. Сергеева, А. Рацул, Г. Цветкова та ін.

У сучасних умовах проблему підготовки майбутніх вихователів вивчають відповідно до вимог, які визначені до професійної діяльності вихователів. Зокрема професійні компетентності, якими має володіти вихователь зазначені в професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти», затвердженому наказом Міністерства економіки України від 19.10.2021 № 755-21 [12].

Враховуючи, що в студентів слід формувати відповідні знання та уміння Ю. Косенко систему професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти розглядає як «специфічну галузь педагогічної освіти, що цілковито на неї зорієнтована, у головних вимірах структурно її повторює й розвивається в напрямках еволюції останньої» [6].

Автори монографії «Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці» (Г. Беленька, О. Богініч, З. Борисова та ін.) розглядають підготовку майбутніх фахівців у сфері дошкільної освіти як багатофакторну структуру, головним завданням якої є набуття студентами особистісного смислу діяльності, формування фахової майстерності, постійно зростаюче зацікавлення до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також розвиток успішності в діяльності [9].

У свою чергу В. Сергеева вважає, що ефективна професійна

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

підготовка майбутніх педагогів передбачає формування в студентів широкого загального світогляду і високої культури, професійного знання педагогіки, психології, теорії та наукових основ управління, здатності реалізувати свої знання на практиці, опанування методів психолого-педагогічного, соціального дослідження, усього комплексу педагогічних і управлінських умінь [14].

У дослідженнях А. Рацул, наголошується на характеристиці знань та умінь, які має опанувати майбутній вихователь. Науковець звертає увагу, що сучасний вихователь закладу дошкільної освіти повинен мати: методичні знання, наукові знання, теоретичні знання (педагогічні, психологічні, професійні), технологічні знання (знання і використання педагогічних технологій, прогнозування результатів, корекція, рефлексія власної діяльності), морально-етичну культуру, знання з професійної етики, загально-професійні уміння й навички [4]. Готовність вихователя до освітньої взаємодії з дітьми дошкільного віку вчений розглядає як особистісне утворення, яке характеризується сукупністю суспільно значимих ціннісних орієнтацій, фаховою компетентністю з питань виховання та емпатійною взаємодією педагога з вихованцями на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

Важливим є погляд на професійну підготовку Л. Зданевич. У свої дослідженнях вона зазначає, що професійна підготовка вихователя – це «спеціально організований освітній процес, спрямований на формування в майбутніх фахівців високого рівня готовності до ефективного здійснення професійної діяльності в галузі дошкільної освіти» [15].

Не менш цікавим для нашого дослідження є визначення підготовки майбутніх вихователів, подане у працях Н. Трофаїла, яке тлумачиться як цілеспрямований процес у межах загальної професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів у закладах вищої освіти, спрямований на формування теоретичних та методичних знань і вмінь, необхідних для ефективної взаємодії з дітьми дошкільного віку [10].

Отже, вивчення праць зазначених науковців дає змогу стверджувати, що професійну підготовку розуміють як різнобічне поняття. З одного боку, як підготовку педагогічних кадрів для закладів освіти; з іншого – як формування загальнотеоретичних, спеціальних і педагогічних знань, практичних умінь, що дають змогу здійснювати професійну діяльність відповідно до посади. У своєму дослідженні спираємося саме на друге трактування поняття.

У результаті такої підготовки в майбутніх вихователів формується готовність до професійної педагогічної діяльності, що здебільшого розуміється як складне структурне утворення, в основі якого знаходиться: позитивне ставлення до професії, стійкі мотиви діяльності, наявність професійно значимих якостей особистості, сформованість необхідних для професійної діяльності знань та умінь. Тож результатом професійної підготовки засвідчують сформовані в майбутніх вихователів професійні компетентності, необхідні для виконання трудових функцій.

У нашому дослідженні головна увага приділяється підготовці майбутніх вихователів до педагогічного супроводу ігрової діяльності дітей. Окремі питання цієї діяльності висвітлені в працях І. Беха, А. Бурової, Н. Гавриш, С. Довбні, Н. Кудикіної, Т. Піроженко, О. Половіної, Р. Шулигіної та ін. Окремі питання класифікації ігор дітей розкривають у своїх працях Л. Артемова, Н. Кудикіна, Т. Поніманська, Т. Піроженко, Г. Тарасенко та ін. Аналіз напрацювань провідних педагогів свідчить про те, що в історії дошкільної педагогіки зустрічаються різні підходи до класифікації дитячих ігор, які науковці розрізняють за умовними критеріями: змістом, організацією та кількістю учасників, різновидом тощо. Зупинимось детальніше на кількох сучасних підходах.

Т. Поніманська в підручнику «Дошкільна педагогіка» зазначає, що сучасні науковці зазвичай послуговуються класифікацією ігор, яка передбачає їхній розподіл на три групи, а саме:

– творчі ігри – режисерські, сюжетно-рольові (сімейні, побутові, суспільні), будівельно-конструкційні, ігри на теми літературних

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

творів (драматизації, інсценування);

– ігри з правилами – рухливі (великої, середньої, малої рухливості; сюжетні, ігри з предметами; з переважанням основного руху: бігу, стрибків тощо; ігри-естафети) та дидактичні ігри (словесні, з іграшками, настільно-друковані);

– народні ігри – забави, рухливі, дидактичні, обрядові [7, с. 304].

Н. Кудикіна пропонує розподіляти ігри дітей дошкільного віку на творчі ігри та ігри за правилами. Творчі ігри визначені дослідницею як креативна діяльність дитини за власною ініціативою. На відміну від них, ігри за правилами спрямовані на реалізацію вже створених дорослим певної змістовної та процесуальної основ гри [11]. У своїх працях як творчі дослідниця виділяє такі ігри: сюжетно-рольові, конструктивно-будівельні, ігри-драматизації та театралізації, ігри з елементами праці, ігри-фантазування. До ігор з правилами відносить: дидактичні, пізнавальні, ігри-подорожі, рухливі, спортивні, хороводні, народні, інтелектуальні, комп'ютерні, ігри-розваги.

Беручі до уваги, що кожна класифікація ігор є досить умовною і не вичерпує всього різноманіття ігор, у межах нашого дослідження послуговуємося класифікацією зазначеною у Державному стандарті дошкільної освіти [1].

У Державному стандарті дошкільної освіти, розробниками освітнього напрямку «Гра дитини» визначено дві групи ігор: самодіяльні вільні ігри та ігри, що організовані за ініціативою дорослих. Тож, як ігри організовані за ініціативою дорослих з метою навчання дітей розглядаємо сюжетно-дидактичні, дидактичні (словесні, з іграшками, настільно-друковані), рухливі, конструктивно-будівельні.

Зупинимось детальніше на поняття «супровід». У тлумачному словнику української мови під ним розуміється «те, що супроводить яку-небудь дію, явище, товариство, оточення; група людей, яка супроводжує когось» [7].

Українські науковці І. Бех, Н. Кудикіна, Н. Пихтіна, О. Половіна

розглядають педагогічний супровід діяльності дітей через призму створення необхідних соціальних та психолого-педагогічних умов для успішного гармонійного розвитку кожної дитини.

Провідною умовою супроводу ігрової діяльності Н. Кудикіна називає розвиток самостійної, активної діяльності дітей паралельно із використанням системи педагогічних методів та прийомів, спрямованих на мобілізацію всіх структурних компонентів гри та досягнення позитивного результату [1].

Розглядаючи питання педагогічного супроводу ігор дітей дошкільного віку, С. Довбня та Р. Шулигіна відзначають ігрову діяльність як засіб ефективного навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку для досягнення цілей освітньої діяльності шляхом цілеспрямованого застосування системи педагогічних технологій, спрямованих на взаємодію з урахуванням специфіки конкретної ігрової діяльності дітей у системі «вихователь – діти» через реалізацію реальних потреб і особистісного потенціалу [2].

У свою чергу Т. Завязун зауважує, що загальний розвиток дітей під час ігрової діяльності досягається, передусім за допомогою різних напрямів змісту гри. Також науковець зазначає, що одним із найактуальніших завдань сучасної дошкільної освіти є ефективне використання різних видів ігор в освітньому процесі та їхній педагогічний супровід. Адже в процесі гри під правильним керівництвом дорослих формується особистість дітей, а в грі формуються якості їхньої психіки, необхідні в майбутньому для сприяння навчанню впродовж життя [4].

На важливості позиції дорослого під час організації ігор дітей зауважує Н. Каньоса. Дослідниця зазначає, що дитина має бути активним учасником ігрової діяльності, а дорослий – партнером у розвитку дитини. Ігрова діяльність дітей дошкільного віку має будуватися на основі створення ігрової мотивації на базі суб'єкт-суб'єктних відносин. Окрім того, дорослі мають створювати сприятливі умови для ігрової рефлексії дітей, самостійної оцінки своїх досягнень в ігровій діяльності, моделювання різноманітних

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

ситуацій тощо [5].

У свою чергу Н. Пихтіна зазначає, що під час педагогічного супроводу ігор дітей вихователь має брати до уваги рівень підготовки вихованців, оскільки в іграх, які їм пропонують дорослі, діти мають оперувати вже наявними знаннями і уявленнями. Також розглядаючи питання супроводу ігор дітей дошкільного віку дослідниця звертає увагу на необхідності аналізування вихователем проведеної гри. Така діяльність має бути спрямована на виявлення прийомів її підготовки і проведення, а саме: які прийоми виявилися ефективними в досягненні поставленої мети, що не спрацювало і чому. Н. Пихтіна підкреслює, що аналізування сприятиме удосконаленню як підготовки, так і проведення гри. Аналізування проведеної гри дасть змогу виявити індивідуальні особливості розвитку дітей а, відтак, правильно організувати індивідуальну роботу з ними [8].

Отже, проаналізувавши наукові дослідження, присвячені проблемі педагогічного супроводу діяльності дітей дошкільного віку, в межах нашого дослідження педагогічний супровід ігор дітей розглядаємо як систему професійної діяльності педагога, спрямовану на створення умов для формування базових якостей і розвитку особистості під час ігрової діяльності. Проаналізувавши зазначену джерельну базу, готовність майбутніх вихователів до здійснення супроводу ігрової діяльності, ми розглядаємо як складне структурне утворення, основу якого складають: розуміння важливості ігрової діяльності для розвитку дітей дошкільного віку; стійка мотивація до професійної діяльності; професійно значимі якості особистості; професійні компетентності, що дають змогу успішно здійснювати супровід ігрової діяльності.

REFERENCES:

- [1] Великий тлумачний словник сучасної української мови (2005)/ уклад. Та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 1728.
- [2] Довбня С.О., Шулигіна Р.А. (2019) Теоретико-методичний супровід ігрової діяльності дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, (72) 1), 170-176.
- [3] Завязун Т. (2018) Вплив ігрової діяльності на всебічний розвиток дитини-дошкільника. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, (64), 93-96.
- [4] Зданевич Л.В. (2014) Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми: автореф. дис. ...д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 44.
- [5] Каньоса Н.Г., Комарницька Л.М. (2023) Психологічні аспекти організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку. *Вікова та педагогічна психологія*, (48), 71-75.
- [6] Косенко Ю.М. (2017) Підготовка майбутніх вихователів до педагогічної творчості. *Неперервна професійна освіта: теорія і практики*, (3-4), 90-94.
- [7] Кудикіна Н. В. (2010) Гра: феноменологічна та педагогічна характеристики. *Освітологічний дискурс*, (1), 20-31.
- [8] Пихтіна Н.П. (2022) Педагогічний потенціал дидактичних ігор та особливості їх використання на заняттях у ЗДО. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, (3), 16-23.
- [9] Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці (2009): монографія / Г. В. Беленька, О. Л. Богінч, З. Н. Борисова та ін.; [за заг. ред. І. І. Загарницької]. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 310.
- [10] Поніманська Т.І. (2018) Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те видання, перероблене. К.: ВЦ «Академія», 408.
- [11] Про затвердження Базового компонента Дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти): нова редакція. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
- [12] Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» наказ Міністерства економіки України від 19.10.2021 № 755-21.
- [13] Рацул А. (2011) Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності. *Гуманізація навчально-виховного процесу*, (LVIII) 1), 78-85.
- [14] Сергеева В. Ф. (2014) Технологічний підхід до професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Київ: Гнозис. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153580447.pdf>
- [15] Трофаїла Н. Д. (2019) Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів у системі дошкільної освіти України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, (65) 1), 90-92.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.004>

**Пащенко Олександр Анатолійович¹, Медведовська Тетяна Павлівна²,
Терханова Олена Василівна³, Байдак Алла Русланівна⁴,
Данилюк Юлія Іванівна⁵**

1. кандидат технічних наук, доцент, директор Міжгалузевого навчально-наукового інституту безперервної очно-дистанційної освіти (МІБО) Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-3296-996X

2. кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора Міжгалузевого навчально-наукового інституту безперервної очно-дистанційної освіти (МІБО) Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-0510-0196

3. кандидат філологічних наук, доцент, методист I-ї категорії Міжгалузевого навчально-наукового інституту безперервної очно-дистанційної освіти (МІБО) Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-0888-4894

4. вчитель початкових класів
Ліцей сучасної освіти, м. Дніпро, УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0008-4310-7250

5. вчитель української мови та літератури
Ліцей сучасної освіти, м. Дніпро, УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0009-8428-9262

Вплив емоційного інтелекту на академічні досягнення

АНОТАЦІЯ. Ця стаття досліджує вплив емоційного інтелекту (EI) на академічні досягнення, підкреслюючи важливу роль, яку EI відіграє в освітніх умовах. Він починається з вичерпного визначення емоційного інтелекту та його ключових компонентів, після чого розглядається зв'язок між EI та академічною успішністю. У статті синтезовано емпіричні дані, які демонструють, як емоційний інтелект впливає на результати навчання, мотивацію та стійкість учнів. Крім того, у ньому обговорюються ефективні стратегії для покращення EI в освітньому середовищі, включаючи програми навчання та роль викладачів. Також розглядаються

проблеми вимірювання та впровадження EI, що завершується висновком, який підкреслює важливість інтеграції емоційного інтелекту в освітні рамки для сприяння академічному успіху. Отримані дані підкреслюють важливість емоційних навичок для орієнтування в складнощях академічного життя та сприяють включенню навчання EI до навчальних програм.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: емоційний інтелект; академічна успішність; навчальна успішність; результати навчання; мотивація; стійкість; освітні стратегії; EI навчання; успішність учнів; проблеми вимірювання.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.004>

**Oleksandr Pashchenko¹, Tatyana Medvedovska²,
Olena Terkhanova³, Alla Baidak⁴, Yulia Danyliuk⁵**

1. Ph.D. in Technical sciences, Associate Professor,
Director of the Interbranch Institute of Continuing Education, Full-time Distance Education
Dnipro University of Technology, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0003-3296-996X

2. Ph.D. in Pedagogical sciences, Associate Professor, Deputy Director of the
Interbranch Institute of Continuing Education, Full-time Distance Education
Dnipro University of Technology, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-0510-0196

3. Ph.D. in Philological sciences, Associate Professor, Methodologist of the 1st category
of Interbranch Institute of Continuing Education, Full-time Distance Education
Dnipro University of Technology, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0003-0888-4894

4. Primary School Teacher
Lyceum of Modern Education, Dnipro, UKRAINE
ORCID ID: 0009-0008-4310-7250

5. Teacher of Ukrainian Language and Literature
Lyceum of Modern Education, Dnipro, UKRAINE
ORCID ID: 0009-0009-8428-9262

The impact of emotional intelligence on academic achievement

ABSTRACT. This article explores the impact of emotional intelligence (EI) on academic achievement, highlighting the essential role that EI plays in educational settings. It begins with a comprehensive definition of emotional intelligence and its key components, followed by a review of the relationship between EI and academic performance. The article synthesizes empirical evidence demonstrating how emotional intelligence influences learning outcomes, motivation, and resilience among students. Additionally, it discusses effective strategies for enhancing EI in educational environments, including training programs and the role of educators. Challenges in measuring and implementing EI are also addressed, culminating in a conclusion that emphasizes the importance of integrating

emotional intelligence into educational frameworks to foster academic success. The findings underscore the significance of emotional skills in navigating the complexities of academic life and promote the inclusion of EI training in curricula.

KEYWORDS: *emotional intelligence; academic achievement; educational success; learning outcomes; motivation; resilience; educational strategies; ei training; student performance; measurement challenges.*

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Introduction. Emotional intelligence (EI) has gained significant attention in recent years as a critical factor influencing various aspects of human behavior, including academic performance. Defined as the ability to perceive, understand, manage, and regulate emotions - both in oneself and others - EI encompasses several key components, such as self-awareness, self-regulation, social awareness, and relationship management. These emotional competencies are vital for navigating the complexities of interpersonal interactions, decision-making, and stress management.

Academic achievement, often measured through grades, test scores, and overall educational performance, holds paramount importance in the education system. It serves as a key indicator of a student's ability to succeed and excel in academic settings and lays the groundwork for future educational and career opportunities. As the educational landscape continues to evolve, understanding the factors contributing to academic success is essential for educators, parents, and policymakers [1].

The purpose of this article is to examine the relationship between emotional intelligence and academic achievement. By exploring how EI influences various aspects of learning, motivation, and interpersonal relationships within educational environments, the article aims to shed light on the potential benefits of fostering emotional intelligence among students. Through an analysis of existing research and practical implications, this article will highlight the significance of emotional intelligence as a determinant of academic success and propose strategies for integrating EI development into educational practices.

Main material. Emotional intelligence (EI) is a concept that has evolved significantly since its inception. The historical context of EI can be traced back to early psychological theories focusing on emotions and intelligence. In the 1990s, researchers Peter Salovey and John D. Mayer introduced the term "emotional intelligence," defining it as the ability to monitor one's own and others' feelings and emotions, to discriminate among them, and to use this information to guide one's thinking and actions. This foundational definition laid the groundwork for subsequent theories and models of EI (fig.1) [2].



Fig. 1. **Social Emotional Learning Infographic [2]**

One of the most recognized models of emotional intelligence is Daniel Goleman's framework, which expanded upon the earlier work of Mayer and Salovey. Goleman's model emphasizes five key components: self-awareness, self-regulation, motivation, empathy, and social skills. According to Goleman, these emotional competencies play a crucial role in personal and professional success, influencing how individuals interact with others and navigate social complexities. His work popularized the idea that emotional intelligence is as important, if not more so, than traditional intelligence (IQ) in achieving success in various life domains [3].

Another significant model is the Mayer-Salovey model, which

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

delineates emotional intelligence into four branches: perceiving emotions, using emotions to facilitate thinking, understanding emotions, and managing emotions. This model highlights the cognitive aspects of EI, focusing on how individuals can harness emotional information to enhance cognitive processes and decision-making.

The importance of emotional intelligence in personal and academic contexts cannot be overstated. In personal relationships, high emotional intelligence fosters better communication, conflict resolution, and overall interpersonal effectiveness. In academic settings, students with higher EI tend to exhibit greater motivation, resilience, and social skills, leading to improved academic performance. Emotional intelligence enables students to navigate the challenges of academic life, manage stress, and build supportive relationships with peers and educators. By understanding and developing emotional intelligence, individuals can enhance their academic achievements and overall well-being [4].

The relationship between emotional intelligence (EI) and academic achievement has garnered considerable attention in educational psychology over the past few decades. Numerous studies have explored the correlation between EI and academic performance, revealing a consistent positive association. Research indicates that students with higher levels of emotional intelligence tend to achieve better academic results compared to their peers with lower EI. This correlation can be attributed to several factors, including enhanced motivation, improved learning outcomes, and greater resilience in the face of academic challenges.

A comprehensive review of existing literature underscores the importance of emotional intelligence in influencing learning outcomes. Students with high EI are often more motivated to learn, exhibit better engagement in classroom activities, and demonstrate a greater capacity for setting and achieving academic goals. They are adept at recognizing their emotions and those of others, which enables them to build supportive relationships with peers and educators. This social connectedness can enhance collaborative learning and foster a positive

learning environment, ultimately contributing to improved academic performance.

Emotional intelligence also plays a crucial role in promoting resilience among students. Resilience refers to the ability to bounce back from setbacks and adapt to challenging circumstances. Students with high EI are generally more equipped to manage stress and anxiety related to academic demands. They possess strong emotional regulation skills, which allow them to navigate academic pressures more effectively. For instance, by employing coping strategies that stem from their emotional awareness, these students can mitigate the negative effects of stress, maintain focus, and sustain motivation throughout their academic pursuits [5].

Furthermore, the ability to regulate emotions is critical in managing academic stress and anxiety. Emotional regulation involves monitoring and modifying one's emotional responses to challenging situations. Students who can effectively regulate their emotions are less likely to experience overwhelming stress, which can hinder academic performance. They can maintain a more balanced emotional state, allowing them to concentrate on their studies and approach challenges with a positive mindset. Consequently, the interplay between emotional intelligence and academic achievement highlights the importance of fostering EI in educational settings as a means to enhance students' academic success and overall well-being.

The impact of emotional intelligence (EI) on academic performance has been the subject of numerous empirical studies, which consistently reveal a positive correlation between EI and various measures of academic success. This section summarizes key research findings, statistical analyses, and relevant case studies that illustrate the significance of emotional intelligence in educational contexts (fig.2).

One of the landmark studies in this field was conducted, which demonstrated that higher emotional intelligence scores were associated with better academic performance among university students. The research indicated that students with elevated EI levels reported higher

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

GPA and exhibited more effective study habits and academic resilience. Similarly, a meta-analysis reinforced these findings by examining multiple studies that linked emotional intelligence to academic success, concluding that EI significantly contributes to better performance across diverse educational settings [6].

In a longitudinal study investigated the impact of a social-emotional learning program on middle school students. The program aimed to enhance students' emotional intelligence and was found to lead to significant improvements in academic performance, measured through standardized test scores and overall grades. These findings suggest that emotional intelligence not only correlates with academic success but can also be developed through targeted interventions.

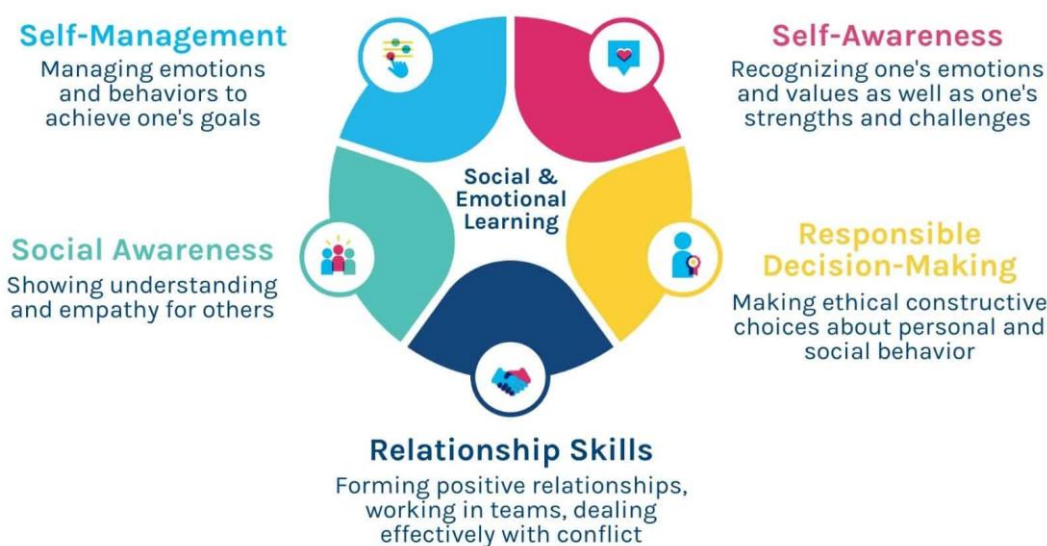


Fig. 2. **Social Emotional Learning Infographic [7]**

Statistical analyses across various studies have quantitatively demonstrated the effects of EI on academic outcomes. For instance, a study conducted by Liau et al. (2010) employed structural equation modeling to analyze the relationship between emotional intelligence, motivation, and academic performance among high school students. The results indicated that emotional intelligence significantly predicted

academic performance ($\beta = 0.45$, $p < 0.01$), emphasizing the mediating role of motivation in this relationship [8].

Another significant study [9] utilized multiple regression analyses to assess the relationship between emotional intelligence and academic performance in children. The findings revealed that emotional intelligence was a strong predictor of academic achievement, accounting for approximately 25% of the variance in students' academic performance ($R^2 = 0.25$, $p < 0.01$). These statistical insights affirm the critical role of emotional intelligence in influencing academic outcomes.

Real-world examples and case studies further illustrate the influence of emotional intelligence in educational settings. In a case study of a high school in the United States, educators implemented an EI training program focusing on emotional regulation and interpersonal skills. Over the course of one academic year, participating students exhibited a 15% increase in their average grades, alongside a notable decline in disciplinary incidents. This case highlights how fostering emotional intelligence can lead to improved academic performance and a more conducive learning environment.

In another example, a university implemented a mentorship program that paired students with high emotional intelligence with those struggling academically. The mentors provided emotional support and guidance, leading to a significant increase in the mentees' GPA over the semester. This case demonstrates the practical application of emotional intelligence in promoting academic success through peer support systems.

Emotional intelligence (EI) plays a pivotal role in students' academic success and overall well-being. To effectively enhance EI in educational settings, several strategies can be employed, including effective programs and interventions, the active involvement of teachers and school staff, and the incorporation of EI training in the curriculum [10].

A variety of programs and interventions have proven effective in developing emotional intelligence among students. These initiatives often focus on skills such as emotional regulation, empathy, and interpersonal communication. Some notable programs include:

1. Social-Emotional Learning (SEL) Programs: SEL programs are

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

designed to teach students critical emotional and social skills. Programs like The Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL) provide frameworks for schools to implement SEL curricula, encompassing lessons on self-awareness, self-management, social awareness, relationship skills, and responsible decision-making. Research has shown that students participating in SEL programs experience improvements in both academic performance and emotional well-being [11].

2. Mindfulness practices help students develop self-awareness and emotional regulation. Programs such as MindUP and The Inner Explorer incorporate mindfulness exercises into daily routines, leading to reduced stress and improved focus. A meta-analysis by Zenner et al. (2014) indicated that mindfulness training enhances emotional regulation and social-emotional skills [12].

3. These programs focus on promoting virtues like empathy, integrity, and respect. Initiatives such as the Character Counts! program encourage schools to integrate character education into their curricula, fostering a supportive environment that enhances emotional intelligence among students.

Teachers and school staff play a crucial role in promoting emotional skills among students. Their involvement can significantly impact the development of EI in the classroom [13]. Key strategies include:

1. Modeling Emotional Intelligence: Teachers can demonstrate high emotional intelligence by effectively managing their emotions, showing empathy, and handling conflicts constructively. By modeling these behaviors, educators create a classroom culture that values and prioritizes emotional intelligence.

2. Providing Training and Professional Development: Ongoing training for teachers on emotional intelligence and its importance can equip them with the tools to support their students better. Workshops and professional development sessions focusing on EI can enhance teachers' understanding and implementation of emotional intelligence strategies in their teaching practices.

3. Creating a Supportive Classroom Environment: Establishing a safe and inclusive classroom atmosphere encourages students to express

their emotions openly and engage in meaningful discussions about feelings and relationships. Teachers can facilitate this by implementing strategies like regular check-ins, open dialogues, and fostering a sense of community within the classroom.

Integrating emotional intelligence training into the school curriculum is essential for fostering EI development. Educators can adopt various activities and resources to achieve this [14, 15, 16]:

1. Incorporating role-playing, group discussions, and team-building exercises allows students to practice emotional skills in real-life scenarios. Activities that require collaboration and problem-solving can enhance interpersonal skills and empathy among peers.

2. Utilizing literature and storytelling as educational tools can effectively teach emotional intelligence concepts. Books and stories that focus on emotional experiences and moral dilemmas encourage students to explore their emotions and develop empathy for others.

3. Regularly assessing students' emotional intelligence through self-assessments, peer feedback, and reflective journaling can help them identify their strengths and areas for improvement. Providing opportunities for reflection encourages students to process their emotions and experiences meaningfully.

4. Integrating digital tools such as apps and online platforms focused on emotional intelligence can enhance engagement and accessibility. Resources like The Emotionary and Mood Meter offer interactive ways for students to track their emotions and learn about emotional regulation.

While emotional intelligence (EI) is recognized for its significance in academic achievement, there are considerable challenges in measuring and implementing EI effectively in educational settings. These challenges range from difficulties in accurately assessing EI to critiques regarding its theoretical foundations and the necessity for continued research in this area.

Conclusion. In summarizing the key findings regarding the impact of emotional intelligence (EI) on academic achievement, it is evident that EI plays a significant role in shaping students' educational experiences and outcomes. Research consistently demonstrates that students with

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

higher levels of emotional intelligence tend to exhibit better academic performance, enhanced motivation, and improved resilience in the face of challenges. The ability to understand and manage emotions not only facilitates effective learning but also contributes to a more positive school environment.

The implications for educators, administrators, and policymakers are profound. Educational institutions must recognize the importance of fostering emotional intelligence alongside cognitive skills to cultivate well-rounded individuals. Educators should be equipped with the knowledge and tools to integrate EI training into their teaching practices, creating curricula that emphasize emotional awareness, regulation, and interpersonal skills. Administrators and policymakers should prioritize the implementation of programs and interventions aimed at developing EI, ensuring that resources are allocated to support this vital aspect of student development.

Looking ahead, future directions for research and practice in integrating emotional intelligence into educational frameworks are essential. Continued exploration of the relationship between EI and academic success will deepen our understanding of how emotional competencies influence learning outcomes. Moreover, there is a pressing need for longitudinal studies that examine the long-term effects of EI training on students' academic and personal lives. Research should also address the challenges of measuring EI accurately, exploring diverse cultural contexts, and developing comprehensive assessment tools.

By investing in emotional intelligence education, we can better prepare students for the complexities of the 21st century, equipping them not only with academic knowledge but also with the emotional skills necessary for personal and professional success. Ultimately, fostering emotional intelligence within educational settings will contribute to the holistic development of students, enhancing their overall well-being and lifelong learning potential.

REFERENCES:

- [1] Van den Broek, R., & Salovey, P. (2003). The effects of emotional intelligence on academic performance. *Intelligence*, 31(6), 425-433.
- [2] Social Emotional Learning Infographic. <https://bgcdt.org/sel/>
- [3] Pashchenko, O.A., & Medvedovska, T.P. Information technologies and the road to european integration. I 74 Інформаційні технології: теорія і практика. I (VII) міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Інформаційні технології: теорія і практика». Тези доповідей (Дніпро 20–22 березня 2024)/М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Дніпро: Свідлер АЛ, – 2024. – 479 с., 458.
- [4] Bar-On, R. (2000). Emotional intelligence: A review of the literature. *Journal of Educational Psychology*, 92(2), 365-375.
- [5] Kirin, R.S., Khomenko, V.L., & Pashchenko, A.A. (2020). Класифікаційні критерії масових відкритих онлайн-курсів з інтелектуальної власності. *Information Technologies and Learning Tools*, 78(4), 315.
- [6] Medvedovska, T., & Pashchenko, O. (2024). Intercultural Communication: Fundamentals, Stereotypes and Conflicts. *Grail of Science*, (35), 360-364.
- [7] Social Emotional Learning Infographic <https://www.powerschool.com/blog/social-emotional-learning/>
- [8] Koroviaka, Y., Pashchenko, O., & Khomenko, V. (2021, February). Modern paradigm of learning with distance technologies. In III International Scientific and Practical Conference (Lisbon (pp. 196-199).
- [9] Пашченко О., Хоменко В., and Коровяка Є. (2023). Тенденції та перспективи використання цифрових технологій у навчанні.
- [10] Павличенко, А., Пашченко, О., Медведовська, Т., & Вишньова, В. (2023). Самоосвіта студентів закладів вищої освіти та її роль у процесі професійної підготовки фахівців в умовах цифровізації освіти. *Grail of Science*, (24), 590.
- [11] Mayer, J.D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? *Intelligence*, 24(1), 1-31.
- [12] Aziukovskyi, O.O., Pavlychenko, A.V., Pashchenko, O.A., & Medvedovska, T.P. (2023). Role, significance and modern challenges of the digitalization of the educational process.
- [13] Азюковський, О., Пашченко, О., & Медведовська, Т. (2023). Переваги та недоліки цифрової освіти. *Collection of scientific papers «Λ'ΟΓΟΣ»*, (March 31, 2023; Zurich, Switzerland), 158-160.
- [14] Schutte, N.S., & Malouff, G M. (2002). The relationship between emotional intelligence and academic performance: A meta-analysis. *Journal of Emotional Intelligence*, 2(1), 97-111.
- [15] Коровяка, Є., Хоменко, В., Пашченко, О., & Калюжна, Т. (2022). Дистанційна освіта: позитивні і негативні аспекти. *Наукові інновації та передові технології*, (10 (12)).
- [16] Trehub, M., Pashchenko, O., & Medvedovska, T. (2023). Basic provisions of the didactic principles of the digital educational process. *Collection of scientific papers «Scientia»*, (February 3, 2023; Chicago, USA), 171-173.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.005>**Черчата Лідія Михайлівна¹, Король Лариса Леонідівна²**

1. кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської та німецької філології
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-4335-3282

2. кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської та німецької філології
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-7356-6556

Професійно орієнтоване навчання англійської мови студентів нефілологічних спеціальностей

АНОТАЦІЯ. Стаття висвітлює основні аспекти навчання англійської мови, орієнтованого на потреби професійної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей. Така форма навчання передбачає інтеграцію загальних мовних навичок із вузькоспеціалізованими знаннями, необхідними для конкретних професійних сфер, що забезпечує студентам підготовку до ефективної комунікації у своїй галузі. Студентоцентроване навчання, яке є ключовим компонентом цієї методології, базується на індивідуальних потребах та враховує професійні інтереси студентів. Основною метою такого підходу є створення сприятливого середовища для розвитку мовних компетенцій, що дозволяє кожному освітянину активно долучатися до навчального процесу. Встановлено, що у сучасних реаліях використання освітніх технологій відіграє важливу роль у викладанні іноземних мов. Інтерактивні платформи, мобільні додатки, віртуальні середовища та інші цифрові інструменти сприяють не лише підвищенню ефективності навчального процесу, а й дозволяють зробити його більш адаптивним та інтерактивним. В Україні останніми роками розроблено низку державних програм, спрямованих на покращення якості викладання іноземних мов у закладах вищої освіти. Наголошено, що це сприяє інтеграції вищої освіти в міжнародний освітній простір і підвищує конкурентоспроможність випускників українських вишів на світовому ринку праці. Університети також відіграють важливу роль у впровадженні новітніх методик навчання. Отже, професійно орієнтоване навчання англійської мови студентів нефілологічних спеціальностей є важливим аспектом сучасної освітньої політики. Воно забезпечує підготовку фахівців, здатних ефективно використовувати англійську мову у своїй професійній діяльності. Така система навчання поєднує інноваційні підходи, спрямовані на потреби студентів, із сучасними освітніми технологіями, що сприяє інтеграції вищої освіти України у світовий освітній простір.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: професійні компетентності; англомовні навички; цифрові платформи; мультимедійні джерела.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.005>**Lidiia Cherchata¹, Larysa Korol²**

1. PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English and German Philology
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-4335-3282

2. PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English and German Philology
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0001-7356-6556

Professionally oriented teaching of English to students of non-philological specialties

ABSTRACT. The article highlights the main aspects of English language teaching oriented to the needs of professional training of students of non-philological specialties. This form of teaching involves the integration of general language skills with highly specialized knowledge required for specific professional fields, which provides students with preparation for effective communication in their field of activity. Student-centered learning, which is a key component of this methodology, focuses on the individual needs and professional interests of students. The main goal of this approach is to create a favourable environment for the development of language competencies, which allows each student to be actively involved in the learning process. It is established that in modern realities the use of educational technologies plays an important role in teaching foreign languages. Interactive platforms, mobile applications, virtual environments, and other digital tools not only contribute to the efficiency of the learning process, but also make it more adaptive and interactive. In recent years, Ukraine has developed a number of state programs aimed at improving the quality of foreign language teaching in higher education institutions. It is emphasized that this contributes to the integration of higher education into the international educational space and increases the competitiveness of Ukrainian university graduates in the global labour market. Universities also play an important role in introducing the latest teaching methods. Thus, vocationally oriented English language teaching for students of non-philological specialties is an important aspect of modern educational policy. It provides training of specialists who are able to use English effectively in their professional activities. This system of education combines innovative approaches aimed at the needs of students with modern educational technologies, which contributes to the integration of Ukrainian higher education into the world educational space.

KEYWORDS: *professional competencies; the English language skills; digital platforms; multimedia sources.*

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Актуальність теми. Одним із освітніх орієнтирів вітчизняних та іноземних закладів вищої освіти у XXI ст. був і залишається розвиток комунікативних навичок особистості. Зазначені вміння в епоху жорсткої конкуренції на ринку праці постають необхідними для фахівців будь-якої спеціальності. Суттєву перевагу отримують ті кандидати, які демонструють з-поміж сформованих професійних компетентностей відповідні знання іноземної мови, зокрема, англійської, й уміння послуговуватися нею в ситуаціях практичної діяльності чи виробничій необхідності. Природно, що прелік обов'язкових вимог на найбільш високооплачувані посади, як правило, містить і цей пункт.

Важливо також розуміти, що англійська мова є офіційною мовою в 67 різних країнах (як домінуюча мова спілкування, або як офіційна мова де-юре, або як робоча мова де-факто). Відчутним є прогрес у світовому масштабі: загальна кількість носіїв англійської мови зростала від 1,13 млрд. у 2019 році до 1,46 млрд. у 2023 році [10]. Такими є загальносвітові тенденції, проте, на жаль, ми маємо визнати, що рівень знань іноземної мови (англійської) українських випускників почасти не відповідає загальним вимогам. Відповідно до результатів проведених досліджень, серед випускників українських шкіл, які, до прикладу, вступають до іноземних університетів, рівень володіння англійською мовою не завжди відповідає B1 [2, с. 17].

Ця проблема вже давно вийшла за межі закладів вищої освіти, поетапно стаючи загальнодержавною проблемою. Так, у червні 2024 року було підписано Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» [4], тим самим з боку держави взято зобов'язання щодо забезпечення умов для вивчення англійської мови, стимулювання освітян до вивчення інших мов міжнародного спілкування в закладах освіти незалежно від форм власності. У зв'язку із зазначеним, назрілим сприймається питання необхідності глибокого вивчення методологічних аспектів реалізації цього положення, особливо це стосується студентів нефілологічних спеціальностей.

Частково, світло на вирішення згаданої актуальної проблеми проливають дослідження низки науковців, таких як Т. Валюкевич, яка ґрунтовно вивчає потенціал онлайн сервісів у ході їх використання викладачами англійської мови як для проведення занять, так і для організації самостійної роботи студентів [3]. Цінними вважаємо міркування А. Кушнір, котра дійшла висновку щодо можливості активізації пізнавального інтересу здобувачів освіти засобами використання цифрових ресурсів [5]. На важливості візуалізації змістового компоненту наголошує у своїх наукових розвідках І. Шкарбан [8]. Тобто, спектр наукових студій, які розглядають той чи той аспект цієї проблеми, справді вражає. Своєю чергою, за **мету** пропонованої **публікації** вбачаємо визначення основних принципів та стратегій професійно орієнтованого навчання англійської мови студентів нефілологічних спеціальностей, спрямованих на розвиток фахових комунікативних компетентностей у контексті їх майбутньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Ключові підходи до формування навчальних орієнтирів у розрізі вищої освіти в Україні наразі мають своїм опертям Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [9]. Прикметно, що студентоцентроване навчання, викладання й оцінювання розглядається як визначальне серед трійки основних складників. У більшості вітчизняних ЗВО вказане положення декларується як основоположне, проте в дійсності, навчальні заклади далеко не завжди спроможні втілити його змістовне наповнення в освітній процес [6, с. 30]. Студентоцентрування – безперервний процес рефлексії, воно не має універсального підходу в навчанні, потребує поєднання різних стилів, адже здобувачі вищої освіти мають різні потреби та інтереси, різний досвід і базові знання. Зміст студентоцентрованого навчання полягає в можливості самоконтролю свого власного навчання, включення до співпраці в освітньому процесі конкретного навчального закладу. Відповідно, узагальнюючи вищесказане,

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

можемо окреслити цільове призначення цього підходу, що також розкривається через тріаду положень:

– зміна способу мислення учасників освітнього процесу та вироблення особливої культури в університеті;

– перебудова процесу навчання, в основу якої лягли питання створення студентами освітніх продуктів під час освоєння освітніх програм;

– співпраця викладачів і студентів, в тому числі впровадження інноваційних методів викладання.

В його межах також виокремлюють компетентісний підхід – нову парадигму студентоцентрованої освіти, коли роботодавець виступає як кінцевий орієнтир. Прикметно, що компетентісний підхід передбачає не тільки розвиток компетенцій в рамках навчання та студентської діяльності, а і його комплексний, особистісний розвиток. Відповідно, студентоцентрована система освіти розкривається як ключовий інструмент на шляху досягнення і підтримання якості навчання, при цьому становить предметне поле наукового дослідження міждисциплінарних наук.

Загалом можна зробити висновок, що цей вид навчання орієнтований на активізацію ролі студентів в академічній діяльності ЗВО. Наприклад, у студентоцентрованому навчанні часто використовують такі лекційні формати та методи навчання, як робота в Buzz-групах, «Снігова куля», що потребує перетворення Buzz-груп на більші групи, робота в команді, дебати, використання тьюторальних груп, раунди, стендові доповіді, рольові ігри, менторську допомогу тощо. У контексті викладання іноземної мови цей підхід має на меті не просто передачу знань, а формування практичних умінь, що дозволяють студентам ефективно послуговатися мовою в реальних ситуаціях.

Освітні технології викладання іноземної мови – це доволі гнучкі механізми, котрі здатні видозмінюватися в процесі реформування вищої освіти. Разом із тим, досягнення певного рівня володіння студентами іноземною мовою – це не завжди зусилля лише

викладача, але й внесок держави (профільних органів публічної влади) у даному напрямку. Так, із останніх резонансних ініціатив в Україні слід відмітити президентський проект Future Perfect, що реалізовується в рамках Дія. Освіта. Мовна програма стала не лише корисним агрегатором низки якісних ресурсів для вивчення англійської мови, але й фактичним втіленням принципу lifelong learning, тобто навчання протягом життя.

Платформа в жодному випадку не обмежує цільову аудиторію за певними критеріями, а навпаки намагається запропонувати щонайбільшу кількість підбірок із відповідними матеріалами, котрі будуть кореспондуватися із спеціальністю, поточним рівнем володіння іноземною мовою, очікуваннями особистості, тощо.

На рівні профільних органів державної влади, які опікуються питаннями розвитку вищої освіти, також систематично впроваджуються диференційовані проекти, здійснюються реформи, інтегруються цільові програми. Одним із таких прикладів слід назвати Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти, розроблені Міністерством освіти і науки України у партнерстві з Британською Радою в Україні. Документ передбачає організацію мовних курсів та інтенсивів, володіння англійською мовою на рівні не менш як B1 стане обов'язковою умовою для вступу, B2 – для випуску, частину профільних дисциплін пропонують зробити англійськими та проводити регулярні «скринінги знань». Важливо зауважити, що Міністерством освіти і науки України було прийнято Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України від 25 липня 2023 року № 898 [7]. Документ містить доволі конструктивні рекомендації, зокрема, в частині взаємодії стейкхолдерів, координацію та узгодження дій між ними, формування системи стимулів та заохочень, поліпшенню педагогічної логістики.

Так, незалежно від рівня володіння іноземною мовою, першою чергою викладачі мають пропагувати позааудиторне навчання, як

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

того вимагає сама природа філологічних знань. У цьому контексті доречно скористатися підбіркою лекцій із окремих тем, оприлюднених на сайті Khan Academy, Highbrow, Academic Earth, Saylor Academy тощо. Очевидним є відчутний прогрес у зміні акценту студентів на аудіювання та поліпшуються його результати у тих, хто практикує взаємодію із TED ED або ж просто переглядає фільми англійською (із субтитрами або без них). За тим, варто рекомендувати сайти за профільним спрямуванням для студентів нефілологічних спеціальностей. До прикладу, на офіційному сайті Scitable легко відібрати матеріал для студентів-біологів, з яким можна працювати як на лекційних заняттях із профільних предметів, так і в процесі самостійної роботи. Широкий спектр матеріалів, котрі перебувають у відкритому доступі, пропонується фахівцям IT-сегменту. Зокрема, в арсеналі Codecademy community міститься значний каталог із програмами, котрі пропонується одразу опанувати іноземною мовою (SQL, JavaScript, Python, PHP, Swift, C++, Bash). Udacity, до прикладу, в цілому функціонує як безкоштовний онлайн університет, де зібрана низка корисних підбірок з аналізу даних, веб-розробок. Удосконалювати отримані навички для старшокурсників пропонуємо засобами ресурсу One Month. Відбираючи вказані платформи для роботи, варто керуватися не лише змістовним наповненням, але й брати до уваги відгуки користувачів, які вже ними користуються не тільки для покращення рівня сформованості іноземномовних навичок, але і в якості профільного навчання. За умови, якщо студенти мають підготувати спільний проект, який демонструють англійською мовою, в якості джерела натхнення можна пропонувати звернення до сайтів Hackaday, Lifehacker, Wonder How To, де зібрано цікаві матеріали й оригінальні ідеї, які є принагідними як для повсякденного життя, так і в контексті подальшої науково-трудової діяльності.

Застосування названих ресурсів в освіті перетворює навчальний процес на багатоаспектний, коли реалізується принцип багатозадачності і поліфункціональності. Якщо раніше в рамках

проходження однієї обраної теми формувалися навички суто з певного раніше відібраного матеріалу, то в епоху використання цифрових технологій за аналогічний час реалізується більша кількість завдань, процес здобування фахових знань стає більш конструктивним, комплексним, враховує вимоги й запити сучасного ринку праці.

Принагідно додамо, що досвідчені викладачі, які практикують роботу саме із студентами непрофільних спеціальностей, наголошують на нагальності збільшення обсягу візуальної подачі матеріалу. Для цього доречно скористатися кількома універсальними, на нашу думку, рекомендаціями:

– майнд-меп (у науковій літературі часто зустрічаються альтернативні назви, як-от: карта думок, ментальна карта, інтелект-карта, асоціативна карта), котра є діаграмою категоріальних концептуальних зв'язків. Асоціативні образи при опануванні англійської мови є чи не одними із найбільш важливих організуючих ланок, що сприяють структурно-семантичній організації лексичного матеріалу. Звісно, з точки зору педагогічно-викладацької діяльності, досить трудозатратним способом є пошук асоціативних комбінацій, які пропонуються студентам для полегшення запам'ятовування, проте у випадку із досить складними для сприйняття темами варто практикувати такого роду підхід, що підвищить імовірність досягнення бажаного результату. До прикладу, асоціативні ряди можуть бути побудовані на основі ідіом та фразеологізмів: «Bite the bullet» (прийняти важке рішення) – асоціація з образом воїна, який змушений витримати біль; «Once in a blue moon» (дуже рідко) – поетичний образ рідкісного синього місяця; «Achilles' heel» (слабке місце) – аналогія із давньогрецьким міфом про Ахілла, чия п'ята була єдиним вразливим місцем; «To meet your Waterloo» (зазнати поразки) – згадка про історичну битву при Ватерлоо, де Наполеон зазнав остаточної поразки; «Kafkaesque» (щось абсурдне і заплутане) – навіювання із літературних творів Франца Кафки, де головний герой потрапляє у ситуації бюрократичного абсурду;

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

– інфографіка – ефективний механізм актуалізації мовного матеріалу. Більше того, фахівці відмічають, що для мобілізації розумового і креативного потенціалу, доцільно практикувати самостійне створення студентами проектів за певними темами або ж вдосконалювати вже наявний;

– стрічка часу успішно інтегрується у систему навчання англійської тих студентів, майбутні професії яких тісно пов'язані із історією, політологією, географією, біологією. У роботі із вказаними групами доцільно робити акцент і на взаємодії із автентичними матеріалами. Якщо у випадку із студентами 1-2 курсу це дає змогу прослідкувати, настільки інтенсивно та під впливом яких чинників розвивалася англійська мова, то у випадку із 3-4 курсом та студентами-магістрантами, – це уможливорює глибше розуміння змісту опрацьованої теми, виховує майбутнього студента як кваліфікованого і затребуваного у подальшому на ринку праці фахівця;

– скрайбінг: ключові моменти у відповідній послідовності фіксуються у найбільш оптимальний спосіб (зображення, відеоматеріал, презентація тощо) [8, с. 194].

Результативним стане навчання англійської мови у тому випадку, якщо науково-викладацький склад та фахівці, які опікуються адміністративним забезпеченням закладу вищої освіти, будуть зацікавленими у формуванні середовища навчання англійської мови. При вітчизняних інститутах та університетах часто створюють курси, створені й зорієнтовані на підвищення рівня володіння іноземною мовою або розмовні клуби (слід згадати заходи, що проводяться у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Національному університеті «Києво-Могилянська академія», Львівському національному університеті ім. Івана Франка, Київському національному економічному університеті ім. Вадима Гетьмана та інших ЗВО. В межах розмовних клубів студенти систематично обговорюють різні теми англійською мовою під керівництвом носіїв мови та викладачів,

що дає змогу подолати мовний бар'єр). Скажімо, якщо студенти освітнього напрямку «туризм» зацікавлені у покращенні вимови та в спілкуванні, в тому числі із носіями мови, їм можна запропонувати організувати подію на платформі CouchSurfing, зібравши в одному місці однодумців із різних країн та попрактикувавши з ними спілкування англійською як інтернаціональною мовою. Важливо розуміти, що такі ініціативи формують у студентів також організаційні та лідерські навички, розширюють коло спілкування із людьми; навчають їх працювати із цифровими продуктами, що в той чи в інший спосіб полегшують, урізноманітнюють буденне життя та відкривають нові горизонти для експериментів.

Покращення рівня володіння англійською мовою у викладацькій практиці можна домогтися й в інший спосіб, а саме – відштовхуючись від тих проблем, які мають студенти – труднощі у сприйнятті англійської мови на слух, дуже різкий акцент, проблеми із написанням академічних текстів тощо.

У першому випадку можна звернути увагу на можливості Lyricstraining. При створенні сайту, розробники врахували необхідність отримання естетичного задоволення, що накладається на активізацію пам'яті, саме тому в основі навчання – одне із найбільш улюблених завдань молоді – прослуховування музичних композицій (поп, фолк, блюз, джаз, рок) [5, с. 98]. Залежно від рівня знання мови (beginner, intermediate, advanced чи expert) програма пропонує завдання: почути певну кількість лексем із наявних у композиції слів.

Voice of America Learning English – це мультимедійне джерело щоденних новин, які покращують навички читання, сприяють опануванню реципієнтом сучасної лексики, ідіом, англомовного сленгу. Так, до прикладу, майбутнім фахівцям із культурології можна запропонувати прочитати текст «A New Hero Is the Star of Marvel's 25th Film» чи «Josephine Baker: First Black Woman to Get Paris Burial Honor» й переглянути відповідний відеоролик; історикам і правознавцям стануть в нагоді матеріали під назвою «What Do the Rest of the Amendments Say?», «What Does the Bill of Rights Say?»; психологам

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

«What Does It Mean To Be «On the Nose?». Під кожною публікацією наявні ключові слова, які варто опанувати; підбір систематизованої інформації також можливий залежно від рівня знань студентів – beginning, intermediate, advanced. Для проведення аудіювання прийнятною є рубрика «video», де світові новини озвучені англійською мовою. Це допоможе оперативніше зрозуміти зміст новини та сприятиме розвитку загальної ерудиції студента. В якості електронного словника доцільно застосовувати Oxford Advanced Learner's Dictionary, з доступною вимовою американського та британського акценту. Більше того, програма дозволяє розробити власний word list для збереження та повторення слів [3, с. 125].

Сьогодні, кількість ресурсів, спрямованих на розвиток письмового мовлення суттєво поступається тій, що акцентують увагу на усному мовленні. Як одну із кращих платформ, виділяємо сайт British Council, де наявний цілий розділ, присвячений граматиці, бізнес-англійській, підготовці до здачі IELTS. Слід зауважити, що вказана Інтернет-сторінка корисна як для викладачів, адже містить різноплановий дидактичний матеріал, так і для студентів. LanguageTool перевіряє грамотність написаного тексту і виявляє орфографічні, стилістичні, пунктуаційні, граматичні помилки. Подібні ресурси зазвичай працюють на основі вбудованої у систему інформації, систематизованої із кількох словників [1].

Паралельно із питанням розвитку навичок іншомовної комунікативної компетентності у студентів нефілологічних спеціальностей, ми апелюємо до потреби систематичного підвищення кваліфікації викладачів. У такий непростий для країни час, обумовлений військовими діями та агресією з боку РФ, – освітня мобільність зазнає суттєвих обмежень, хоча для нормального розвитку педагогіки та формування дієвих методологічних рекомендацій вона вкрай необхідна. В цьому напрямку активізувалось також Міністерство освіти та науки України, яке пропагує участь у міжнародних проектах, тренінгах, вебінарах, програмах по обміну досвідом. Важливим вважаємо запозичення практики щодо методик викладання іноземних мов, які

застосовуються європейськими колегами (наприклад, оцінити переваги та можливості впровадження програм ТКТ, CELTA, DELTA тощо).

Важливо не лише переймати іноземний досвід, але й поширювати результати українських практик серед світової педагогічної спільноти. Справді, якщо оцінити ті надскладні умови, в яких розвивається сучасна вища освіта в Україні, можна із впевненістю стверджувати, що українські викладачі докладають максимальних зусиль для повноцінного функціонування системи вищої освіти, що не поступається якістю кращим європейським практикам.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків.

Професійна спрямованість навчання є важливою складовою у підготовці студентів нефілологічних спеціальностей. При цьому, англійська мова повинна бути не просто мовою спілкування, а інструментом для оволодіння фаховими знаннями, формування професійних компетенцій та розвитку критичного мислення. Інтеграція англійської мови в професійну діяльність уможливорює ефективніше засвоєння студентами спеціальних термінів та понять, сприяє глибшому розумінню їх професійної сфери й надає доступ до міжнародних наукових і професійних ресурсів. Необхідність індивідуалізації навчання є ключовою, оскільки здобувачі вищої освіти різних спеціальностей потребують диференціації у формуванні комунікативних навичок і компетентностей. Орієнтація на конкретні професійні потреби студентів підвищує ефективність процесу навчання. У світлі зазначеного, обґрунтованою та назрілою є потреба розроблення професійно орієнтованих навчальних програм з англійської мови для кожної спеціальності, які б враховували специфіку фахових дисциплін і професійної діяльності, а також систематично оновлювались з урахуванням запитів від роботодавців. Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у аналізі потенціалу штучного інтелекту в контексті вивчення іноземної мови студентами нефілологічних спеціальностей.

✔ РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

REFERENCES:

- [1] *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти*: зб. матеріалів IV Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції, (2021). Луцький національний технічний університет. Луцьк: Відділ іміджу та промоції Луцького НТУ, http://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/fls/zbirnyk_2021_14_04.docx.pdf.
- [2] Болайто, Р., & Вест Р. (2017). *Інтернаціоналізація українських університетів у розрізі англійської мови: Проект «Англійська мова для університетів»*. Видавництво «Сталь».
- [3] Валюкевич, Т. В. (2021). Особливості застосування онлайн сервісів для навчання англійської мови студентів непрофільних спеціальностей в умовах дистанційної освіти. *Теорія і методика професійної освіти*. 39, 122–126.
- [4] Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» № 3760-IX. (2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text>
- [5] Кушнір, А. С. (2019). Застосування онлайн-сервісів як запорука підвищення пізнавального інтересу до вивчення іноземних мов. *Фізико-математична освіта*. 1(19), 95–101.
- [6] Ніколаєва, Є. Б. (Ред.). (2017). *Вища освіта в Україні: порядок денний для реформ*. Фонд Конрада Аденаура.
- [7] Наказ Міністерства освіти і науки України «Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України» № 898 (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0898729-23#Text>
- [8] Шкарбан, І. В. (2021) Інтенсифікація процесу навчання іноземної мови студентів непрофільних спеціальностей за допомогою технологій візуалізації змістового компонента. *Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*. 34, 1, 192–196.
- [9] Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). K.: CS Ltd., 2015. 32 p.
- [10] Talbot, D. (2023). How Many People Speak English. Wordstated. <https://wordstated.com/how-many-people-speak-english/>

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.006>**Лашевська Ганна Анатоліївна¹****1.** науковий співробітник*Інститут педагогіки НАПН України, УКРАЇНА***ORCID ID: 0009-0002-9869-4831****Контекстні завдання з хімії в підручнику для 7 класу як засіб формування природничо-наукової грамотності й розвитку наскрізних умінь**

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена аналізу контекстних завдань з хімії як важливого інструменту для формування природничо-наукової компетентності учнів. На основі Державного стандарту базової середньої освіти і концепції Нової української школи, автори обґрунтовують роль ключових компетентностей і наскрізних умінь, які створюють основу для успішної самореалізації учнів. Контекстні завдання, наведені в статті, сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних навичок і творчого підходу. Також увага зосереджена на завданнях, які допомагають учням застосовувати знання на практиці, стимулюючи їхню пізнавальну активність через міжпредметну інтеграцію.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *природнична компетентність; контекстні завдання; нова українська школа.*

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.006>

Hanna Lashevskaa¹

1. Researcher

Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, UKRAINE

ORCID ID: 0009-0002-9869-4831

Contextual tasks in chemistry in the textbook for the 7th grade as a means of forming natural and scientific literacy and developing comprehensive skills

ABSTRACT. The article is devoted to the analysis of contextual tasks in chemistry as an important tool for the formation of natural and scientific competence of students. On the basis of the State Standard of Basic Secondary Education and the concept of the New Ukrainian School, the authors justify the role of key competencies and cross-cutting skills that create the basis for successful self-realization of students. The contextual tasks given in the article contribute to the development of critical thinking, communication skills and a creative approach. Attention is also focused on tasks that help students apply knowledge in practice, stimulating their cognitive activity through interdisciplinary integration.

KEYWORDS: *natural competence; contextual tasks; new Ukrainian school.*

Державним стандартом базової середньої освіти визначено 11 ключових компетентностей і стільки само наскрізних умінь, на формування яких в умовах реалізації має бути скеровано освітній процес, зокрема з хімії [1]. Як зазначено в Концепції Нової української школи, ключові компетентності й наскрізні вміння створюють «канву», яка є основою для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина, фахівця [2]. Показово, що в рамковому документі з природничо-наукової освіти PISA-2025 визначено компетентності, які мають бути сформовані під час здобуття природничо-наукової освіти [3]. Там само наголошено, що контексти, у межах яких буде оцінено компетентності та знання, дібрані переважно з огляду на знання й уявлення, уже, імовірно, набуті 15-річними, тобто зосереджені навколо ситуацій, що стосуються життя індивіда, родини й спільнот однолітків (особистісний контекст); громад (локальний і національний контекст); людства в усьому світі (глобальний контекст).

Контекстні завдання природничо-історичного змісту сприяють розвитку уяви і мислення, учнів, розширенню ерудиції, стимулюванню пізнавальної активності [4]. Проаналізувавши наведені в цій статті приклади контекстних завдань і методичні коментарі до них, можна дійти висновку щодо відповідності таких завдань філософії Нової української школи, їхньої спрямованості на всебічний розвиток особистості учня, формування його ключових компетентностей через набуття і застосування наскрізних умінь.

Дидактичний потенціал контекстних завдань із хімії як засобу формування природничо-наукової компетентності учнів гімназії розглянуто в [5]. Значення контекстних завдань складно переоцінити, адже для розв'язання кожного з них треба комплексно застосувати наявні наскрізні вміння, що, як наслідок, сприяє вдосконаленню цих умінь. Розгляньмо приклади контекстних завдань, наведених у підручнику для 7 класу [6]. У параграфі 1 у першому завданні учням й ученицям запропоновано в групах проаналізувати розповіді персонажів і персонажок і висловити

 РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

особисте ставлення до вивчення хімії. Це – дивергентне завдання, яке не передбачає однозначної відповіді – скільки людей, стільки думок. Виконання завдання дає змогу підліткам розвинути *критичне мислення*. Адже під час обговорення вони могли аналізувати різні погляди й аргументи. Також здобувачі й здобувачки освіти поліпшують *комунікативні навички*, бо мали змогу висловити свої і толерантно сприймати думки інших, триматися свого чи змінити погляд на проблему. Змогли *оцінити*, чи вистачило кожному учаснику / учасниці знань і вмінь для остаточного визначення своєї позиції з обговорюваного питання. Виконання завдання також передбачало *пошук інформації* про одного чи кількох (на вибір) персонажів / персонажок, зображених на сторінках підручника, складання і презентування довідки про них. Це сприяє розвитку комплексу *наскрізних умінь*, які неодмінно знадобляться під час набуття і предметних, і ключових компетентностей. Варто обмежити обсяг довідки декількома реченнями, щоб розвинути вміння висловлювати думку стисло, вибирати найголовніше.

У розрізі наших пошуків важливо, що учасники /учасниці змодельованого полілогу для *аргументування* скористалися лише *щоденним досвідом і думками* (своїми й інших людей) та *уявленнями*, здобутими в попередні роки навчання. Чи змогли б реальні семикласники /семикласниці на підтвердження своїх думок навести *наукові факти, докази*? Не виключено, але яка ймовірність цього? Усе залежить від рівня природничо-наукової компетентності, набутої раніше індивідом і навчальною групою. *То чи спряє виконання цього завдання набуттю здобувачами / здобувачками освіти природничо-наукової компетентності*? Ні, якщо розглядати її лише крізь призму тлумачення *природничо-наукової грамотності* у рамкових документах дослідження PISA до 2022 року включно, еволюцію якого проаналізовано в [7]. Спільними для документів PISA цих років є акцентування здатності *пояснювати* явища науково, *оцінювати* й *розробляти* наукове дослідження, науково *інтерпретувати* дані і докази. Показово, що в проєкті рамкового

документа PISA-2025 уміння «оцінювати й розробляти наукове дослідження» та «інтерпретувати дані й докази науково» об'єднано в одну – «розробляти й оцінювати наукове дослідження й критично інтерпретувати наукові дані й докази» для того, щоб приділити більше уваги критичному оцінюванню досліджень. Аргументація такого підходу цілком слушна: мало хто насправді в дорослому віці братиме участь у проєктуванні експериментальних досліджень, а здатності *розробляти, оцінювати, інтерпретувати* є невіддільними складниками дослідження як системи. Новим є введення понять *природничо-наукової ідентичності*, яку названо «критично важливою для підтримання агентності й активної громадянської позиції у світі, що швидко змінюється» і *природничо-наукового капіталу*.

Поняття *наукового капіталу* (знання, пов'язані з наукою, взаємодія науки і соціального капіталу) розкрито там само. Зокрема згадано наукову Я-концепцію (позиціонування себе стосовно науки, включно з майбутньою участю), екологічну обізнаність, занепокоєння й агентність. Усі ці складники є в тексті підручника, який треба опрацювати під час виконання задання.

Згідно зі Стандартом базової середньої освіти компетентність у галузі природничих наук, техніки і технологій передбачає формування наукового світогляду; здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і методологій для пояснення світу природи; набуття досвіду дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності. Ідеться про формування вміння вимірювати, фіксувати результати й оцінювати точність вимірювання, класифікувати об'єкти, явища природи, технологічні процеси, характеризувати об'єкти, пояснювати природні явища і технологічні процеси з використанням мови природничих наук і наукової термінології, виявляти дослідницькі проблеми, досліджувати природу самостійно чи в групі, виявляти

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

причиново-наслідкові зв'язки, презентувати результати досліджень.

Там само зауважено, що основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів / [учениць]; їхні потреби й інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння і ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях. До того ж 11 наскрізних умінь – читати з розумінням, висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, критично і системно мислити, діяти творчо, логічно обґрунтовувати позицію, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати – є наскрізними в будь-якій ключовій компетентності, зокрема й у природничо-науковій. Тому виконання проаналізованого вище завдання сприятиме формуванню природничо-наукової компетентності на рівні виявлення / демонстрування *ставлення* і через застосування / удосконалення / демонстрування *наскрізних умінь*.

Ще одне з-поміж розроблених нами контекстних завдань передбачає аналізування уривка тексту (стимулу), у якому йдеться про Стівена Спазука з Канади, який уже понад десять років малює вогнем і сажкою. До цього стимулу можна запропонувати декілька завдань, як-от: 1) поміркуй, якою частиною полум'я свічки Стівен закопчує полотно. Обґрунтуй свою думку; 2) добери ключові слова й відшукай в інтернеті відео для підтвердження чи спростування своєї думки. Поділися результатами перевірки в класі».

Виконуючи завдання, учень / учениця має застосувати і, відповідно, вдосконалити наскрізні вміння читати з розумінням, висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, критично й системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо тощо. Організація розв'язання цього й інших контекстних завдань у групі сприятиме розвитку наскрізних умінь співпрацювати, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, а в разі пропозиції експериментально перевірити припущення – оцінювати

ризика. Використання такого завдання має забезпечити розвиток ключових компетентностей – вільного володіння державною і здатності спілкуватися іншими мовами (уміння здобувати й опрацьовувати інформацію з різних джерел, зокрема аудіовізуальних); компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій (формулювання доказових висновків на основі здобутої інформації); культурної компетентності (наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків). Це – приклад завдання з *персональним* контекстом, пов'язаним із використанням людиною матеріалів і явищ в особистих цілях. Проте завданню можна додати *локального* контексту, якщо запропонувати учням оцінити ризики застосування такої техніки малювання в житловому приміщенні багатоквартирного будинку.

Приклад завдання з *глобальним* контекстом (біорізноманіття і його цінність): «Збери й опрацюй інформацію про рідкісні рослини й тварин, яких масово винищували через потребу забезпечити парфумерну галузь сировиною. Дізнайся, як зараз законодавства різних країн захищають рідкісні види. Поясни, чому це важливо. Поділися своїм доробком у класі». У цього завдання яскраво виражена міжгалузєва (природнича, інформатична, громадянська й історична галузі) спрямованість, що стає підґрунтям для підвищення пізнавальної активності підлітків на основі міжпредметної інтеграції.

Удосконалити природничо-наукову компетентність допоможе контекстне завдання, у якому йдеться про хімічний і дослідницький аспекти випікання хліба в домашніх умовах. На цьому прикладі семикласники й семикласниці пересвідчуються у важливості наукового методу, його використанні для розв'язання проблемної ситуації з реального життя.

Персонажі підручника виявили й сформулювали проблему, висунули гіпотезу, спланували й виконали, дібравши обладнання, дослід, зафіксували спостереження, проаналізували здобуті експериментальні дані й зробили висновок щодо правильності своїх припущень. Важливо, щоб семикласники / семикласниці

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

проаналізували й правильно витлумачили технологічну карту, яку склали персонажі, зокрема звернули увагу на те, що замішування тіста за однакових умов важливе для забезпечення порівнянності результатів. Однакові умови замішування гарантують, що всі чинники (контрольовані змінні), окрім додавання харчової соди й лимонного соку, залишаються незмінними. Це дає змогу чітко оцінити вплив саме харчової соди й лимонного соку на результат дослідження; однаковість розмірів шматочків тіста потрібна для забезпечення справедливого порівняння двох зразків. Якщо шматочки тіста матимуть різні розміри, то кінцеві результати можуть бути спотворені через різні початкові об'єми тіста, а не через вплив додаткових інгредієнтів; якість борошна може вплинути на результати, адже борошно різного ґатунку від одного виробника має різні властивості (вміст клейковини, структура), що впливають на текстуру та здатність тіста підійматися. Результати в такому разі могли б різнитися, і висновки не були б такими однозначними. Борошно однакового ґатунку від різних виробників також може мати деякі незначні відмінності в якості й характеристиках, тож вплив буде не таким суттєвим, як для борошна різних ґатунків. У цьому дослідженні учні /учениці мають продемонструвати розуміння того, що контрольовані чинники не можна змінювати під час експерименту, щоб мінімізувати їхній вплив на результат. І, відповідно, чітко визначити, як саме незалежна змінна (та, яку дослідник змінює) впливає на залежну змінну (ту, яку дослідник /дослідниця вимірює).

Виконуючи це завдання, здобувачі / здобувачки освіти вдосконалюють здатність ідентифікувати проблемне питання; пропонувати й аналізувати план дослідження (дизайн експерименту); оцінювати, чи справді вибраний план дослідження найкраще підходить для пошуку відповіді на поставлене проблемне питання; інтерпретувати дані, репрезентовані в різний спосіб, робити прийнятні висновки з даних й оцінювати їхні відносні переваги. Також виконання завдання передбачає інтерпретування

даних щодо розмірів досліджених паляниць, поданих у таблиці. Підвищити свою компетентність у цій сфері учні й учениці зможуть, виконавши інші завдання, зокрема наведені в рубриці «Тестую навчальні досягнення» параграфа 4.

Читацька грамотність є одним з ефективних інструментів для набуття природничо-наукової компетентності. Вона, наприклад, стане в пригоді під час зіставлення зображених на схемі кроків наукового методу й інженерного дизайну, допоможе виявити кроки інженерного дизайну, подані в навчальному тексті параграфа 6. Зокрема в тексті можна виокремити такі кроки інженерного дизайну: визначення проблеми (персонажі зрозуміли, що костюм для малюка мав би бути з природних матеріалів, а знайдена тканина була синтетичною); дослідження (вони знайшли й проаналізували багато інформації про природні волокна й барвники, різні техніки фарбування тканин й оздоблення костюмів для Хелловіну); генерування ідей (обговорювали різні варіанти, сперечалися та дійшли згоди: використовувати лляне полотно, пофарбоване куркумою, і намалювати котів деревним вугіллям); планування (ретельно спланували роботу, створили ескізи костюма); експериментування і тестування (фарбували спочатку невеликі клаптики тканини, змінювали масу куркуми, об'єм і температуру води, час фарбування, аж поки не отримали потрібний відтінок. Детально описували й фотографували всі спроби. Перебирали різні закріплювачі для вугільного малюнка і в решті-решт вибрали розведений у воді яєчний білок, вирішивши наносити його пульверизатором); удосконалення (багаторазово допрацьовували виріб, експериментуючи з різними складниками й методами); виготовлення кінцевого продукту (після багаторазового вдосконалення створили костюм); оцінювання результату (костюм уподобав Патрик і схвалив Ірузан). Ці кроки демонструють повний цикл інженерного дизайну, від визначення проблеми до оцінювання кінцевого продукту.

Крім цього, завдання містить багатий мультикультурний

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

контекст, який, за вдалої організації співпраці між вчителями вчительками різних предметів, дасть змогу встановити розгалужені між- і надпредметні зв'язки, наприклад, із українською й англійськими мовами (аналізування листа, перекладання англійською мовою в цілому чи окремих фраз і слів). Також є змога зреалізувати міжпредметні зв'язки з *біологією* (рослини і тварини як джерело сировини для виготовлення барвників природного походження), *арт-* та іншими *технологіями* (властивості лляного полотна як натурального матеріалу, створення ескізів костюма, розроблення дизайну виробу, набуття і вдосконалення практичних навичок із використання різноманітних інструментів – ножиці, сантиметрова швацька стрічка, лекала, пульверизатор для нанесення закріплювача), *фізику* (вивчення теплових процесів, що відбуваються під час фарбування, дифузії), *екологією* (усвідомлення важливості використання природних матеріалів і барвників з погляду мінімізації шкоди довкіллю) тощо.

Обговорюючи текст, варто звернути увагу на вибір імен для персонажів. Учні й учениці можуть припустити, що імена дібрано для додання реалізму історії. Тарас – традиційне українське ім'я, що підкреслює національну ідентичність головного героя, є символом патріотизму серед українців й українок. Адже часто ім'я Тарас асоціюють із Тарасом Шевченком, видатним українським поетом, художником і громадський діячем, який зробив величезний внесок у розвиток української літератури й національної свідомості. Ерін – типове ірландське ім'я, що відображає місце проживання персонажки й допомагає підкреслити інтернаціональний аспект історії. Ерін в ірландській та гельській мовах походить від слова *Éirinn*, що означає *Ірландія*. Патрик (або Патрик Ірландський) – ранньосередньовічний ірландський християнський місіонер, єпископ та апостол Ірландії. Його ім'я також асоціюють з ірландською культурною та історичною спадщиною. Ірузан – ім'я kota, яке додає унікальності й особливості історії, адже в ірландській письмовій та усній традиції так звали короля кішок.

Можна також запитати про можливі причини перебування Тараса в Ірландії. У демографічному контексті найімовірнішою причиною перебування Тараса в Ірландії є втеча родини від війни. Війна в Україні змусила мільйони людей залишити свої домівки і шукати безпечного місця для життя і навчання. Ірландія, як і багато інших країн, приймала українських біженців і біженок, надаючи їм можливість продовжувати своє життя в безпечних умовах. Інші можливі причини включають обмінні програми, стипендії, а також особисті чи сімейні обставини, що могли вплинути на рішення Тараса і його родини виїхати до Ірландії. Зреалізувати міжпредметні зв'язки з історією можна через складання таблиці, провівши між Україною та Ірландією історичні паралелі, які демонструють схожість у боротьбі за національну незалежність, збереження культурної ідентичності, методи партизанської війни й важливість міжнародної підтримки та дипломатичних зусиль. Попри те, що історичний, географічний, літературний та інший змістовий матеріал може не збігатися з програмовим із цих предметів для 7 класу, він може бути опрацьований охочими здобувачками й здобувачками освіти, адже такий вид роботи потребуватиме застосування наскрізних умінь і сприятиме вдосконаленню їх.

Отже, контекстні завдання в підручнику хімії для 7 класу базуються на філософії Нової української школи й допомагають розвивати критичне мислення, комунікативні навички, здатність до аргументації, співпраці й творчого розв'язання проблем. Подальші наукові розвідки в галузі використання контекстних завдань із хімії для формування природничо-наукової грамотності можуть бути зосереджені на тому, як персональні, локальні та глобальні контексти завдань впливають на мотивацію учнів / учениць вивчати хімію, їхню пізнавальну активність та інтерес до предмету. Також актуальною залишається проблема розроблення контекстних завдань з використанням сучасних технологій, віртуальних лабораторій і симуляцій, адаптування їх до персональних потреб учнів / учениць.

 РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

REFERENCES:

- [1] Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898 : станом на 30.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2024).
- [2] Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенка. 2016. 34 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2024).
- [3] Рамковий документ з природничо-наукової освіти PISA-2025. PISA Framework : веб-сайт. URL: https://pisa-framework.oecd.org/science-2025/ukr_ukr/ (дата звернення: 10.10.2024).
- [4] Величко Л. Інтегративні завдання на основі синхроністичної таблиці. *Біологія і хімія в рідній школі*. 2017. № 2. С. 29-32. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710708/1/Bio_him_2_2017_29-32_Velichko.pdf (дата звернення: 10.10.2024).
- [5] Лашевська Г.А. Контекстні завдання з хімії як засіб формування природничо-наукової компетентності учнів. Scientific progress: innovations, achievements and prospects : IX Міжнар. наук.-практ. конф., 29-31 травня 2023, Мюнхен, Німеччина. Архів URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-scientific-progress-innovations-achievements-and-prospects-29-31-05-2023-myunhen-nimechchina-arhiv/> (дата звернення: 10.10.2024).
- [6] Лашевська Г. А. Хімія : підруч. для 7 класу закладів загальної середньої освіти / Г. А. Лашевська. - К. : Видавничий дім «Освіта», 2024. - 192 с. : іл.
- [7] PISA: природничо-наукова грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко, С. А. Новікова ; пер. К. Є. Шумова. Київ: УЦОЯО, 2018. 119 с. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Science_PISA_UKR.pdf (дата звернення: 10.10.2024).

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.007>**Бабаліч Вікторія Анатоліївна¹**

1. кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики олімпійського і професійного спорту
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-5698-836X

Харчування спортсменів у циклічних видах спорту

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено особливості харчування спортсменів, які займаються циклічними видами спорту, з урахуванням їхніх специфічних потреб у білках, вуглеводах, жирах та водному балансі. Розглянуто роль білків у відновленні м'язової тканини, підтриманні працездатності та зниженні ризику травм. Установлено, що добова потреба в білках варіюється від 1,2 до 2 г на 1 кг маси тіла залежно від інтенсивності навантажень. Проаналізовано значення вуглеводів як основного джерела енергії та запропоновано рекомендації щодо їх споживання (6-10 г на 1 кг маси тіла, з можливим збільшенням до 12 г під час тривалих змагань). Описано роль жирів у забезпеченні організму тривалою енергією та підтримці обміну речовин. Показано важливість дотримання водного балансу та використання напоїв з електролітами під час тривалих тренувань. Запропоновано рекомендації щодо часу та режиму прийому їжі до, під час і після тренувань для оптимізації відновлення та збереження витривалості. Наведено приклад раціону для спортсменів віком 7-12 років, що враховує баланс макроелементів та енергетичні потреби на етапі базової підготовки. Результати дослідження можуть бути використані для розробки індивідуальних програм харчування, спрямованих на підвищення спортивної результативності та збереження здоров'я спортсменів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: харчування спортсменів; циклічні види спорту; раціон.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.007>

Victoria Babalich¹

1. Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Olympic and Professional Sports
Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vinnichenko, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0001-5698-836X

Nutrition of athletes in cyclic sports

ABSTRACT. The article examines the peculiarities of nutrition of athletes engaged in cyclical sports, taking into account their specific needs for proteins, carbohydrates, fats and water balance. The role of proteins in restoring muscle tissue, maintaining performance and reducing the risk of injuries is considered. It was established that the daily need for proteins varies from 1.2 to 2 g per 1 kg of body weight, depending on the intensity of the loads. The importance of carbohydrates as the main source of energy was analyzed and recommendations for their consumption were proposed (6-10 g per 1 kg of body weight, with a possible increase to 12 g during long competitions). The role of fats in providing the body with long-term energy and maintaining metabolism is described. The importance of maintaining a water balance and using electrolyte drinks during long training sessions is shown. Recommendations for timing and eating patterns before, during and after training are offered to optimize recovery and maintain endurance. An example of a diet for athletes aged 7-12 years is given, which takes into account the balance of macronutrients and energy needs at the stage of basic training. The results of the study can be used to develop individual nutrition programs aimed at improving sports performance and preserving the health of athletes.

KEYWORDS: *nutrition of athletes; cycle sports; ration.*

Постановка проблеми. У сучасному спорті харчування спортсменів є важливим у досягненні високих результатів та підтримці здоров'я. Правильно збалансований раціон забезпечує організм необхідною енергією для тренувань і змагань, сприяє швидкому відновленню після фізичних навантажень, підвищенню фізичної витривалості та зміцненню імунної системи [6]. В умовах зростаючої інтенсивності тренувальних процесів особливе значення набуває індивідуальний підхід до харчування спортсменів із врахуванням виду спорту, кваліфікації, віку та метаболічних потреб [1].

Актуальність цього дослідження обумовлена необхідністю наукового обґрунтування ролі збалансованого харчування у підвищенні спортивних показників та підтримці функціонального стану організму спортсменів. Останні дослідження приділяють значну увагу впливу білків, жирів і вуглеводів на фізичну підготовку та відновлення спортсменів після інтенсивних тренувань [2,7,8]. Особливий інтерес викликають питання потреб спортсменів у білках, жирах, вуглеводах залежно від виду спорту та рівня фізичних навантажень, що є предметом активних дискусій у науковій спільноті.

Спортсмени циклічних видів спорту мають специфічні потреби у нутрієнтах. У цих видах спорту харчування впливає не тільки на витривалість, але й на здатність організму до швидкого відновлення та збереження працездатності впродовж тривалого періоду. Важливими питаннями залишаються оптимізація режиму харчування, баланс між макроелементами та використання спеціалізованих добавок для покращення показників.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки науково обґрунтованих підходів щодо раціону спортсменів залежно від виду спорту, віку та етапу підготовки. Це допоможе покращити спортивні результати, загальний стан здоров'я та зменшити ризик травм.

Аналіз досліджень та публікацій з проблематики харчування спортсменів циклічних видів спорту свідчить про зростаючу увагу

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

науковців до впливу збалансованого раціону на витривалість, відновлення та спортивні результати. Так, І. І. Земцова [4] досліджувала новітні підходи до раціону харчування спортсменів за для забезпечення ефективної фізичної підготовленості. Авторка акцентує увагу на важливості балансу макро- та мікронутрієнтів у харчуванні спортсменів. Наголошує що різні види спорту потребують різних харчових стратегій. Наприклад, витривалі спортсмени повинні споживати більше вуглеводів для енергії, тоді як у силових видах спорту акцент робиться на білках. Важливим є і те, що не лише що їсть спортсмен, але й коли. Перед тренуванням рекомендується вживати вуглеводи для забезпечення енергії, а після – білки для відновлення м'язів. І. І. Земцова наголошує на правильному споживанні води для підтримки водно-сольового балансу та добавок, особливо під час інтенсивних тренувань та необхідності індивідуального підходу до харчування спортсменів, що враховує специфіку виду спорту, тренувальних навантажень і фізіологічних особливостей спортсмена.

Група науковців [9] аналізують ключові екологічні (забруднення довкілля – якість харчових продуктів; пестициди, важкі метали та інші токсичні речовини в їжі – здоров'я спортсменів) та гігієнічні виклики (неналежне зберігання, обробка їжі – харчові отруєння або дефіцит необхідних нутрієнтів у раціоні спортсменів) та пов'язані з харчуванням (у тому числі й безконтрольне використання харчових добавок) сучасних спортсменів. Автори вбачають одним із шляхів вирішення проблеми: споживання органічних продуктів, які не містять шкідливих речовин; підвищення стандартів та державний контроль за якістю харчової продукції для забезпечення безпеки харчування спортсменів; доступ до інформації щодо здорового та екологічно харчування.

Близькою до теми нашого дослідження є стаття Н. О. Згалат-Лозинської [3] у якій розглянуто особливості харчування спортсменів-підлітків, які займаються спортивною гімнастикою, специфіку раціону для цієї вікової групи з урахуванням вимог до їх

фізичних навантажень та розвитку. Загалом, авторка підкреслює, що збалансоване харчування (високий вміст білків для м'язової маси, вуглеводи для енергії та жири для підтримки гормонального балансу) є важливою складовою для розвитку юних спортсменів та досягнення високих результатів у спортивній гімнастиці. У статті акцентовано увагу на важливості мікроелементів, оскільки підлітки знаходяться на стадії активного росту, важливо забезпечити достатнє споживання кальцію для розвитку кісток, заліза для підтримки рівня гемоглобіну та вітамінів D і C для імунітету та метаболізму. Також частоті прийому їжі та водним балансом.

Ще одне дослідження [5] у ході якого здійснено аналіз наукової і практичної літератури щодо харчування професійних спортсменів, зокрема тенісистів ще раз доводить необхідність збалансованого раціону для підтримання фізичної витривалості, відновлення після тренувань та змагань, а також профілактики травм.

Аналіз наукової літератури переконливо доводить, що харчування спортсменів має свою специфіку, **яку необхідно враховувати залежно від виду спорту**, яким займається спортсмен. Саме з цих міркувань запропоновано проаналізувати та представити орієнтовний раціон для спортсменів, які займаються циклічними видами спорту на етапі базової підготовки (7–12 років).

Мета роботи. Визначення оптимальних підходів до харчування спортсменів, які займаються циклічними видами спорту на етапі базової підготовки (вік 7-12 років), з урахуванням їхніх специфічних потреб.

Виклад основного матеріалу. Для спортсменів, які займаються циклічними видами спорту, потреби у білках трохи відрізняються від силових видів спорту через більший акцент на витривалість, а не на нарощування м'язової маси. Проте, білки все одно є важливими для відновлення м'язів, тканин та підтримки оптимальної працездатності. Рекомендовано для таких спортсменів споживати 1,2-1,6 г білка на 1 кг маси тіла на день. Для тренувань середньої та високої інтенсивності ця кількість може бути збільшена до 1,8 г. Якщо

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

спортсмен бере участь у дуже інтенсивних тренуваннях або змаганнях (наприклад, марафон або триатлон), його потреба в білках може сягати до 2 г на 1 кг маси тіла. Важливим є і час прийому білків. Так до тренування за 1,5-2 години, споживання невеликої кількості білків (20-30 г) разом з вуглеводами допомагає забезпечити стабільне постачання амінокислот до м'язів під час фізичної активності (наприклад, нежирне м'ясо, йогурт, яйця або білковий коктейль). Після тренування (30-60 хвилин) важливо споживати білок (20-30 г) разом із вуглеводами для відновлення м'язів та поповнення запасів глікогену (наприклад, курка з рисом, протеїновий коктейль з бананом або риба з картоплею). Необхідність нормування білків полягає також у специфіці відновлення організму після тренування, так м'язи зазнають мікротравм через повторювані навантаження. Білок допомагає у відновленні пошкоджених тканин та зміцнює м'язові волокна, що сприяє зменшенню ризику травм і підвищенню витривалості. Також важливо забезпечити баланс між білками та вуглеводами для підтримки енергії та відновлення. Зазвичай вуглеводи повинні складати 60-70% від загальної калорійності, а білки – близько 15-20%.

Оскільки вуглеводи забезпечують організм глюкозою, яка необхідна для підтримання високого рівня витривалості під час тривалих навантажень спортсмени, які займаються циклічними видами спорту, повинні споживати 6-10 г вуглеводів на 1 кг маси тіла на добу. Звісно, що цей показник може варіюватись адже кількість залежить від інтенсивності та тривалості тренувань. Кількість вуглеводів може бути збільшена до 12 г/кг для поповнення запасів глікогену в м'язах (марафон, триатлон, просто важкі і складні змагання).

На відмінну від білків є певні особливості споживання вуглеводів не тільки до та після тренувань, а також і під час тренувань. Так до тренування за 2-3 години, рекомендується споживати їжу, багату на вуглеводи (300-400 калорій з вуглеводів), щоб забезпечити організм достатньою енергією (наприклад, паста, рис, вівсянка з фруктами або

сендвіч з цільнозернового хліба). **Якщо виникає потреба, вуглеводи вживають і під час тренувань** (тренування тривалістю більше 90 хвилин). Це швидко засвоювані вуглеводи (наприклад, спортивні напої, енергетичні гелі, батончики або фрукти (банани)). Рекомендована кількість – 30-60 г вуглеводів щогодини залежно від інтенсивності навантаження. Після тренування 30-60 хвилин після навантаження потрібно спожити 1-1,5 г вуглеводів на 1 кг маси тіла для відновлення запасів глікогену (наприклад, ідеальний варіант поєднання вуглеводів з білками для оптимального відновлення фруктовий смузі з протеїном, рис з куркою).

Щодо жирів, то для спортсменів, які займаються циклічними видами спорту жири є важливим джерелом енергії, особливо під час тривалих навантажень на помірній інтенсивності. Жири забезпечують організм тривалою енергією, допомагають у засвоєнні жиророзчинних вітамінів (A, D, E, K) та підтримують загальний обмін речовин. Добова потреба 20-30% від загальної калорійності раціону походила з жирів. Як правильно споживати жири. Великий вміст жирів перед тренуванням може уповільнити процес травлення, тому слід уникати споживання великої кількості жирів за 2-3 години до тренування. Однак невелика кількість корисних жирів у складі основного прийому їжі (наприклад, скибка авокадо або горіхи) може забезпечити енергію на довгий час для тривалих тренувань. Жири не є основним джерелом енергії під час тренування високої інтенсивності, тому краще не вживати їх у цей період. Винятком є тривалі змагання (наприклад, ультрамарафони), коли вуглеводи можуть вичерпуватися, і жир стає основним джерелом енергії. Після тренування жири можуть бути включені в відновлювальну їжу після тренування разом з білками та вуглеводами для підтримки загального відновлення (наприклад, лосось з овочами або салат з авокадо та оливковою олією).

Наведемо приклад раціону на день для спортсмена, який займається циклічними видами спорту на етапі базової підготовки віком 7-12. Раціон враховує потребу в основних макронутрієнтах

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

(вуглеводи, білки, жири) для підтримання енергії, відновлення та результативності тренувань спортсменів (табл.1).

Таблиця 1

Приклад раціону на день

Сніданок (2-3 години до тренування)	
<ul style="list-style-type: none"> - Вівсяна каша на воді або молоці з додаванням фруктів (банан, ягоди). - Мигдаль або волоські горіхи (жменя). - Яйця варені або омлет з овочами (шпинат, помідори). - Склянка води або трав'яного чаю. 	<p>Калорійність: 600-700 ккал 70 г вуглеводів, 25 г білків, 25 г жирів</p> <p>Вівсянка та фрукти дають енергію у вигляді складних вуглеводів, горіхи й яйця забезпечують білки та корисні жири для підтримки м'язів і відновлення.</p>
Перекус (1 година до тренування)	
<ul style="list-style-type: none"> - Банан або інший фрукт. - Протеїновий батончик або коктейль (20 г білка). - Вода або ізотонічний напій (300-400 мл). 	<p>Калорійність: 200-300 ккал 40 г вуглеводів, 10-15 г білків, 5 г жирів</p> <p>Легкий перекус перед тренуванням забезпечить швидку енергію від фруктів та білків для підтримки м'язової маси під час фізичного навантаження.</p>
Під час тренування (якщо триває більше 90 хвилин)	
<ul style="list-style-type: none"> - Ізотонічний напій (500 мл на кожну годину тренування) або спортивні гелі. - Фрукти (наприклад, 1/2 банана) або енергетичні батончики. 	<p>Калорійність: 100-150 ккал на годину тренування 25-30 г вуглеводів, мінімальна кількість білків та жирів</p> <p>Під час тривалих тренувань важливо підтримувати рівень глюкози в крові, тому вуглеводи є головним джерелом енергії.</p>
Обід (після тренування, відновлення протягом 30-60 хвилин)	
<ul style="list-style-type: none"> - Гречана каша або коричневий рис (1 порція). - Запечена куряча грудка або риба (лосось, тунець) – 150-200 г. - Салат зі свіжих овочів (шпинат, помідори, огірки) з оливковою олією. - Склянка води або зелений чай. 	<p>Калорійність: 600-800 ккал 70-90 г вуглеводів, 30-40 г білків, 20-30 г жирів</p> <p>Вуглеводи відновлюють запаси глікогену, білки допомагають у відновленні м'язової тканини, а жири підтримують загальний обмін речовин.</p>

Продовження табл. 1

Полуденок (через 2-3 години після обіду)	
<ul style="list-style-type: none"> - Йогурт (грецький, нежирний) з додаванням меду або фруктів. - Мигдаль, волоські горіхи (жменя). - Вода. 	Калорійність: 200-300 ккал 20 г вуглеводів, 10-15 г білків, 10-15 г жирів Легка білкова закуска підтримує відновлення та дає трохи енергії до вечері.
Вечеря	
<ul style="list-style-type: none"> - Запечена риба (тунець, лосось) або індичка – 150-200 г. - Салат з овочів (шпинат, авокадо, броколі) з оливковою олією. - Кіноа або запечена солодка картопля (батат). - Вода або трав'яний чай. 	Калорійність: 500-600 ккал 50-60 г вуглеводів, 25-30 г білків, 20-25 г жирів Вечеря має бути збалансованою та містити білки, жири і вуглеводи для відновлення та підтримки рівня енергії.
Перед сном (за бажанням)	
<ul style="list-style-type: none"> - Сир або кефір (200 мл) для додаткового джерела білка. - Жменя горіхів або насіння. 	Калорійність: 100-200 ккал 10-15 г білків, 5-10 г жирів Продукти з білком перед сном допоможуть відновити м'язи під час сну.
Загальний підсумок за день: Калорійність: 2200-3000 ккал (залежить від інтенсивності тренувань). Вуглеводи: 300-400 г (60-70% від загальної калорійності). Білки: 100-150 г (15-20%). Жири: 60-80 г (20-25%).	

[авторська розробка]

За умов дотримання водного балансу цей раціон забезпечить спортсмена всім необхідним для продуктивних тренувань, швидкого відновлення і підтримки здоров'я.

Висновки та пропозиції. У результаті дослідження визначено, що правильне харчування спортсменів, які займаються циклічними видами спорту, має вирішальне значення для досягнення високих спортивних результатів, підтримки витривалості та ефективного відновлення організму після навантажень. Ефективне харчування спортсменів у циклічних видах спорту передбачає оптимальний

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

баланс білків, вуглеводів і жирів, а також забезпечення водного балансу. Виконання цих рекомендацій дозволяє підвищити витривалість, прискорити відновлення та знизити ризик перетренованості й травм, що є важливим для підтримки високої працездатності та досягнення спортивних цілей. Щодо пропозицій то в подальшому планується розробка **персоналізованих дієт** для спортсменів циклічних видів спорту (певного виду спорту), враховуючи їхній рівень підготовки, інтенсивність тренувань та індивідуальні метаболічні особливості.

REFERENCES:

- [1] Бабаліч, В. (2023). ГІГІЕНА СТУДЕНТА ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ПЛАВАННЯМ. Фізичне виховання і спорт в навчальних закладах України на сучасному етапі: стан, напрямки та перспективи розвитку. Збірник наукових праць I Міжнародної науково-практичної конференції Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка. Кропивницький: ФОП Піскова М.А., 159-163
- [2] Валецька, Р. (2013). РАЦІОНАЛЬНЕ ЗБАЛАНСОВАНЕ ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ. *Physical education, sport and health culture in modern society*, 2 (22), 98-101.
- [3] Згалат-Лозинська, Н. (2020). ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ-ПІДЛІТКІВ ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ СПОРТИВНОЮ ГІМНАСТИКОЮ: thesis. <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44605>
- [4] Земцова, І. (2012). СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*, (2), 77-84. <https://doi.org/10.32652/spmed.2012.2.77-84>
- [5] Кіченко, Н. (2021). ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ХАРЧУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СПОРТСМЕНІВ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОГО ТЕНІСУ). *Visnyk of zaporizhzhya national university physical education and sports*, (2), 98-105, <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2021-2-14>
- [6] Маленюк Т., Бабаліч В., Панченко Г. (2024). ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ВІДНОВЛЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ ЛЕГКОАТЛЕТІВ-СПРИНТЕРІВ. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 3К(176), 305-308.
- [7] Полієвський, С. (2011). ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Медицина*, (2), 356-360.
- [8] Топорков, О. (2019). ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ В ЦИКЛІЧНИХ ВИДАХ СПОРТУ НА ПРИКЛАДІ ЛИЖНИХ ГОНОК ТА БІАТЛОНУ. *Основи побудови тренувального процесу в циклічних видах спорту*, 85-90.
- [9] Циганенко, О., Першегуб, Я., Склярєва, Н. (2016). ЕКОЛОГО-ГІГІЄНИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*, (2), 31-36. <https://doi.org/10.32652/spmed.2016.2.31-36>

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.008>

Скрипка Катерина Сергіївна¹

¹ доктор філософії, старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», УКРАЇНА

Гнучкі методи навчання. Скафолдинг: надаємо підтримку учням щодо подолання освітніх втрат

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено зміст, особливості, ключові ознаки гнучкого навчання та ітеративний підхід в закладах загальної середньої освіти. Розглянуто питання готовності вчителя до організації та застосування гнучких методів навчання в закладах загальної середньої освіти (брейнстормінг, фронтальні методи навчання, проєктна технологія).

Проаналізовано процес скафолдингу: як надання підтримки учням щодо подолання освітніх втрат. Узагальнено питання інструментів, впровадження яких дозволяє залучити здобувачів освіти до процесу скафолдингу в дистанційному форматі та засобів для демонстрації навчальних досягнень учнів в умовах скафолдингу. Запропоновано технологію та лайфхаки для успішної роботи в режимі гнучкого навчання.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: гнучке навчання; брейнстормінг; скафолдинг; проєктна технологія.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.008>**Kateryna Skrypka¹**

1. Doctor of Philosophy, Senior lecturer at the Department of Social and Humanitarian Education
KVNZ «Kharkiv Academy of Continuing Education», UKRAINE

Flexible teaching methods. Scaffolding: we support students to overcome educational losses

ABSTRACT. The article examines the content, features, key features of flexible learning and the iterative approach in institutions of general secondary education. The issue of the teacher's readiness to organize and apply flexible teaching methods in institutions of general secondary education (brainstorming, frontal teaching methods, project technology) is considered. The process of scaffolding is analyzed: how to provide support to students in overcoming educational losses. The issue of tools, the implementation of which allows to involve students in the process of scaffolding in a remote format and means for demonstrating the educational achievements of students in the conditions of scaffolding, is summarized. Technology and life hacks are offered for successful work in flexible learning mode.

KEYWORDS: *flexible learning; brainstorming; scaffolding; project technology.*

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Постановка проблеми. Гнучке навчання представляє собою трансформаційний підхід в освіті. Дана динамічна модель пропонує адаптивність до мінливого середовища, розвиває критичне мислення та навички вирішення проблем, дає змогу здобувачам освіти орієнтуватися та досягати успіху в швидкоплинному світі. Гнучке навчання – є інноваційним підходом, який наголошує на адаптивності, фокусується на ітеративних процесах та персоналізованих траєкторіях навчання.

Аналіз досліджень та публікацій. Інтеграція гнучких освітніх методологій в академічне середовище знаменує собою значний зсув у підходах до викладання та навчання. У закладах загальної середньої освіти адаптивний підхід змінює традиційні моделі навчання до динамічних та орієнтованих на учня.

Мета: проаналізувати специфіку запровадження гнучкого навчання в закладах загальної середньої освіти та звернути увагу на процес скафолдингу: надання підтримки здобувачам освіти щодо подолання освітніх втрат.

Виділяють ключові елементи гнучкого навчання:

- Адаптивний дизайн навчальної програми, в межах якого навчальна програма дозволяє вносити зміни на основі зворотного зв'язку з учнями та вимог, що змінюються.
- Ітеративні навчальні цикли представляють собою розуміння того, що навчання структуроване на керовані цикли, що сприяє вдосконаленню та застосуванню знань.
- Навчальне середовище для співпраці передбачає заохочення співпраці між учнями та педагогом сприяє спільному навчанню та покращує навички вирішення проблем.

У ситуації рефлексивної практики спостерігається зворотній зв'язок, який є невід'ємною частиною, що дозволяє учням зрозуміти процес гнучкого навчання, а педагогам – адаптувати свої стратегії викладання.

Розширення можливостей учнів, в межах яких здобувачам освіти надається автономія, що сприяє розвитку навичок

самоспрямованого навчання.

Тому гнучка модель покращує академічне розуміння та готує учнів до непередбачуваності сучасного світу. За результатами дослідження Міжнародного центру освіти ARMA вирізняють такі показники гнучких методів навчання:

- заохочувати активність учнів;
- включатися в роботу на одному рівні зі здобувачами освіти;
- використовувати питання, що стимулюють спілкування та практичні навички;
- застосовувати прийоми, що наштовхують учнів на правильні відповіді.

Надаючи пріоритет оперативному реагуванню гнучке навчання сприяє створенню середовища, в якому здобувачі освіти заохочуються до активної взаємодії з матеріалом та адаптації до нових викликів.

Виклад основного матеріалу. Гнучке навчання є не просто методикою викладання, а важливим інструментом підготовки здобувачів освіти до майбутнього, що швидко розвивається, який дає їм навички безперервного навчання та інновацій протягом усього життя. Виділимо ознаки гнучкого навчання:

- Підвищення зацікавленості, бо залучаючи учнів до процесу прийняття рішень та адаптуючи контент до їхніх інтересів, гнучке навчання підвищує зацікавленість.
- Покращена адаптивність та стійкість. Даний вид навчання розвиває в учнях стійкість – навичку, яка має вирішальне значення в сучасному світі.
- Індивідуальний навчальний досвід. Такий підхід дозволяє створювати персоналізовані навчальні траєкторії, враховуючи індивідуальні сильні та слабкі сторони.
- Безперервний розвиток навичок. Гнучке навчання сприяє культурі вдосконалення та навчання впродовж усього життя, заохочуючи учнів до набуття та оновлення навичок.
- Навички співпраці та комунікації. Цей підхід покращує роботу

РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

в команді, готуючи учнів до спільної діяльності в реальному середовищі.

- Краще збереження знань. Беручи участь в експериментальному навчанні та частому зворотному зв'язку, здобувачі освіти ефективніше запам'ятовують інформацію.

Таким чином, гнучке навчання – невід'ємна частина створення більш динамічного та ефективного навчального середовища.

Гнучке навчання є корисним не тільки для учнів, але й для вчителів. Тому викладачу варто бути готовому до реалізації даної моделі:

- учитель як модератор і фасилітатор;
- консультації мають стати нормою;
- концентрація на практиці у класі;
- створення робочих груп;
- створення бібліотеки теоретичних матеріалів;
- готовність перекроїти курс.

Слід відзначити, що в основі гнучкої моделі є ітеративний підхід. Він обертається навколо циклу безперервного вдосконалення, де цілі і методи навчання, які переоцінюються відповідно до потреб того, хто навчається. Тобто знання конструюються через досвід і взаємодію зі світом. Акцент робиться на активній участі учнів у обміні ідеями, переосмислюючи своє розуміння. Педагоги в цій моделі виступають як гіді (надають підтримку, заохочують здобувачів освіти брати на себе відповідальність). Тому, такий підхід прищеплює учням навички самостійного навчання, допомагаючи їм процвітати у світі, що змінюється.

Отже, гнучке навчання - це інноваційним освітнім підходом, який фокусується на ітеративних процесах навчання, персоналізованих траєкторіях та спільній взаємодії, адаптуючись до темпу кожного учня.

Ефективним способом залучення здобувачів освіти до освітнього процесу є брейнстормінг — метод пошуку ідей для вирішення будь-якої проблеми. У його основі — висловлення

задумів без обмежень і засудження. Алгоритм організації даного методу передбачає: обрання координатора — тобто учня, який контролюватиме процес та записуватиме всі ідеї; пояснення класу мети брейнстормінгу: яку проблему потрібно вирішити та який результат отримати; запис і приговорювання всього того, що генерує мозок та встановлення обмеження за часом; згрупування схожих ідей обговорення варіантів та перспектив реалізації.

Брейнстормінг допомагає здобувачам освіти навчатися роботі в команді. Види мозкового штурму включають: структуровані та неструктуровані обговорення, реверсивне мислення, будівництво номінальних групових відносин, онлайн-штурми: чати, форуми, листування у соцмережах, створення мап командних ідей, загальні групові походи та індивідуальний брейнстормінг.

Наступним методом є демарш (від фр.demarche — дія, вчинок) - форма навчального заняття, яка базується на практичних діях, пов'язаних певним пізнавальним завданням і призначених для творчого виконання учнями. Робота за цим методом передбачає співробітництво, проблемне навчання та суб'єкт-суб'єктні відносини. Основним завданням методу є перетворення навчання у постійний пошук. Змістом - певні способи діяльності, які використовуються учнями під час розв'язання проблемних ситуацій.

Серед методів гнучкого навчання можна виділити групові (сесійні зали), якщо заняття проводяться в Zoom.

- робота в парах (парна робота вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи);
- робота в трійках (найкраще проводити обговорення, підведення підсумків чи виділення несхожих думок);
- робота в малих групах (розподіл ролей: «спікер» – керівник групи, «секретар», «посередник» та «доповідач»).

Серед фронтальних методів відзначимо:

1. Мозаїка. Малі групи працюють над завданнями, після чого переформовуються так, щоб у кожній новоствореній групі були

РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

експерти з аспекту проблеми.

2. Відкритий мікрофон. Учні швидко висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний «мікрофон».

3. Аналіз дилеми. Учні обговорюють певну дилему і кожен пропонує варіанти, що складаються внаслідок вибору.

4. Метод сесія «питання-відповідь». Після оголошення теми заняття дайте завдання учням написати по одному питанню на цю тему в чаті. Після цього дайте відповіді на ті питання, що задали учні.

5. Групові дискусії. Учасники обговорюють проблему, знаходячись у різних групах, що мають різне бачення. У кожній із таких груп здобувачі освіти презентують свої ідеї.

6. Аналіз реальних проблем. Методики навчання включають аналіз кейсів із задачами. Головне — зробити акцент на тому, як вирішувати реальні проблеми, що потребують дій.

7. «Пошук інформації». Для груп розробляють запитання, відповіді на які можна знайти в різних джерелах інформації. Ними можуть: роздатковий матеріал, документи, підручники, довідкові видання, доступна інформація на комп'ютері та прилади.

8. «Мета план». Обирається проблема. Учасники об'єднуються у групи і складають відповіді на питання: реальний стан справ, як повинно бути, чому у дійсності саме так, а не як повинно бути та пропозиції.

9. «Займи позицію». Цей метод допоможе продемонструвати різні думки з теми, обґрунтувати свою позицію. Можна використовувати такі відповіді: згоден, не згоден, не визначився.

10. «Прес» має таку структуру: позиція, обґрунтування, приклад і висновки.

В умовах проєктного навчання учні мають можливість вчитися вести перемовини, ухвалювати спільні рішення та нести відповідальність. На думку дослідників навчання на основі проєкту передбачає те, що:

- здобувачі освіти застосовують знання та навички для вирішення проблем у світі;

- підвищується рівень відповідальності здобувачів освіти за виконаний обсяг роботи;
- вчителі виконують ролі фасилітаторів дослідження та проводять рефлексію;
- учні працюють в парах або групах.

Слід відзначити переваги проєктного методу для здобувачів освіти:

- 1) навчання перетворюється у відкритий освітній простір, в якому учні рухаються у власному темпі;
- 2) у процесі виконання проєкту виникає потреба в самовдосконаленні;
- 3) навчання на основі запам'ятовування та повторення переходить до інтеграції, відкриття та презентації набутих знань.

Для вчителів:

- 1) надає можливість вибудувати позитивну історію стосунків з учнями за нових умов;
- 2) підібрати здобувачам освіти ролі, підкресливши їхню індивідуальність.

Проєктна діяльність є спеціально організованим і самостійно виконаним учнем комплексом дій, що завершується результатом, створенням творчого продукту. Щоб домогтися такого результату необхідно навчити здобувачів освіти самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, залучати з цією метою знання різних галузей, уміння прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів рішення, встановлювати причинно- послідовні зв'язки.

Робота над проєктом – це практика особистісно-орієнтованого виховання, що враховує у процесі виховання конкретного учня, його вільний вибір, особисті інтереси. Тому цей учень розуміє, навіщо йому знання і де їх застосувати. Щоб досягти таких результатів, педагог має знайти розумний баланс між академічними знаннями і прагматичними вміннями.

В умовах проєкту навчання відбувається природним шляхом, адже ціль – не вивчити, а виконати завдання, отримати результат, а

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

це мотивує здобувачів освіти. Метод проєктів надає відповідь на питання Навіщо? Для кого? Як?

Сфокусуємо увагу на скафолдингу (від англ. scaffolding – риштування) – освітній стратегії, суть якої полягає в тому, що учень розв'язує певні завдання не самостійно, а за допомогою вчителя. Саме ця підтримка є скафолдингом. Завдяки ній учні покращують свої знання та навички, а отже, починають менше потребувати риштувань, тож учитель може згодом їх прибрати. Теорію скафолдингу в навчанні вперше сформував у 1976 році американські психологи Джером Брунер, Девід Вуд та Гейс Росс у колективній роботі «Роль тьюторингу у вирішенні завдань». Автори акцентували увагу на тому, що процес скафолдингу полягає у контролюванні дорослим тих елементів завдання, які спочатку виходять за межі можливостей учня, відповідно такий спосіб дозволяє йому сконцентруватися лише на тих складових, які йому під силу опанувати.

Скафолдинг – це фактично міст від того, що учні вже знають, до того, що вони ще не знають. Якщо скафолдингом керувати належним чином, він діятиме як активатор, а не як блокатор» (Benson, Voller, 1997).

Для того, аби стратегія дійсно спрацювала, слід спиратися на головні принципи скафолдингу:

- завдання повинне мати чітку мету, до якої йтимуть учні. Вони мають розуміти, чого від них очікують;
- завдання має бути складним для самостійної роботи, але учні мають без проблем впоратися із ним за допомогою вчителя;
- процес виконання завдання має бути структурованим та підштовхувати дітей до правильного рішення;
- учні мають сприймати вчителя як помічника;
- у процесі роботи над завданням здобувачі освіти мають засвоювати нові знання та навички, тож допомога вчителя має зменшуватися. Але якщо учні роблять щось неправильно, важливо допомогти та вказати напрямок.

Слід зазначити такі види підтримки педагога в умовах скафолдингу, а саме:

- вербальна (слова підтримки «Молодці, ви сьогодні дуже швидко впоралися з завданням», «От бачите, це не так складно, як здавалося спочатку»);
- невербальна (демонстрація позитивних емоцій та використання жестів схвалення);
- фізична (взаємодія з учнями під час малювання чи конструювати разом).
- когнітивна (спирання на когнітивні процеси);
- демонстраційна (дослідження об'єктів, процесів шляхом їх моделювання та створення макетів);
- диференційна (здобувачі освіти мають різний рівень знань. Тому комусь буде достатньо поглянути на візуальні матеріали, а комусь потрібна взаємодія з учителем);
- візуалізаційна (суть полягає у застосуванні візуальних стимулів, зображень, символів, чи піктограм);
- інструктивна (йдеться про створення чітких інструкцій, які логічно відображають алгоритми виконання завдань).

Важливо пам'ятати, що головна мета скафолдингу – допомогти повірити у власні сили та мотивувати на подальші успіхи. Згодом відповідальність за результат роботи перейде від вас до ваших учнів.

Гнучке мислення сприятиме майбутній самореалізації здобувачів освіти у високотехнологічному середовищі. Для цього необхідно поєднувати традиційні форми навчання з інформаційними технологіями.

Звернемо увагу на інструменти, впровадження яких дозволяє залучати до процесу скафолдингу в дистанційному форматі.

Pear Deck дозволяє проводити інтерактивні заняття, використовуючи розміщені на ньому матеріали;

Socrative – дозволяє здійснювати швидке оцінювання за допомогою ігор та вправ.

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Plickers – унікальний мобільний додаток, що не вимагає наявності гаджетів у кожного учня. Натомість їм необхідні спеціальні кратки з QR-кодами.

Слід відзначити засоби для демонстрації навчальних досягнень здобувачів освіти: Clips – сервіс для створення коротких відео; iMovie – сервіс для створення й редагування коротких фільмів; creaza – сервіс, що пропонує широкий функціонал для мозкового штурму; audacity – вільний багатоплатформенний редактор звукових файлів, орієнтований на роботу з декількома доріжками; audioBoo – сервіс, що дозволяє записувати аудіо-подкасти онлайн, обмінюватися ними в електронних соціальних мережах, вбудовувати їх в свої блоги, дистанційні курси, google Keep – сервіс для створення, редагування й зберігання нотаток, додавання тексту та зображень.

Серед доступних засобів зв'язку для проведення чат-занять є Вайбер, Фейсбук, Інстаграм, Ютуб, телеграм. Сервіси для зйомки цікавих відеоматеріалів (Likke, Snapchat, Tik-Tok). Застосунки для редагування відеоматеріалів (Canva, Inshoot, Kwai, Readforest, Magisto, Quik) ; онлайн-сервіси для створення інтерактивних вправ та ігор під час виховної роботи (Kahoot, Rebus, LearningApps, Triventry, Classtools).

Висновки та пропозиції. Отже, результатом гнучкого навчання є:

Краще збереження знань. Беручи участь в активному, експериментальному навчанні та частому зворотному зв'язку, учні, ефективніше запам'ятовують інформацію.

Навички комунікації: Завдяки своїй спільній природі цей підхід покращує навички роботи в команді, готуючи учнів до спільної роботи в реальному середовищі.

Гнучке навчання відповідає ключовим принципам педагогічної психології, зокрема конструктивізму, який наголошує на активному, спільному та змістовному навчанні.

Лайфхаки для успішної роботи процесу скафолдингу.

Використовуйте принцип послідовності. Нові знання та навички, які засвоюватиме учень, мають бути пов'язані з попереднім

досвідом.

Розробіть просту інструкцію, адже діти мають розуміти кожен крок.

Запропонуйте учням зробити припущення щодо теми роботи та надайте підказки. Перед початком роботи видайте дітям короткий словник із лексикою.

Проаналізуйте схоже завдання, аби учні краще розібралися з умовами.

Подавайте інформацію у вигляді ментальних карт, графіків чи схем.

Найбільш поширеними прийомами скафолдингу відповідно до основних етапів уроку з учнями з ООП в умовах інклюзії включає такі питання: демонстрація моделі того завдання, яке потрібно виконати; пропонування педагогом завдання у спрощеному варіанті; повторення всіх термінів, які можуть викликати в учнів труднощі витлумачення.

Наприклад, на уроках англійської мови:

- спрощення мови, скорочуючи виділення, виступаючи в теперішньому часі та уникаючи використання ідіом;
- використання наочних зображень: педагог може надати інформацію та запропонувати здобувачам освіти відповісти за допомогою графіків та діаграм;

Тему уроку вчителі природничо-математичного циклу можуть:

- подати у спрощеному вигляді, а потім поступово підвищити складність;
- розбити теми на кілька уроків або розділити завдання на проміжні завдання;
- перевірка вчителем, чи добре учні розуміють ідеї, пояснюють, як ці навички допоможуть їм вирішувати складніші завдання.

Учителі української мови та літератури: описують мету навчальної діяльності, яких учні повинні дотримуватися, і навчальні цілі, яких вони повинні досягти; надають пояснення щодо спільної діяльності, які мають стосуватися того, що вивчається, чому, коли і як це використовується. Серед видів моделювання найпоширенішим може бути прийом вербалізації процесу

РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

мислення. Використовуючи прийом «Думай вголос» учитель словесно описує свої процеси мислення, демонструючи правильний спосіб виконання завдання, але здобувачі освіти можуть вербалізувати свої дії. Інший ефективний прийом – моделювання продуктивності – може не супроводжуватися словесними інструкціями. Це приклад певної дії, яку мають повторити учні. Наприклад, письмово відтворити ту чи іншу літеру, поділити слово на значущі частини.

Процес скафолдингу для педагога передбачає певні виклики, а саме:

- трудомісткість та необхідність ретельної підготовки;
- неадекватне моделювання бажаної поведінки, через те, що вчитель не повністю врахував потреби, уподобання, інтереси та здібності здобувачів освіти;
- ризик неправильної оцінки зони найближчого розвитку дитини;
- надмірний контроль та бажання оцінити кожен дію здобувачів освіти.

Технологія впровадження заключається в:

- опануванні методами гнучкого навчання за допомогою введення їх в практику проведення занять, що реалізуються не в традиційній формі;
- розширенні використання на заняттях ігрових ситуацій, елементів дискусій, проведенні в ігровій формі тематичних заліків;
- адаптації дидактичних ігор і введення їх у освітній процес у вигляді практичних занять;
- адаптації та використання навчальних ділових ігор;
- цільовій розробці авторських ігрових ситуацій та окремих прийомів.

Отже, скафолдинг – це стратегія створення умов для покращення успішності учнів. Для цього вони мають вчитися у так званій «зоні найближчого розвитку». Це означає, що здобувачі освіти мають робити те, що їм цікаво. Такий підхід дуже мотивує, адже коли ми

бачимо, що впоралися з одним складним завданням, то з більшим ентузіазмом беремося за наступне.

Після запровадження скафолдингу можна констатувати такі зміни:

- здобувачі освіти набувають культури дискусії;
- виробляється вміння приймати спільні рішення;
- поліпшилися вміння спілкуватися, доповідати;
- змінився рівень сприйняття учнями предметів;
- якісно змінився рівень володіння головними операціями – аналізом, синтезом, узагальненням та абстрагуванням.

Тому результатом скафолдингу є: усвідомлення безмежності навчання, фасилітації замість директиви, практика зосередженості та пам'ятати про ціль. Скафолдинг задовольняє унікальні потреби кожного учня, розвиваючи такі навички, як критичне мислення, адаптивність та самокерованість у навчанні.

Наш світ інтенсивно розвивається, тож головна місія закладів загальної середньої освіти – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини. Ці вміння знадобляться учням для швидкої адаптації до будь-яких змін та допоможуть вирішувати найскладніші завдання. Інтеграція новітніх технологій ще більше посилить гнучке навчання, зробивши його потужним інструментом у формуванні людей, які навчаються впродовж усього життя.

Таким чином можемо стверджувати, що майбутнє гнучкого навчання – парадигма, яка переосмислює швидкість реагування в освіті та навчанні, – в найближчі роки зробить значний крок вперед у формуванні чіткого підходу до навчання. Дана далекоглядна модель отримує все більше визнання за свою здатність адаптуватися до швидких змін у технологіях і суспільних потребах. Очікується, що гнучке навчання розвиватиметься, інтегруючи віртуальну реальність та штучний інтелект для створення більш захоплюючого і персоналізованого освітнього процесу.

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

REFERENCES:

- [1] Катерина Скрипка Проектна діяльність як педагогічна технологія впровадження інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти. Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору впродовж життя: зб. Матеріалів Другого Міжнар. Наук. Практ. Web-форуму, м. Київ-Харків, 25-27 берез. 2020 р. Харків: УІПА, 2020.С.192-194.
- [2] Олена Фідкевич, Валентина Снегірьова Скафолдинг в системі методів багатомовної освіти. <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/665/681>.
- [3] Використання методу «скафолдинг» для читання та розуміння автентичних текстів на уроках англійської мови <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-metodu-skafolding-dla-citanna-ta-rozuminna-avtenticnih-tekstiv-na-urokah-anglijskoi-movi-389342.html>.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.009>**Бабаліч Вікторія Анатоліївна¹, Собко Наталія Григорівна²**

1. кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики олімпійського і професійного спорту
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-5698-836X

2. кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри теорії та методики олімпійського і професійного спорту
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-5354-9262

Тренувальна програма розвитку рухових здібностей спортсменів 12-14 років, засобами «сухого плавання»

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено можливості використання функціонального тренування для підвищення фізичних якостей спортсменів 12-14 років із застосуванням елементів «сухого плавання». Розглянуто ключові аспекти функціонального тренінгу, такі як розвиток сили, витривалості, координації та гнучкості, що є необхідними для спортивного розвитку підлітків. Установлено, що «сухе плавання» допомагає знизити навантаження на суглоби та хребет, попереджаючи можливі травми, а також поліпшує технічні навички плавців шляхом імітації рухів без водного середовища. Представлено тренувальну програму на два місяці, яка інтегрує «сухе плавання» з функціональними вправами, що сприяє підготовці спортсменів до тривалих фізичних навантажень та підвищенню їхньої мотивації до занять спортом.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: «сухе плавання»; функціональне тренування; програма.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.009>

Victoria Babalich¹, Nataliya Sobko²

1. Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Olympic and Professional Sports
Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vinnichenko, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0001-5698-836X

2. Candidate of Science of Physical culture and sport, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Olympic and Professional Sports
Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vinnichenko, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-5354-9262

Training program for the development of movement abilities of athletes 12-14 years old using «dry swimming»

ABSTRACT. The article explores the possibilities of using functional training to improve the physical qualities of athletes aged 12-14 using elements of «dry swimming». The key aspects of functional training, such as the development of strength, endurance, coordination and flexibility, which are necessary for the athletic development of adolescents, are considered. It has been established that «dry swimming» helps reduce the load on the joints and spine, preventing possible injuries, and also improves the technical skills of swimmers by simulating movements without the water environment. A two-month training program is presented that integrates «dry swimming» with functional exercises, which helps prepare teenagers for long-term physical exertion and increases their motivation to participate in sports.

KEYWORDS: «dry swimming»; functional training; program.

Актуальність дослідження. Розвиток рухових здібностей у спортсменів 12-14 років є важливим для формування їх фізичного та психологічного здоров'я. У цьому віці триває активний розвиток координаційних навичок, гнучкості, сили та витривалості, що визначає подальшу фізичну активність підлітків та їхню успішність у спорті. На тлі зростаючого інтересу до функціональних тренувань і методик загального фізичного розвитку стає актуальним пошук інноваційних підходів для ефективного тренування спортсменів. Однією з перспективних методик вважаємо впровадження функціонального тренування під час тренувань плавців на суші – «сухе плавання». Функціональний тренінг застосовують для розвитку витривалості, сили та координації, на що, по суті, зорієнтовані заняття на суші у плавців. Метод «сухого плавання» дозволяє імітувати рухи, властиві плаванню, без контакту з водою, що робить його зручним для застосування як у басейні, так і поза ним. Серед переваг «сухого плавання» – ефективний розвиток рухових якостей без надмірного навантаження на опорно-руховий апарат, що особливо важливо для спортсменів цього віку, організм яких перебуває на етапі росту. Це також допомагає уникнути травм, пов'язаних із водним середовищем, і в той же час формує технічні навички.

Аналіз досліджень та публікацій. Під «сухим плаванням» прийнято розуміти такий тип тренування, коли спортсмен виконує імітаційні рухи на суші. Основна мета таких вправ – підтримати фізичну форму, зміцнити м'язовий корсет і відпрацювати техніку плавання та розвиток фізичних якостей. Цей підхід дозволяє використовувати ті ж м'язові групи, що й під час плавання, але без обмежень, які створює вода, як-от зменшений опір або відсутність гравітаційного впливу. «Сухе плавання» також допомагає краще концентруватися на правильній техніці, оскільки спортсмени можуть відточувати рухи повільніше й під контролем. Крім того, цей вид тренувань зменшує ризик травм, особливо у молодих спортсменів, завдяки зниженню навантаження на суглоби й хребет.

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Серед основних переваг можна виділити розвиток сили, координації та витривалості, що підвищує ефективність при поверненні до тренувань у воді. Такі заняття є чудовим рішенням під час карантинних обмежень, коли доступ до басейнів був обмежений. Використання простого інвентаря, як-от еспандери або фітнес-м'ячі, дозволяє виконувати ці вправи навіть вдома, підтримуючи форму і мотивацію спортсменів.

Враховуючи, що на суші також розвиваються фізичні якості спортсмена, ефективним буде поєднання таких занять із функціональним тренуванням. Під функціональним тренуванням розуміємо комплекс вправ, спрямованих на розвиток фізичних здібностей, які покращують рухи в повсякденному житті. У свою чергу, «сухе плавання» є частиною функціональних тренувань, що слугує ефективним інструментом для розвитку фізичних якостей як у професійних спортсменів, так і початківців. Воно допомагає покращувати силу, витривалість, стабільність, а також слугує засобом профілактики травм.

Переваги та особливості методу. «Сухе плавання» дозволяє цілеспрямовано працювати над м'язами, які важко активувати у воді, особливо для розвитку плечового поясу та тулуба. Використання еспандерів та тренажерів допомагає спортсменам підсилювати тіло для більш ефективних рухів у воді, а також покращує загальну координацію рухів і контроль над тілом [5, 7]. Для вправ на суші, як і для функціонального тренування можна використовувати тренажери, як-от Vasat Swim Training, який дозволяє імітувати техніку плавання та працювати над її удосконаленням [7].

Завдяки меншому навантаженню на опорно-руховий апарат тренування на суші допомагають уникати типових для плавання проблем, таких як перенавантаження плечей або хребта. Це особливо важливо для спортсменів, організм яких перебуває на стадії розвитку. Крім того, «сухе плавання» знижує ризик травм, пов'язаних із водним середовищем, таких як ковзання або травмування під час старту з тумбочки [5]. Одноманітні вправи у воді

іноді можуть викликати втому або втрату інтересу, тоді як «сухе плавання» додає різноманітності у тренувальний процес, що допомагає зберегти мотивацію спортсменів та покращити їхнє загальне самопочуття [8].

Існує багато підходів до організації та проведення занять на суші для плавців. Так, у статті [4] описано концепцію «сухого плавання», побудовану на комплексі спеціальних вправ на суші. Пропонуються вправи, спрямовані на удосконалення координації рухів, зміцнення м'язів тулуба, розвиток гнучкості та профілактику травм, зокрема плечового суглоба. Важливість таких тренувань зумовлена необхідністю підготовки спортсменів до умов, у яких вони перебувають у воді, а також балансуванням розвитку м'язів, що використовуються під час плавання.

В іншій статті [1] описано «сухе плавання» як тренувальний метод, що імітує рухи плавця на суші. Представлено основні переваги «сухого плавання», які включають зміцнення м'язів, розвиток витривалості та удосконалення техніки. До спеціального комплексу увійшли вправи на розминку суглобів, дихальні, силові та аеробні вправи, які сприяють профілактиці травм і підвищенню загальної фізичної підготовки плавців.

Ще в одній статті [3] підкреслено важливість вправ на суші для удосконалення гнучкості, координації, витривалості та профілактики травм. Описано різні види навантажень: вправи для розминки, зниження втоми після тренувань, розвитку гнучкості, стабілізації тіла, а також силові тренування з інвентарем. Автор стверджує, що такі вправи допомагають плавцям удосконалювати техніку та підтримувати фізичну форму. Отже, «сухе плавання» стає відмінною альтернативою для підтримки фізичної форми та розвитку спеціальних навичок.

Група науковців розглядає значення «сухого плавання» як частину дистанційного навчання. Цей метод імітує техніку плавання на суші й використовується для підтримки фізичної форми, розвитку сили, витривалості та профілактики травм. Він також дозволяє

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

працювати над технікою рухів, особливо в умовах обмеженого доступу до басейнів під час воєнних дій. Такий підхід сприяє загальному фізичному розвитку та психофізичній підтримці студентів [2].

Таким чином, «сухе плавання» є універсальним засобом тренування, що покращує фізичну підготовленість плавців. Відповідно, виникає потреба удосконалювати програму тренувань плавців на суші, що дозволить розвивати силу, витривалість, гнучкість та координацію, які відповідатимуть потребам цього вікового періоду.

Мета роботи – представити тренувальну програму розвитку рухових здібностей спортсменів 12-14 років засобами «сухого плавання».

Виклад основного матеріалу. Функціональний тренінг – це тренування, спрямоване на навчання рухових дій, виховання фізичних якостей (сила, витривалість, гнучкість, швидкість і координаційні здібності) та їх поєднання, а також поліпшення статури. Це рівень підготовки, який можна визначити як «хороші фізичні кондиції», «хороша фізична форма» або «спортивний зовнішній вигляд».

Функціональний тренінг застосовується для:

- Розвитку витривалості: Один із найефективніших способів розвитку витривалості, який залучає м'язову, серцево-судинну та дихальну системи.
- Поліпшення показників у дисциплінах, де потрібна витривалість: Функціональний тренінг готує до тривалих навантажень (лижні гонки, біг, плавання, ігрові види спорту).
- Підготовки до швидко-силових навантажень: такий тренінг є базою для більшості видів спорту.
- Зниження ваги та нарощування м'язової маси: сприяє спалюванню калорій і формуванню м'язів.
- Поліпшення роботи лімфатичної системи: висока інтенсивність тренувань допомагає виводити токсини й покращує

загальне самопочуття.

– Підготовки до повсякденних фізичних навантажень: сприяє розвитку фізичних якостей, що застосовуються у звичному житті.

– Доповнення стандартних спортивних тренувань: функціональний тренінг використовують плавці, футболісти, лижники та інші спортсмени.

У функціональному тренінгу часто застосовується коловий метод: вправи (2-5) виконуються одна за одною без відпочинку, а після завершення кола робиться коротка пауза. Тренування тривають 4-5 хвилин і характеризуються високою інтенсивністю, що сприяє значним прогресивним змінам у розвитку фізичних якостей.

Одним із ефективних елементів таких тренувань є «сухе плавання». Спеціалісти зазначають, що цей метод дозволяє розвивати фізичні навички без надмірного навантаження на суглоби.

На основі функціонального тренінгу розроблено програму для вдосконалення фізичних якостей спортсменів віком 12-14 років із включенням елементів «сухого плавання» (табл. 1).

Таблиця 1

**Тижнева тренувальна програма, що містить
засоби «сухого плавання»
(на прикладі двох тижнів)**

Тренування з плавання (Понеділок)
Підготовча частина (15 хв.): Загальна розминка (комплекс ЗРВ). Основна частина (25 хв.). Комплекс вправ: 1. Плавання 200 м (25 м – дельфіном, 75 м – вільним стилем). 2. Плавання 8×25 м на ногах із дошкою, вільний стиль і брас. Зміна стилю кожні 25 м. 3. 100 м (25 м – на спині, 25 м – брасом у повній координації). 4. 50 м вільним стилем. 5. 4×15 м пронирювання брасом під водою. 6. 50 м вільним стилем. Заключна частина 5 хв. Загалом: 650 м. Тривалість: 45 хв. Вправи на відновлення.

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Продовження табл. 1

«Суше плавання» (Вівторок)	
<p>Підготовча частина (15 хв.): Біг (8 хв.), розминка (комплекс ЗРВ).</p> <p>Основна частина (25 хв.):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Джампінг джеки. 2. Згинання та розгинання рук в упорі лежачи з колін. 3. Планка. 4. Присідання. <p>Вправи виконуються коловим методом: 30 секунд виконання, 60 секунд – відпочинок.</p> <p>Загалом: 4 кола.</p> <p>Заключна частина (5 хв.): розтяжка Кіфута.</p>	<p>Рекомендації:</p> <p>Джампінг джеки: Починайте з ноги разом, руки вздовж тіла. Виконайте стрибок, розводячи ноги та піднімаючи руки над головою. Приземляючись, згинайте коліна, щоб пом'якшити удар. Підтримуйте стабільний темп, стежте за диханням: вдихайте при стрибку, видихайте при поверненні.</p> <p>Згинання та розгинання рук в упорі лежачи з колін: У положенні планки на колінах, тримайте руки під плечима, спина пряма. Опускайте тіло до підлоги, лікті притиснуті до боків. Повертаючись у вихідне положення, напружуйте м'язи преса і слідкуйте, щоб спина залишалася прямою.</p> <p>Планка: У положенні на передпліччях або долонях (виберіть зручний для вас варіант), тримайте тіло в прямій лінії. Напружуйте прес і сідниці, щоб підтримувати рівновагу. Слідкуйте, щоб таз не провисав, а голова залишалася на одній лінії зі спиною.</p> <p>Присідання: Тримайте стопи на ширині плечей, коліна спрямовані вперед. Присідаючи, опускайтеся до рівня, коли стегна паралельні підлозі, зберігаючи вагу на п'ятах. Повертаючись у вихідне положення, напружуйте сідничні м'язи і підтримуйте корпус прямо.</p>
Тренування з плавання (Середа)	
<p>Підготовча частина (15 хв.): Загальна розминка (комплекс ЗРВ).</p> <p>Основна частина (25 хв.):</p> <p>Комплекс вправ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Плавання 200 м на спині у повній координації. 2. 100 м на спині (руками). 3. 100 м на спині (ногами з дошкою). 4. 50 м довільно. 5. 4×25 м на спині (15 м – швидко, 10 м – довільно). 6. 100 м довільно. 7. 25 м на час. <p>Заключна частина 5 хв.</p> <p>Загалом: 675 м. Тривалість: 45 хв. Вправи на відновлення.</p>	

Продовження табл. 1

«Сухе плавання» (Четвер)	
<p>Підготовча частина (15 хв.): Біг (8 хв.), розминка (комплекс ЗРВ).</p> <p>Основна частина (25 хв.):</p> <ol style="list-style-type: none"> Біг ковзаняра зі сторони в сторону. Згинання та розгинання рук в упорі лежачи з колін. Вишагування на степ-платформу. Планка. <p>Вправи виконуються коловим методом: 30 секунд виконання, 40 секунд – відпочинок.</p> <p>Загалом: 5 кіл.</p> <p>Заключна частина (5 хв.): Розтяжка Кіфута.</p>	<p>Рекомендації:</p> <p>Біг ковзаняра зі сторони в сторону: Займіть низьку позицію напівприсіду і тримайте корпус злегка нахиленим вперед. Виконуйте рухи зі сторони в сторону, імітуючи рухи ковзаняра, з широкими кроками і відштовхуванням ногами. Тримайте м'язи преса напруженими, щоб підтримувати рівновагу.</p> <p>Згинання та розгинання рук в упорі лежачи з колін: Займіть позицію планки на колінах, тримаючи руки прямо під плечима. Повільно опускайте тіло, тримаючи лікті ближче до тулуба, і поверніться в початкове положення. Зберігайте пряму лінію від голови до колін і уникайте прогинання в попереку.</p> <p>Вишагування на степ-платформу: поставте всю стопу на платформу під час підйому і напружуйте сідничні м'язи. Чергуйте ноги, кожного разу міняючи ту, яка робить перший крок. Тримайте корпус прямо і уникайте нахилів тулуба.</p> <p>Планка: Упор на долонях або передпліччях (залежно від рівня підготовки), тримаючи тіло в прямій лінії. Напружуйте прес і сідниці, щоб зберігати стабільність та уникати прогинання в попереку. Утримуйте голову нейтрально, дивлячись вниз, щоб не напружувати шию.</p> <p>Розтяжка після тренування допоможе знизити втому та покращити гнучкість.</p>
Тренування з плавання (П'ятниця)	
<p>Підготовча частина (15 хв). Загальна розминка (комплекс ЗРВ на місці).</p> <p>Основна частина (25 хв).</p> <p>Комплекс вправ:</p> <ol style="list-style-type: none"> Плавання 400 м (100 м – комплексне плавання, 200 м – вільним стилем, 100 м – на спині у повній координації). Плавання 100 м вільним стилем на ногах із дошкою. 50 м вільним стилем. 4×25 м вільним стилем зі старту (15 м – швидко, 10 м – вільно). 100 м довільно. <p>Заключна частина 5 хв.</p> <p>Загалом: 750 м. Тривалість: 45 хв. Вправи на відновлення.</p>	

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Продовження табл. 1

Тренування з плавання (Понеділок)	
<p>Підготовча частина (15 хв). Загальна розминка (комплекс ЗРВ на місці). Основна частина (25 хв). Комплекс вправ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Плавання 200 метрів комплексом. Зміна стилю через кожні 25 метрів. 2. 100 метрів комплексом. 3. 150 метрів: дельфін, на спині: <ul style="list-style-type: none"> – на спині, брас; – брас, вільний стиль. Зміна стилю через кожні 25 метрів. 4. 200 метрів вільним стилем без зупинки. 5. 50 метрів довільно. <p>Заключна частина 5 хв. Загалом: 700 м. Тривалість: 45 хв. Вправи на відновлення.</p>	
«Сухе плавання» (Вівторок)	
<p>Підготовча частина (10 хв). Біг (5 хв). Розминка (комплекс вправ). Основна частина (25 хв). Виконання 3 вправ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Згинання та розгинання рук в упорі лежачи з колін. 2. Присідання. 3. Берпі. <p>Вправи виконуються коловим методом: 30 с виконання вправи, 60 с відпочинок. Загалом: 5 кіл. Інтенсивність: середня. Заключна частина (10 хв). Вправи на розтяжку Кіфута.</p>	<p>Рекомендації:</p> <p>Вправа «Згинання та розгинання рук в упорі лежачи з колін»: Слідкуйте за положенням тіла, спина має залишатися прямою, не прогинайтеся в попереку.</p> <p>Присідання: Тримайте п'яти на підлозі і прагніть опускати нижче рівня колін, зберігаючи спину прямо.</p> <p>Берпі: Виконуйте вправу в помірному темпі, забезпечуючи правильну техніку. Не забувайте дихати рівномірно під час стрибків.</p>
Тренування з плавання (Середа)	
<p>Підготовча частина (15 хв). Загальна розминка (комплекс ЗРВ на місці) Основна частина (25 хв). Комплекс вправ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Плавання 2 x 100 метрів вільним стилем, на спині. Зміна стилю через кожні 50 метрів. 2. 200 метрів вільним стилем (25 метрів — вправа, 25 метрів — на ногах без дошки). 3. 50 метрів довільно. 4. Плавання 4 x 25 метрів вільним стилем, швидко. 5. 150 метрів довільно. <p>Заключна частина 5 хв. Загалом: 700 м. Тривалість: 45 хв. Вправи на відновлення.</p>	

Продовження табл. 1

«Суше плавання» (Четвер)	
Підготовча частина (12 хв). Біг (7 хв). Розминка (комплекс ЗРВ). Основна частина (25 хв). Виконання 4 вправ: 1. Викроковування на степ-платформу. 2. Гусениця. 3. Скалолази. 4. Планка на прямих руках. Вправи виконуються коловим методом: 20 с виконання вправи, 40 с відпочинок. Загалом: 6 кіл. Інтенсивність: середня. Заключна частина (8 хв). Вправи на розтяжку Кіфута.	Викроковування на степ-платформу: Тримайте спину прямо та напружуйте м'язи преса. Опускайтеся повільно, контролюючи рух. Під час підйому на платформу поставте всю стопу, щоб уникнути травмування. Чергуйте ноги для рівномірного навантаження. Гусениця: Починайте з положення стоячи, потім повільно нахиліться вперед і пройдіть руками до положення планки. Зберігайте рівну лінію тіла, уникаючи прогинання в попереку. Рухайтеся назад у положення стоячи, підтягуючи ноги до рук. Виконуйте рух повільно для максимальної ефективності. Скалолази: Від початкової позиції в планці підтягайте коліна по черзі до грудей, підтримуючи рівний ритм. Слідкуйте за тим, щоб спина залишалася прямою, а плечі розташовувалися над зап'ястками. Виконуйте вправу інтенсивно, але контролюйте рух для уникнення надмірного тиску на коліна. Планка на прямих руках: Розмістіть руки прямо під плечима, тримайте тіло в прямій лінії від голови до п'ят. Напружуйте м'язи преса і сідниці для стабільності. Якщо відчуваєте втому, опустіться на коліна, продовжуючи тримати тіло в правильному положенні.
Тренування з плавання (П'ятниця)	
Підготовча частина (15 хв). Загальна розминка (комплекс ЗРВ на місці) Основна частина (25 хв). Комплекс вправ: 1. Плавання 200 метрів вільним стилем і брасом. Зміна стилю через кожні 25 м. 2. 100 метрів (вільний стиль, брас на руках з калабашкою). Зміна стилю через кожні 25 м. 3. 100 м брасом на ногах з дошкою. 4. 100 м довільно. 5. Плавання 4 x 25 м брасом (15 м швидко, 10 м довільно). 6. 75 м довільно. 7. 25 м зі старту. Заключна частина 5 хв. Загалом: 700 м. Тривалість: 45 хв. Вправи на відновлення.	

[авторська розробка]

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**
Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Висновки та пропозиції. Включення засобів «сухого плавання» у тренувальну програму спортсменів 12-14 років дозволяє ефективно розвивати силу, витривалість, гнучкість та координацію, що відповідає потребам цього вікового періоду. Така програма може стати базовою для розвитку фізичних якостей у спортивних секціях із плавання. Висока інтенсивність і функціональний підхід також допомагають готувати організм до навантажень, що виникають у спортивній діяльності. У подальшому дослідження буде спрямовано на впровадження запропонованої програми з проведенням емпіричного тестування для перевірки її ефективності.

REFERENCES:

- [1] Родигіна, В., Бабаджанян, В., Курій, О. (2023). Особливості проведення занять із плавання в режимі дистанційного навчання у ВНЗ в умовах воєнного стану. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. (86), 242-246. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/b1ed988d-eebb-4ecb-9058-77e757070777/content>
- [2] Сухе плавання, тренування на суші. <https://yak.koshachek.com/articles/sajt-pro-plavannja-suhe-plavannja-trenuvannja-na.html>
- [3] Сухе плавання <https://yak.koshachek.com/articles/suhe-plavannja.html>
- [4] Сухе плавання: навіщо і кому потрібно. (2021) <https://ua.grand-prix.ua/press-center/suhe-plavannya>
- [5] Dryland training for swimmers. <https://outdoorswimmer.com/extra/dryland-training-for-swimmers/>
- [6] How Dryland Swim Training Benefits All Skill Levels And Ages. swimmingworldmagazine.com/news/how-dryland-swim-training-benefits-all-skill-levels-and-ages/0.
- [7] Leroy O. 10 dryland workouts for swimmers. <https://swimswam.com/dryland-workouts-for-swimmers/>
- [8] Why is dryland training important for swimmers? <https://swimlikeafish.org/why-is-dryland-training-important-for-swimmers>

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.010>

**Кашина Ганна Сергіївна¹, Макієвський Олексій Іванович²,
Бараник Зоя Павлівна³, Громоздова Лариса Василівна⁴,
Лисечко Євгеній Генріхович⁵**

1. доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри інтелектуальних систем і цифрових технологій
Академія паці, соціальних відносин і туризму, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-2829-9847

2. кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра інтелектуальних систем і цифрових технологій
Академія паці, соціальних відносин і туризму, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-7332-0289

3. доктор економічних наук, професор, кафедра математичного моделювання та статистики
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-9753-4572

4. кандидат економічних наук, PhD, професор,
кафедра інтелектуальних систем і цифрових технологій
Академія паці, соціальних відносин і туризму, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-4077-9229

5. аспірант кафедри математичного моделювання та статистики
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана», УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0004-9517-9644

Інформаційний web-ресурс системи дистанційної освіти дорослих: досвід роботи в екстремальних умовах

АНОТАЦІЯ. В сучасний період йде активна робота з впровадження та розвитку дистанційної андрагогічної освіти в Україні. Це зумовлено багатьма факторами. Основний поштовх тотального впровадження дистанційної освіти для дорослих дала пандемія COVID-19, що змусила працювати в екстремальних умовах, досягати виконання навчальних програм за допомогою електронного інформаційного ресурсу, дистанційних технологій навчання. Після пандемії, війна поставила новий виклик для розвитку дистанційної освіти в андрагогіці України.

Система підготовки та перепідготовки кадрів, «Університет третього покоління», що існували на базі Національного авіаційного університету у м. Київ, основна мета якої – підвищення рівня конкурентоздатності і соціального самозахисту населення на ринку праці, - з початком пандемії COVID-19 радикально реформували методичне забезпечення навчального процесу для дорослих, зробив акцент на використання WEB-ресурсу, інтелектуальних технологій навчання. Досвід андрагогіки, що є отриманим в умовах форс-мажору пандемії стає корисним зараз, коли війна несе постійну загрозу життю здобувачів освіти.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: андрагогіка; дистанційна освіта; інформаційний ресурс; web-ресурс; екстремальні умови.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.010>

**Anna Kashina¹, Oleksiy Makievsky², Zoya Baranik³,
Larisa Hromozdova⁴, Yevhenii Lysechko⁵**

1. Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Intelligent Systems and Digital Technologies
Academy of Labor, Social Relations and Tourism, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-2829-9847

2. Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the
Department of Intelligent Systems and Digital Technologies
Academy of Labor, Social Relations and Tourism, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-7332-0289

3. Doctor of Economic Sciences, Professor, Department of Mathematical Modeling and Statistics
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-9753-4572

4. Candidate of Economics, PhD, Professor, Department of Intelligent Systems and Digital Technologies
Academy of Labor, Social Relations and Tourism, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-4077-9229

5. PhD Student at the Department of Mathematical Modeling and Statistics
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, UKRAINE
ORCID ID: 0009-0004-9517-9644

Information web-resource of the distance education system for adults: experience of working in extreme conditions

ABSTRACT. In the modern period, there is active work on the implementation and development of distance andragogical education in Ukraine. This is due to many factors. The main impetus for the total implementation of distance education for adults was given by the COVID-19 pandemic, which forced to work in extreme conditions, to achieve the implementation of educational programs with the help of electronic information resources, distance learning technologies. After the pandemic, the war posed a new challenge for the development of distance education in andragogy in Ukraine. The system of training and retraining of personnel is aimed at increasing the level of

competitiveness and social self-protection of the population in the labor market. The system of training and retraining of personnel, the "University of the Third Generation", which existed on the basis of the National Aviation University in the city of Kyiv, radically reformed the methodological support of the educational process for adults when the COVID-19 pandemic arose. Andragogic education emphasized the use of WEB resources, intellectual learning technologies. The experience of andragogy, which is obtained in the conditions of force majeure of the pandemic, becomes useful now, when the war carries a constant threat to the lives of students.

KEYWORDS: *andragogy; distance education; information resource; web-resource; extreme conditions.*

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Постановка проблеми. В останній час в усьому світі активно просувається ідея безперервного навчання, освіти впродовж життя. Андрагогічні аспекти пронизують усі сфери освіти. Не виключенням стала і професійна освіта (за спеціалізаціями). Так, наприклад, потужний Національний університет «Львівська політехніка», у програму підготовки докторів філософії в галузі Освіта/Педагогіка за спеціальністю «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», шифр 9.015.00.00, включил надання знань з «основ андрагогічної парадигми у сучасній освіті, підходів до забезпечення освітньої діяльності дорослих упродовж життя, шляхів реалізації компетентнісного, комунікативного, контекстного та задачного підходів у формальній, неформальній та інформальній освіті дорослих» [1].

Освіта дорослих, як будь-якої соціальний інститут, відповідає попиту суспільства. Одночасно, вона є особливою складовою частиною системи освіти, що має своїм призначенням задоволення потреб і очікування різних груп дорослих людей, які подолали вік базового навчання.

Вісна 2020 та зима 2022 років: пандемія COVID-19, тотальний карантин та воєнне вторгнення Росії, - додали системі освіти для дорослих багато нових проблем, а саме: негайної адаптації теоретичних і методологічних засад к проведенню занять в умовах карантину COVID-19 та екстремальної воєнної ситуації.

Аналіз досліджень і публікацій. В сучасних зарубіжних наукових виданнях є висвітленим досвід народної освіти, що здобула розвиток в Скандинавії, де ціниться креативність і розвиток творчих здібностей людини третього віку, що досліджені Кеном Рубенсоном (2001) [3]; цікаві та обгрунтовані ідеї щодо різних форм організації занять і використання інформаційного ресурсу пропонуються молодимі науковцями в Україні, серед яких Руслана Преснер (2016) [4]. Дослідження тривають, на що є об'єктивні передумови, серед яких велика загроза життю здобувачів освіти із-за військових подій та стихійних лих. Екстремальною ситуацією для

андрагогики України стало COVID-19: цієї проблемі, мобілізації інформаційного ресурсу для організації дистанційного навчання дорослих присвячена праця Ірини Дейнеги, Лариси Громоздової, Валерії Ковач (2020) [2]. Екстремальні ситуації повсякденно створює військова агресія : обмін досвідом виживання , потребує негайного висвітлення на сторінках наукової літератури.

Мета роботи. Метою даної статті є доведення до читацької аудиторії авторського андрагогічного досвіду роботи по організації навчання та використанню інформаційного ресурсу в екстремальних умовах, що є актуальним в час військової агресії.

Виклад основного матеріалу. Останнє десятиріччя в світі характеризується появою таких нетрадиційних освітніх закладів як «Університети без стін», «школи гнучкого навчання», «Університети третього покоління». Набуває розвитку «освіта впродовж життя».

Система підготовки та перепідготовки кадрів, що існує на базі Національного авіаційного університету у м. Київ, напочатку нового десятиріччя перебувала у стадії радикального реформування, основна мета якого – підвищення рівня конкурентоздатності і соціального самозахисту населення на ринку праці. В мирний час аудиторні заняття слухачів доповнюються виходом на бізнес-форуми, в ТПП України, в Міжнародний виставковий центр, зустрічами з успішними бізнесменами, що діляться досвідом отримання швидкого та високого кар'єрного росту [2].

Навчально-науковий інститут неперервної освіти (ННІНО), що створений на базі Національного авіаційного університету (НАУ) в місті Київ багато років провадить перепідготовку кадрів з числа слухачів, що направлені на навчання службою занятости, у тому числі осіб, переміщених з східних регіонів, що є тимчасово незанятими на ринку праці і потребують кваліфікаційної адаптації під запит ринку праці [2].

На базі ННІНО НАУ, у 2018 році був сформованим «Університети третього покоління», за аналогом шведської народної освіти. Він

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

ефективно функціонував довгий час, прагнучі відповідати на усі питання, що цікави або корисні для його слухачів [2].

Заняття провадились виключно фахівцями з науковими ступенями, що мають вітчизняне та європейське визнання.

З початком пандемії COVID-19, коли виникли екстремальні умови для організації навчальної підготовки дорослої аудиторії, зміни були потрібні і в роботі зі слухачами третього покоління та в системі перепідготовки кадрів. Автори цієї статті були у витоків цієї роботи, тому на сьогодні знають її ізнутри.

З труднощами, з великої інтенсивністю викладацької роботи, задача закінчення навчального року в умовах пандемії COVID-19 була вирішена.

Акцент був зробленим на застосування інформаційних технологій і дистанційного навчання. Цей вибір стався ефективним для підтримки навчального процесу.

В умовах форс-мажору, породженому карантинном з COVID-19, ефективною формою роботи стало інтерактивне спілкування шляхом електронного листування та роботи в Viber-групах, використання електронної платформи ZOOM для проведення дистанційних лекцій в он-лайн режимі [2]. Для контролю адміністрації за проведенням дистанційної освіти дорослих стали «Електронні щоденники», що були впроваджені професором Громоздовою Л. В. на курсах перепідготовки кадрів в ННІНО НАУ по дисципліні «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» [2].

Новим викликом, що потребує роботи в екстремальних умовах, стала військова агресія 2022 року. Досвід, що був отриманим під час COVID-19, слід інтерполювати на ситуацію сьогодення.

Висновки та пропозиції. Зараз відбувається значне розширення і інституціональна диверсифікація освітніх послуг дистанційної форми, у тому числі для аудиторії дорослого здобувача освіти. Отримані результати з практичної андрагогіки щодо оптимального використання інформаційного ресурсу в період COVID-19 є корисними для педагогів-практиків, особливо, на випадки форс-

мажорних обставин в освіті для дорослих, для адміністративного контролю за навчальним процесом. Цей досвід є актуальним і корисним для роботи в дистанційній освіті дорослих під час війни. Однак, слід працювати на сталий розвиток системи. Незважаючи на важку ситуацію в країні слід створювати якісно нові моделі побудови системи навчання дорослих, що орієнтовані на прогресивні інноваційні інформаційні технології, включаючи «штучний інтелект».

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

REFERENCES:

- [1] <https://directory.lpnu.ua/majors/dta/9.015.00.00/51/2020/ua/full>
- [2] Deineha, I., Hromozdova, L., Kovach, V. (2020). Realities of practical andragogy in the condition of the covid-19 pandemic: migration pedagogy in Ukraine. Scientific journal «Sciencerist Pedagogical Education» Vol 5(38). PC «Technology center» pp 4-11.
- [3] Rubenson, K. (2001). The Swedish Adult Education Initiative: from recurrent education to lifelong learning, in D. Aspin, J.D. Chapman, M. Hatton & Y. Sawano (Eds) International Handbook of Lifelong Learning. Dordrecht: Kluwer.
- [4] Преснер, Р. (2016). Форми освіти дорослих у системі післядипломного навчання. Журнал Актуальні питання гуманітарних наук. Вип.15, с.408-413.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.011>**Васильєва-Халатникова Марина Олександрівна¹,
Брусенко Аліна Сергіївна²**

1. кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-8488-4602

2. кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-7212-1969

**Складові соціальної підтримки осіб,
які постраждали від насильства в сім'ї**

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена аналізу проблеми домашнього насильства та дослідженню можливостей соціальної підтримки для осіб, які постраждали від цього явища. У роботі висвітлено теоретичні аспекти насильства в сім'ї, зокрема його види, причини та наслідки для жертв і суспільства. Окрім того, визначено основні форми і методи соціальної підтримки для осіб, які зазнали насильства, з акцентом на захист прав і відновлення психологічного стану жертв. У результаті роботи розроблено комплексну програму соціальної підтримки, яка включає психологічну допомогу, юридичну консультацію та реабілітаційні заходи. Автори підкреслюють важливість міжвідомчої співпраці та впровадження державних програм для ефективної допомоги постраждалим.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: насильство в сім'ї; соціальна підтримка; захист прав; соціальні послуги.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.011>

Maryna Vasylieva-Khalatnykova¹, Alina Brusenko²

1. Ph.D in Pedagogy sciences, Associate professor,
Associate Professor of the Department of Social Rehabilitation and Social Pedagogy
Taras Shevchenko National University of Kyiv, UKRAINE
ORCID ID: 0000-0002-8488-4602

2. Ph.D in Pedagogy sciences, Associate professor,
Associate Professor of the Department of Social Work
State Higher Educational Institution «Donbass State Pedagogical University», UKRAÏNA
ORCID ID: 0000-0001-7212-1969

Components of social support for persons who have suffered from family violence

ABSTRACT. The article is devoted to the analysis of the problem of domestic violence and the study of social support opportunities for victims of this phenomenon. The paper highlights theoretical aspects of domestic violence, including its types, causes and consequences for victims and society. In addition, the main forms and methods of social support for survivors of violence are identified, with an emphasis on protecting the rights and restoring the psychological state of victims. As a result, a comprehensive social support program has been developed, which includes psychological assistance, legal advice, and rehabilitation measures. The authors emphasize the importance of interagency cooperation and the implementation of state programs for effective assistance to victims.

KEYWORDS: *domestic violence; social support; protection of rights; social services.*

Постановка проблеми. Статистичні дані вказують на тривожну тенденцію, а саме зростання кількості інцидентів, що відбуваються в сімейному оточенні на побутовому рівні. Так, у 2023 році кількість випадків домашнього насильства в Україні суттєво зросла. За даними Міністерства внутрішніх справ, кількість звернень до поліції через домашнє насильство збільшилося на 20% порівняно з попереднім роком. Це зростання пов'язане зі стресом і соціальними наслідками війни, економічними труднощами та безробіттям. У січні 2024 року було зафіксовано рекордну кількість нових випадків домашнього насильства – 435 за місяць. Це на 55% більше порівняно з січнем 2023 року, коли зареєстрували 280 таких випадків [4].

Постраждалі від насильства потребують не лише правового захисту, але й комплексної соціальної підтримки, яка включає психологічну, матеріальну та реабілітаційну допомогу. Зважаючи на те, що насильство в сім'ї є серйозною загрозою як для фізичного, так і для психічного здоров'я, розвиток ефективної системи підтримки постраждалих є надзвичайно важливим для забезпечення їхньої безпеки та соціальної інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних дослідників у сфері соціальної роботи, соціального захисту та забезпечення значну роль у вдосконаленні процесу надання соціальних послуг окремим категоріям клієнтів, зокрема жертвам сімейного насилля відіграє внесок фахівців, які вивчають: питання державної політики України у сфері захисту жертв насилля в сім'ї (Н. Лесько, Ю. Трестер та ін.), питання подолання та профілактики насильства в сім'ї (І. Бандурка, А. Дубік, І. Дубровинська, Л. Кононенко, Т. Журавель), особливості соціально-психологічної роботи з жертвами насильства в сім'ї (В. Бондаровська, К. Кальницька та ін.).

Мета статті – аналіз теоретичних аспектів проблеми насильства в сім'ї, а також розробка програми соціальної підтримки жертв насильства в сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Домашнє насильство є складним

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

і багатовимірним явищем, яке негативно впливає на здоров'я, добробут і права людини. Відповідно до українського законодавства, насильство в сім'ї визначається як будь-які дії фізичного, сексуального, психологічного або економічного характеру, що здійснюються в межах сім'ї або близького оточення і спрямовані на порушення прав та свобод особи, яка зазнає насильства [5].

Існують кілька основних видів домашнього насильства [1, с. 13-15]:

Фізичне насильство – це нанесення тілесних ушкоджень, побої, катування, примус до вчинення певних дій під загрозою фізичного насильства. Воно може включати як побої, так і використання предметів для завдання шкоди.

Психологічне насильство – маніпуляції, погрози, приниження, контроль або залякування, що завдають шкоди емоційному стану жертви. Психологічне насильство може включати ізоляцію постраждалої особи від соціального оточення, постійні образи, шантаж або переслідування.

Сексуальне насильство – примус до статевих актів проти волі, сексуальні домагання або дії сексуального характеру без згоди постраждалої особи. Цей вид насильства може мати серйозні психоемоційні наслідки та потребує спеціалізованої допомоги.

Економічне насильство – це контроль за фінансовими ресурсами, обмеження доступу до грошей, заборона на працевлаштування або примушування до економічної залежності. Цей вид насильства часто залишається прихованим, проте може стати причиною значного психологічного тиску на постраждалих.

Наслідки домашнього насильства можуть бути надзвичайно важкими як для жертви, так і для її оточення. До основних наслідків належать фізичні травми, порушення психічного здоров'я, розвиток депресій, тривожних розладів, посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Жертви часто відчувають страх, ізоляцію, низьку самооцінку та втрачають соціальні зв'язки, що значно ускладнює їх соціальну реабілітацію та інтеграцію. Діти, які стають свідками або жертвами насильства, також зазнають важких психологічних

наслідків, що впливає на їхнє емоційне та соціальне становлення [3].

Аналіз літературних джерел доводить, що соціальна робота з жертвами сімейного насильства має базуватися на усвідомленні, що насильство в сім'ї є складним явищем, що включає різні форми (фізичне, сексуальне, економічне насильство, жорстоке поводження, психологічне насильство, примус до споживання алкоголю чи наркотиків у немедичних цілях, змушене зайняття проституцією та інші злочинні дії) та взаємозв'язок між ними. Отже, просте кримінальне покарання винуватців насильства не є вирішенням проблеми безпеки в сім'ї. Натомість необхідно впроваджувати комплекс заходів, включаючи програми екстреної та довготривалої підтримки для жертв насильства та їхніх родин, спеціальні програми консультування та психологічної корекції для винуватців насильства, жертв і інших членів сім'ї, включаючи дітей.

Відповідно до законодавства України, основні повноваження у галузі надання соціальних послуг особам, що постраждали від насильства в сім'ї, покладені на кризові центри для членів сімей, де сталося насильство або існує реальна загроза його вчинення.

Окрім того, у Законі визначено цілі, завдання та напрямки діяльності кризових центрів, а також надано працівникам цих центрів певні повноваження, включаючи [5]:

- прийом членів сім'ї, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;
- організацію психологічної, педагогічної, медичної та юридичної допомоги цим членам сім'ї;
- надання притулку для тимчасового перебування цим членам сім'ї;
- інформування членів сім'ї про їхні права, заходи та послуги, які вони можуть отримати;
- забезпечення конфіденційності інформації про осіб, що звернулися за допомогою;
- повідомлення міліції про виявлені випадки реальної загрози насильства в сім'ї або факти насильства.

РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Один із ключових аспектів у роботі з жертвами насильства в сім'ї - це створення програм соціальної/соціально-психологічної підтримки, спрямованих на надання необхідної допомоги та підтримки для відновлення психологічного та соціального благополуччя жертв.

Програма соціальної підтримки жертв насильства в сім'ї є важливим інструментом у роботі з постраждалими особами. Вона повинна бути спрямована на забезпечення комплексної допомоги та підтримки, яка включає в себе психологічну, соціальну та правову підтримку. Ця програма повинна бути створена з урахуванням найкращих практик у галузі соціальної роботи та психології, а також потреб та можливостей цільової аудиторії.

У відповідності до цього було розроблено програму соціальної підтримки жертв насильства в сім'ї.

Мета розробленої програми: надання ефективної психологічної підтримки для зменшення негативних наслідків насильства в сім'ї; сприяння соціальній адаптації та самостійності жертв насильства; забезпечення безпеки та підтримки у складних життєвих ситуаціях.

Основні компоненти програми:

- психологічна підтримка: індивідуальні консультації з психологом для зменшення стресу, тривоги та депресії, а також для відновлення самооцінки та психологічної стійкості.
- соціальна підтримка: консультації соціального працівника з питань отримання правової допомоги, соціальних виплат, пошуку житла та інших питань соціального захисту.
- психосоціальна реабілітація: групові заняття для підтримки та обміну досвідом між жертвами насильства, спрямовані на покращення самопізнання та взаємодії.
- правова допомога: консультації юриста з питань правової підтримки та захисту прав жертв насильства.

Ключовим елементом ефективної реалізації програми соціальної підтримки жертв насильства в сім'ї є міжвідомча співпраця державних установ, громадських організацій та органів

місцевого самоврядування. Така співпраця забезпечує комплексний підхід до вирішення проблеми, що охоплює всі рівні надання допомоги та підтримки постраждалим.

Державні установи, такі як служби соціального захисту, поліція, судові органи, медичні заклади та центри реабілітації, відповідають за оперативне реагування на випадки насильства, забезпечення безпеки та правового захисту постраждалих. Їхня функція полягає в наданні соціальних, юридичних та психологічних послуг. Також державні структури повинні забезпечувати фінансування програм підтримки та їхню законодавчу основу.

Громадські організації виконують важливу роль у наданні негайної допомоги постраждалим, підвищенні обізнаності населення та проведенні профілактичних заходів. Вони часто надають кризову психологічну допомогу, притулки для жертв насильства, а також юридичну підтримку.

Органи місцевого самоврядування відповідальні за імплементацію національних програм на місцевому рівні, забезпечуючи доступність послуг для постраждалих у громадах.

Загалом, така співпраця сприяє створенню комплексної системи підтримки, яка не тільки реагує на випадки насильства, але й працює над його попередженням, сприяючи підвищенню рівня безпеки та соціальної стабільності в суспільстві.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що проблема насильства в сім'ї є багатогранною та потребує комплексного підходу для її ефективного вирішення. Аналіз теоретичних аспектів дозволив визначити основні фактори, що сприяють виникненню насильства, а також його негативний вплив на фізичне, психологічне та соціальне благополуччя жертв. Основною проблемою залишається недостатня поінформованість суспільства про масштаби насильства в сім'ї та потреба в підвищенні ефективності заходів соціальної підтримки.

Розроблена програма соціальної підтримки жертв сімейного насильства включає комплексний підхід до вирішення проблеми,

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

який охоплює психологічну допомогу, юридичний захист, медичну підтримку та соціальну реабілітацію. Важливим аспектом є міжвідомча співпраця державних установ, громадських організацій та органів місцевого самоврядування. Залучення громадськості до профілактики та допомоги постраждалим також є ключовим елементом боротьби з насильством.

Таким чином, для ефективної підтримки осіб, які постраждали від насильства в сім'ї, необхідно впроваджувати комплексні програми допомоги, а також посилювати роботу з попередження насильства через освітні та інформаційні кампанії. Важливо також забезпечити доступність послуг соціальної підтримки для всіх верств населення.

REFERENCES:

- [1] Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія / Перцева Т.О. та ін. Дніпро, 2021. 188 с.
- [2] Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / В.М. Бондаровська та ін. Київ: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА», 2014. 282 с.
- [3] Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: лист МОН України від 18.05.2018 №1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18> (дата звернення: 27.09.2024).
- [4] Рекордну кількість справ про домашнє насильство зареєстрували у 2024 році. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/domestic-violence-2023> (дата звернення: 27.09.2024).
- [5] Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VII : станом на 31 грудня 2023 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 27.09.2024).

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.012>**Сліпчишин Лідія Василівна¹**

1. доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологічної освіти
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0001-9159-9458

Психолого-педагогічні засади розвитку творчості здобувачів закладів професійної освіти

АНОТАЦІЯ. Визначено, що провідними психологічними механізмами особистісного розвитку і взаємодії людини з соціумом є адаптація, індивідуалізація та інтеграція, які пов'язані з особистісними якостями і поведінковими реакціями людини. Успішність виконання людиною конкретної діяльності пов'язана з її індивідуальністю, ступенем самостійності та самовизначенням. Вони закладають основу творчої активності особистості, яка відображається через її прояви. Підтримка творчих проявів має ґрунтуватися на основних засадах педагогіки індивідуальності та педагогіки творчості, коли людина пізнає свою самість, власний світ, розвивається в усіх сферах. Доведено роль педагога у створенні комфортного середовища, у якому кожен здобувач зможе зрозуміти свої особистісні слабкі та сильні сторони, зорієнтуватись у способах і методах організації власного духовного, творчого і професійного розвитку при наданій підтримці. Для здійснення педагогічної підтримки здобувачів вчитель/викладач має розуміти взаємозв'язок між інтелектом і креативністю та їхню залежність від контексту ситуації. Розглянуто зміст сталих індивідуальних властивостей особистості, рівні творчої активності, розвиток змінних властивостей. Визнано найкращими шляхами розвитку здібностей до рівня обдарованості та таланту: індивідуалізацію навчання, створення позитивного емоційного поля, підвищення пізнавального інтересу до навчання і його творчої складової, роботу над удосконаленням саморегуляції, створення умов для відчуття незалежності та свободи, розуміння власного джерела активності. Саме цей комплекс шляхів створює передумови для виникнення інноваційного мислення у вимірі особистості, розширення і поглиблення свідомості. Запропоновано рекомендації щодо розвитку творчості здобувачів закладів професійної освіти.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: творчість; педагогіка індивідуальності; педагогіка творчості; здобувач; професійна освіта.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.012>Lidiia Slipchyshyn¹

1. Doctor Sciences (Pedagogy), Professor, Professor of Technological Education Department
Ukrainian State University named after Mykhaylo Drahomanov, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0001-9159-9458

Psychological and pedagogical principles of creativity development of professional education institutions

ABSTRACT. It was determined that the leading psychological mechanisms of personal development and interaction of a person with society are adaptation, individualisation and integration, which are related to personal qualities and behavioural reactions of a person. The success of a person's performance in a specific activity is related to his individuality, degree of independence and self-determination. They lay the basis of the creative activity of the individual, which is reflected through its manifestations. Support for creative manifestations should be based on the basic principles of the pedagogy of individuality and pedagogy of creativity, when a person learns about himself, his world develops in all spheres. The role of the teacher in creating a comfortable environment in which each student can understand their weaknesses and strengths and orient themselves in the ways and methods of organising their own spiritual, creative and professional development with the provided support is proven. To provide pedagogical support to achievers, the teacher must understand the relationship between intelligence and creativity and their dependence on the context of the situation. The content of permanent individual personality properties, creative activity level, and variable properties' development are considered. Recognised as the best ways to develop abilities to the level of giftedness and talent: individualisation of learning, creation of a positive emotional field, increasing cognitive interest in education and its creative component, work on improving self-regulation, creating conditions for a sense of independence and freedom, understanding one's source of activity. This complex of paths creates the prerequisites for the emergence of innovative thinking in terms of personality, expansion and deepening of consciousness. Recommendations are offered for the creativity development of vocational education institutions graduates.

KEYWORDS: *creativity; pedagogy of individuality; pedagogy of creativity; getter; professional education.*

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Аналіз результативності галузевого розвитку в різних країнах світу та його вплив на рівень добробуту населення свідчить про важливість надання особливої уваги виявленню, розвитку та ефективному використанню творчого потенціалу кожного працівника. Можливість використати творчий потенціал кожної окремої особистості має не лише економічний, але й соціальний вимір, адже творчість як інструмент включає людину в створення раціональних схем діяльності, у якій бере участь значна кількість учасників. Відповідно до законів Природи неперервне вдосконалення схем діяльності визначає прогрес у розвитку людства. Ключовими чинниками цього розвитку є знання, інтелект, творчість і духовність, на основі яких відбувається реальне перетворення дійсності. Оскільки у цьому перетворенні кожному відведена своя роль, то постає питання про особистісний механізм творчості, умови його запуску і роль педагогів у цьому процесі.

Проблема творчості, творчої активності та обдарованості особистості є однією з найважливіших у психолого-педагогічних дослідженнях, адже здатність творити лежить в основі розвитку людини і суспільства. Різні аспекти проблеми творчості знайшли своє відображення у працях вітчизняних і зарубіжних філософів (І. Зязюн, В. Кремень, К. Ясперс), психологів (Дж. Гілфорд, В. Моляко, В. Рибалка, Е. Помиткін) і педагогів (О. Антонова, О. Вознюк, О. Дубасенюк, А. Макаренко, М. Мелько, С. Сисоєва, В. Сухомлинський, В. Тищенко), що лягли в основу навчально-методичної роботи практиків з розкриття творчого потенціалу і розвитку творчого мислення. Тому важливість застосування особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці конкурентоздатних фахівців і сьогодні не втрачає своєї актуальності, оскільки він дає можливість ще в освітньому закладі пробудити основний механізм підвищення професійної адаптації – творчість.

Метою статті є обґрунтування психолого-педагогічних засад розвитку творчості майбутніх фахівців у контексті особистісно орієнтованого підходу з урахуванням вимог сучасності та

запропонувати рекомендації щодо їх упровадження в практику роботи закладів професійної освіти.

Розвиток особистості відбувається в конкретній ситуації, яка не лише відображає відносини людини з соціумом, але й спрямовує процес розвитку в тому напрямі, який відповідає віковому періоду та наповнює його потрібним змістом. Засобом реалізації ставлення людини до дійсності є діяльність взагалі і зокрема ті її провідні види, що відповідають даному етапу вікового розвитку особистості. Тому становлення особистості розглядають в інтелектуальному, особистісному і діяльнісному вимірах, у кожному з яких проявляються основні психологічні закономірності, відбуваються якісні зміни в пізнавальних процесах і формах мислення. Через спілкування і діяльність відбувається інтелектуальний розвиток людини, основним критерієм якого визнано вміння самостійно, творчо вирішувати задачі різного типу, здійснюючи перехід від репродуктивних до творчих задач. Важливого значення набуває розвиток рефлексійного мислення, завдяки якому формується усвідомлення свого «Я» та власних дій. Ці положення психології орієнтують педагогічну практику на побудову освітнього процесу, в якому увага звертається на усвідомлення самості особистості, підвищення самостійності здобувача, розкриття його творчого потенціалу, вдосконалення творчих здібностей, формування особистісної рефлексії, критичного мислення.

Як зазначають психологи, провідними механізмами особистісного розвитку і взаємодії людини з соціумом є *адаптація, індивідуалізація та інтеграція*, які пов'язані з певними якостями та поведінковими реакціями людини, зокрема з довільністю і регульованістю [1; 4]. Відповідно до цього розвиток особистості здобувачів має відбуватися від зовнішньої діяльності, яку організовує педагог, до внутрішньої, пов'язаної з їхньою самоорганізацією, з поступовим переходом до самодіяльності. Успішність виконання конкретної діяльності не зводиться лише до наявності відповідних навичок і вмінь, але значною мірою залежить

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

від індивідуальних властивостей особистості, того, чим одна людина відрізняється від іншої, тобто від того, що визначає її індивідуальність [1; 4]. У цьому контексті різні індивідуальності відрізняються також і ступенем самодіяльності, яка спрямована на зміни видів діяльності, її алгоритмів, на самовизначення. Якщо в процесі такої діяльності виникає новий продукт, то разом з його створенням з'являється і творча активність особистості.

Підтримка творчих проявів особистості має ґрунтуватися на основних засадах педагогіки індивідуальності, а саме: пізнання людиною своєї самості та власного світу, що створює передумови для розвитку сутнісних сил; розвиток індивідуальності людини та всіх сфер її особистості – інтелектуальної, мотиваційної, емоційно-вольової, саморегуляції, предметно-практичної, екзистенційної; використання традиційною педагогікою надбань і основних положень педагогіки індивідуальності, педагогіки творчості тощо. Педагогічна підтримка тих, хто навчається, спрямована на те, щоб допомогти особистості усвідомити свої сильні та слабкі сторони, відмінності від інших, а також навчити, як в подальшому, враховуючи їх, організувати свій духовний, творчий і професійний саморозвиток.

Психологи вже тривалий час досліджують взаємозв'язок інтелекту та креативності в різних ситуаціях: коли домінує одна з якостей, або коли вони обидві співпрацюють. Цікавий погляд запропоновано у дослідженні [5], в якому за допомогою метафори просторово-часового континууму ідентифікуються згадані сценарії взаємодії. Інтелект і креативність є залежними від контексту, але інтелект потребує драйвової ефективності, а креативність – потенціалу оригінальності та ефективності. Наша здатність усвідомлювати контексти та конкретні обмеження пов'язана з можливістю їх розрізняти. Розумна поведінка людини потребує визначення чітких цілей, які спонукають до дії, бажано, щоб ефективним способом. Водночас творчість має сприяти вільному дослідженню концептуального простору і знаходити результат, якого спочатку не шукали. Тому, коли інтелектуальна та/ або

креативна поведінка вбудовується у контекст, потрібно пам'ятати, що існує величезна кількість варіацій на тему їхньої взаємодії. «Просторово-часовий континуум містить нескінченну кількість точок, що відповідає нескінченним контекстним моделям зі змінними рівнями «скутість-розкутість» у просторі та часі» [5, с. 3]. Все, що пов'язане з інтелектом тяжіє до «скутості» через конкретні цілі, жорсткі та суворі норми, контроль. Водночас творчість пов'язана з гнучкістю, можливістю допускати помилки, незначні порушення, з поведінкою, схильною до волі, хаотичності, неформальності. Автори запропонували модель просторово-часового континууму, яка побудована в координатах «тісний простір-вільний простір» і «обмежений час – розширений часовий інтервал». Кожний квадрант має свої особливості, які враховують контекст і його вимоги, що можна використати в різних сферах – в педагогічній практиці, бізнесі та особистісному зростанню.

Творча активність людини властива тим діям, які адекватні її схильностям і задаткам, тому багато дослідників проблеми активності і розвитку людини вважають, що в розвитку людини особистісні чинники відіграють більшу роль, ніж середовищні [8; 2; 4]. Цей висновок акцентує увагу педагогів на застосування особистісно-орієнтованого підходу, який дає можливість враховувати ті явища, які мають місце в процесі розвитку особистості взагалі та особистості майбутнього фахівця (індивідуалізація, соціалізація, партнерство, особистісний прагматизм).

Відповідно до концепції сталих індивідуальних властивостей особистість розглядається, як сукупність сталих і змінних властивостей: сталі властивості не залежать від впливів оточення, не набуваються в процесі розвитку, виконують функцію спрямування (управління), в той час як змінні властивості формуються, розвиваються й вдосконалюються під впливом зовнішніх чинників і набутого досвіду. Розвиток особистості відбувається на базі сталих індивідуальних властивостей, які є для нього рушійною силою. До сталих індивідуальних властивостей, які не піддаються змінам, й

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

Вільш відносить: інтелектуальні (здатність перетворювати, здатність відтворювати, талант) та інтерперсональні (толерантність, поступливість, віддача) [8, с.347]. Якщо людина має талант у певній сфері діяльності, то саме він буде визначати її творчу активність і розвиток у цій сфері. Відповідь на питання щодо кореляції ступеня розвитку вміння відтворювати з креативними діями є неоднозначною. Учена вважає, що в актуальних умовах людина, яка має навіть недостатні здібності до відтворювання і не пам'ятає детальної інформації стосовно вирішення минулих проблем, змушена творчо розв'язувати проблеми. Найбільше відповідають творчій активності та розвитку високі рівні здібності до перетворювання, таланту, позитивної віддачі та низький рівень поступливості під впливом інших. Таке поєднання рівнів властивостей є сприятливою передумовою для розвитку тих творчих здібностей, які належать до змінних властивостей особистості. Учена наводить практичні рекомендації для навчального процесу, які спрямовані на самореалізацію тих, хто навчається: індивідуалізацію навчання; підвищення пізнавального інтересу до навчання; створення позитивного емоційного поля; формування в здобувача установки на те, що джерело активності знаходиться в ньому, він сам керує своєю поведінкою; здобувач має відчувати незалежність і свободу вибору. Для того, щоб в особистості фахівця виникало інноваційне мислення, необхідно підвищувати його творчу активність і сприяти оптимальному розвитку здібностей під час навчання [8].

На думку В. Рибалки, шляхами розвитку здібностей особистості до рівня обдарованості та таланту є розширення і поглиблення свідомості, а також розгортання свідомої діяльності відповідно до компонентів структури особистості. Розширення і поглиблення свідомості можливе у вимірі особистості, який містить такі підструктури, як спрямованість, характер, самосвідомість, досвід, інтелект. Ці підструктури об'єднують змінні властивості, які з віком здатні розвиватися. Розгортання свідомої діяльності відбувається

через компоненти особистості: потребнісно-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, цілеутворювальний, операційно-результативний та емоційно-почуттєвий [3, с.152]. Повнішу характеристику професійній обдарованості можна дати на основі класифікації Є.Клімова, в якій вся багатоманітність видів професійної діяльності розглядається через групи профілів з двох-, трьох-, чотирьох- і п'яти елементною основами. У практичному значенні з метою підвищення професійної адаптації випускників вже в освітньому закладі необхідно забезпечити можливість розвитку й інших (крім діадних) основ професійної діяльності, наприклад, для діади «людина-техніка» додати основу «образ» тощо.

У житті людина виявляє активність у двох напрямках – особистісного і діяльнісного зростання, взаємозв'язок яких дає уявлення про рівень виховання творчо активної особистості. Рівні особистісного і діяльнісного зростання відрізняються простором прикладання активності, її тривалістю, виходом за межі вимог ситуації, ступенем самостійності в постановці проблеми та її вирішенні. Сходження відбувається за логікою: виконання окремих операцій для вирішення часткових задач (ситуативний/операційний рівень); вирішення поточних завдань у змінених умовах (тактичний рівень); при розв'язку проблеми людина демонструє особистісні якості – високі пізнавальні і аналітичні уміння, креативність, широкий кругозір, комунікативні здібності тощо (стратегічний/творчий рівень). Тому моніторинг розвитку фахівця в конкретній професійній діяльності дає можливість виокремити необхідний рівень творчої активності, види творчості та особистісні якості з метою їх потрапляння в резонанс із зовнішніми діями (соціально-економічними вимогами, орієнтованими на технологічний розвиток людства).

Під впливом суспільних потреб між суб'єктами відносин, які можна розглядати як вузли системи, виникають зв'язки. Якщо у суб'єктів немає можливості утворювати безліч зв'язків, то вони вибирають найцінніші та важливіші з них, самоорганізуючись в мережеві структури. Крім того, збільшується важливість досить

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

легкого переходу від вузла до вузла. Розглянутий підхід виявився зручним в багатьох сферах діяльності, оскільки він допомагає виявити умови стійкості системи. Виграш такої стратегії в професійній діяльності полягає у тому, що чим більше здібностей та обдарованостей (вузлів) людини задіяні в роботі, тим ефективніше працює фахівець, маючи нагоду швидко адаптуватися до нових вимог.

Ступінь професійної адаптації фахівця залежить від його нахилів і здібностей. Найціннішими працівниками для працедавців є ті нахили, здібності та обдарованості, які відповідають професійним вимогам. У такому разі можна очікувати на високу результативність їх праці завдяки творчій активності, високій кваліфікації та наявності затребуваних професійних компетенцій, високому професіоналізму та поінформованості. Якщо людина працює в сфері, яка відповідає її здібностям і обдарованості, вона може розраховувати на успіх, задоволення і самореалізацію. Вибір професії з орієнтацією на кон'юнктуру чи моду, а не на власні сильні сторони, унеможлиблює творчу самореалізацію в обраному напрямі і заохочує задовольняти власні зацікавлення в позапрофесійній діяльності [7]. Власне хобі як зацікавлення в позапрофесійній діяльності є показником того, що людина неповною мірою самореалізується в професійній діяльності.

Спроби самореалізації часто наштовхуються на проблему освоєння нової сфери діяльності. Когнітивні технології допомагають людині ефективно використовувати комплекс власних здібностей, кожна з яких може розглядатися як ступінь свободи. Створення стійких зв'язків між цими ступенями підвищує мобільність фахівця в професійній діяльності, сприяє варіативності професійної кар'єри. Здібність до самоорганізації, до виявлення параметрів порядку в різноманітних ситуаціях дозволяє людині змінювати стратегії поведінки, зокрема і в професійній діяльності. Такі стратегії властиві адаптивним галузям і відповідним професіям. Як наслідок з'являються інтегровані професії, які стають ефективним механізмом адаптації до особливостей ринку праці.

Проблематика еволюції професій виникла у зв'язку з глобальними трансформаціями на ринку праці, викликаних змінами технологічних устроїв. У результаті змін у професіях, спеціальностях, технологіях постає питання про формування високомобільного фахівця. Якість і рівень професійної мобільності визначається надмірністю професійної кваліфікації. Це означає, що високомобільний фахівець повинен виявляти творчу активність і в діяльнісному аспекті діяти стратегічно: не тільки досконало виконувати операції, ефективно діяти в політехнічній ситуації, використовуючи для цього усі необхідні засоби, але й дбати про наявність в себе необхідних особистісних якостей та осучаснювати професійно орієнтовані знання. У протилежному випадку він не має шансів обійняти цікаву і перспективну для нього посаду [6, с.44].

У практичній діяльності значна кількість випускників є неконкурентоздатними через відсутність сформованості важливих професійних якостей, особливо таких, що затребувані в умовах, відмінних від тих, для яких вони попередньо формувались.

Все більш затребуваними є фахівці, в професійній діяльності яких необхідно приймати рішення або виконувати дії, спираючись на естетичну складову діяльності. Суб'єкт, який ініціює техніко-естетичну творчість у своїй професійній діяльності, має різний рівень проєктної, художньо-естетичної, ергономічної, екологічної та економічної культур, що спричинено часткою відповідної складової у його освіти (професійно-технічна, середня і вища професійна освіта). Суспільна потреба у розвитку цих культур призвела до створення нового типу освіти – дизайн-освіти, яка екстраполює методи і засоби проєктної освіти на всі рівні освіти. Дизайн-освіта стала методологією соціально-культурного проєктування, з позицій якої змінюється організація сфери освіти, на нових засадах формується світогляд, здійснюються пошуки нових підходів до процесу побудови освітнього простору. Ці підходи мають забезпечити формування майбутнього фахівця з проєктно орієнтованим мисленням. У такому разі змістове наповнення

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

професії передбачає дотримання принципів перспективності, наступності та доповнювальності.

Принцип перспективності передбачає врахування сучасних особливостей світового технологічного розвитку і тих галузей, що становлять його ядро. Оскільки люди відрізняються здатністю адаптуватись до осучаснених професійних вимог, що може становити загрозу для їх зайнятості, актуальним завданням професійної освіти є задіяння усіх потенціалів особистості для підвищення її конкурентоспроможності на ринку праці. Завдяки системній роботі, яка проводиться в загальноосвітній школі при навчанні предмету «Технології (трудове навчання)» на основі сучасного стандарту, здобувачі залучаються до творчої діяльності засобами проєктної технології, що одночасно розвиває в них образне мислення та формує проєктно-конструкторські вміння. Цей процес повинен мати логічне продовження під час навчання в закладах системи П(ПТ)О, фахової передвищої і вищої освіти, де система професійних знань доповнюється тими художніми і техніко-технологічними знаннями, які сприяють формуванню і розвитку проєктно-конструкторських умінь і творчого мислення (STEM, STEAM), в чому й виявляється наступність. Вивчення художніх основ в контексті професії значно підвищує творчий потенціал здобувачів, розвиваючи не тільки різні типи мислення, але і підвищуючи мотивацію, загальну успішність, впливає на формування професійно-культурної компетентності, сприяє підвищенню професіоналізму, підвищує загальнокультурний рівень особистості.

Як зазначає В. Моляко, сьогоднішній час вніс суттєві корективи у наші уявлення про інтелектуальний, емоційний і творчий потенціал людини, адже сьогодні затребуваними є такі якості і здатності людини: емоційно-вольова стійкість, вміння вирішувати нові задачі, пошук оригінальних рішень, надійність при виконанні різноманітної діяльності тривалий час; творча свідомість і творча поведінка конкретного професіонала (людини); творче й інтелектуальне здоров'я людини; інформаційно-психологічна безпека творчої

особистості та творчих процесів; можливість стимулювання творчої діяльності без шкідливих наслідків; адаптація до принципово нових ситуацій, нових умов і нової техніки [2, с. 7].

Отже, на основі зазначеного вище можна дійти таких висновків:

1. Особистісно орієнтований підхід до формування майбутнього фахівця в професійних закладах має ґрунтуватися на засадах педагогіки індивідуальності, відповідно до якої його творчий розвиток відбувається тоді, коли педагоги впливають на змінні властивості особистості.

2. Орієнтація здобувача на професійну самореалізацію буде декларативною до того часу, поки він не усвідомить, до якого типу він належить по шкалі «інтроверт – екстраверт», адже це дає ключ до розуміння того, що є джерелом творчої енергії: для інтроверта – внутрішнє джерело творчої енергії; для екстраверта – зовнішні впливи.

3. Професійну обдарованість здобувачів загальної середньої школи і професійної освіти необхідно визначати не лише за діадним профілем, але й за ширшою основою. Це дозволить ввести корективи як до навчальних програм з професійних і професійно орієнтованих предметів (дисциплін), так і в змістове наповнення позаурочної роботи.

4. Досягнути творчого рівня особистісного і діяльнісного зростання майбутнього фахівця можна лише тоді, коли в освітньому закладі дбають про розвиток тих видів творчості, які резонують із зовнішніми впливами, орієнтованими на соціально-економічний і технологічний розвиток країни, а також акцентують увагу на тих видах діяльності, що вимагають проектно орієнтованого мислення і умінь високого порядку.

5. Збагачення змісту навчальних програм має сприяти у майбутнього фахівця розвитку мислення високого порядку (критичного, продуктивного, творчого), а також розвитку тих видів творчості, які здатні вивести особистість за межі основної професійної діяльності і створити основу для ширшого простору для

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

творчості, наприклад, за рахунок додаткової художньої освіти (дизайн-освіти) розширюється простір професійної діяльності для технічного фахівця (художнє кування, художнє лиття, художнє зварювання, художнє точіння і фрезерування) і навпаки для фахівця технічного профілю.

6. Сучасність внесла свої зміни і поглибила уявлення про безпечну творчість, розуміння затребуваних суспільством якостей особистості і сутність адаптації до нових умов і ситуацій. Ці проблеми мають знайти відображення не лише в психологічних, але й педагогічних дослідженнях, пов'язаних з здібностями, обдарованостями та їхнім розвитком.

Перспективи дослідження розглянутої у статті проблеми вбачаємо у вивченні можливостей сучасних психолого-педагогічних теорій щодо особистісного, творчого і професійного розвитку майбутніх фахівців в умовах кластерного середовища.

REFERENCES:

- [1] Маноха, І.П. (2001). ПСИХОЛОГІЯ ПОТАЄМНОГО «Я». К.: Поліграфкнига. 448 с.
- [2] Моляко, В.О. (2023). ПСИХОЛОГІЧНІ КООРДИНАТИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ (ЗАГАЛЬНИЙ ВСТУП). *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали XXIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. В. О. Моляко (голова). Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 5-7.
- [3] ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ. В. В. Рибалка (голова) та ін. (2002). Київ; Тернопіль: Підручники і посібники. 388 с.
- [4] Рибалка, В. В. (2010). ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧО ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ. Київ: НАПН України; ІОД. 442 с.
- [5] Corazza, G.E., Reiter-Palmon, R., Beghetto, R.A.& Lubart, T. (2021). INTELLIGENCE AND CREATIVITY IN THE SPACE-TIME CONTINUUM FOR EDUCATION, BUSINESS, AND DEVELOPMENT. *Journal of Creativity*, (31), 100003. <https://doi.org/10.1016/j.yjoc.2021.100003>
- [6] Furmanek, W. (2003). PROBLEMY ROZWOJU TEORII EDUKACJI ZAWODOWEJ. *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*. T. Lewowicki, I. Wilsz, I. Ziaziun, N. Nyczkało (Ed.). Częstochowa; Kijów: [Wyd-wo Wyższej Szkoły Pedagogicznej]. (4), 29– 52.
- [7] Wilsz, J. (2003). RELACJE MIĘDZY PROCESEM PRZYSTOSOWANIA ZAWODOWEGO A STRUKTURĄ OSOBOWOŚCI OSOBY PRZYSTOSOWUJĄCEJ SIĘ. *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*. T. Lewowicki, I. Wilsz, I. Ziaziun, N. Nyczkało (Ed.). Częstochowa; Kijów: [Wyd-wo Wyższej Szkoły Pedagogicznej]. (4), 53– 74.
- [8] Wilsz, J. (2009). ROZWÓJ I AKTYWNOŚĆ CZŁOWIEKA W KONTEKŚCIE WARTOŚCI JEGO STAŁYCH INDYWIDUALNYCH CECH OSOBOWOŚCI. *Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції: збірник матеріалів Міжн. наук.-практ. конф.-і*. К.: KIM, 344– 350.

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.013>

Хмелівська Світлана Іванівна¹

1. кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов факультету економіки та менеджменту
Поліський національний університет, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-3394-4468

Формування іншомовної компетентності у майбутніх аграріїв як чинник підвищення якості їхньої професійної підготовки

АНОТАЦІЯ. У статті розкриті особливості формування іншомовної компетентності у майбутніх аграріїв як чинника підвищення якості їхньої професійної підготовки. Уточнено зміст понять «іншомовна компетентність майбутніх фахівців» та мовна підготовка. Представлено результати дослідження рівнів сформованості іншомовної компетентності майбутніх аграріїв та обґрунтовано рекомендації щодо розвитку даного феномену у здобувачів освіти. Доведена ефективність використання методу проєктів профільного спрямування, зокрема аграрного, для формування іншомовної компетентності у майбутніх аграріїв.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *іншомовна компетентність; мовна підготовка; аграріїв; метод проєктів.*

DOI <https://doi.org/10.36074/PrOsvita.issue2.013>**Svitlana Khmelivska¹**

1. Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Faculty of Economics and Management Polissia National University, UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-3394-4468

Formation of foreign language competence in future agrarians as a factor in enhancing the quality of their professional training

ABSTRACT. The article reveals the specifics of forming foreign language competence in future agrarians as a factor in enhancing the quality of their professional training. The meanings of the terms “foreign language competence of future specialists” and language training are clarified. The study presents the results of research on the levels of foreign language competence development among future agrarians and provides recommendations for the advancement of this phenomenon among students. The effectiveness of using a project-based approach, particularly in the agricultural sector, for developing foreign language competence in future agrarians is demonstrated.

KEYWORDS: *foreign language competence; language training; agrarians; project-based method.*

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

У сучасному світі інтеграційні процеси, глобалізація і розвиток технологій ставлять нові вимоги перед освітою. Знання іноземних мов стало необхідним для успішної професійної діяльності у будь-якій галузі, включаючи аграрну. Студенти аграрного профілю мають не лише освоювати фахові знання, але й володіти іншомовною компетентністю, що сприяє їхній конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці, доступу до сучасних наукових розробок та професійних досягнень у світовій аграрній спільноті.

Аграрний сектор є однією з ключових галузей економіки, що тісно пов'язана з міжнародними ринками. Фахівці аграрного профілю мають бути готовими до комунікації з партнерами та колегами з інших країн, а також до обміну передовим досвідом у сфері сільського господарства. Іншомовна компетентність дозволяє студентам аграрних спеціальностей: отримувати доступ до сучасних наукових статей та матеріалів; брати участь у міжнародних конференціях, симпозіумах та форумах; здійснювати стажування за кордоном; використовувати технології та агротехніку іноземного виробництва; налагоджувати професійні контакти на глобальному рівні.

Аналіз досліджень та публікацій за останні роки показав, що науковці звертаються до проблеми формування іншомовної компетентності здобувачів освіти у контексті організації самостійної пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей (Т. Борова, М. Гупал, Т. Корогод та інші), підготовки майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей (Н. Глушаниця, Н. Колотій, Н. Разенкова та інші), використання сучасних педагогічних концепцій для розвитку даної компетентності (Н. Арістова, О. Загородна, О. Шумський та інші). Проте, все ще не достатньо досліджуваною залишається проблема формування іншомовної компетентності у майбутніх аграріїв як чинника підвищення якості їхньої професійної підготовки.

Мета даної статті – визначити особливості формування іншомовної компетентності у майбутніх аграріїв як чинник

підвищення якості їхньої професійної підготовки.

Формування іншомовної компетентності у студентів аграрних спеціальностей має свої специфічні виклики. Зокрема, це стосується таких аспектів як: 1) відсутність достатньої мотивації: для багатьох студентів аграрного профілю іншомовна підготовка може здаватися вторинною, порівняно з вивченням фахових дисциплін [1]. Це потребує підвищення мотивації через усвідомлення важливості іншомовних знань для професійного розвитку; 2) специфічність термінології: сільське господарство має свою термінологію, яка є важливою для розуміння міжнародних досліджень, технічних описів і нових технологій. Тому студентам необхідно вивчати не лише загальну іноземну мову, але й специфічну термінологію аграрної галузі [2]; 3) обмежений доступ до автентичних матеріалів: вивчення іноземної мови потребує використання автентичних текстів та ресурсів [3]. Проте в аграрних закладах освіти часто відчувається дефіцит навчальних матеріалів, орієнтованих на аграрну спеціалізацію.

Досвід педагогічної діяльності у закладі вищої освіти аграрного спрямування показує, що для ефективного розвитку іншомовної компетентності у студентів потрібно використовувати різні методи та підходи. Враховуючи всі особливості структури та змісту мовної діяльності, викладачу іноземної мови необхідно вміти оптимально підбирати відповідні цілі навчання, змістовні параметри та реалізовувати адекватні умовам методичні засади навчання. При дотриманні цих умов освітній процес корелює з принципами компетентнісного підходу, що визначає спосіб навчання здобувачів освіти.

Н. Микитенко вважає, що процес формування іншомовної компетентності у майбутніх фахівців економічного профілю передбачає взаємодію чотирьох сфер її реалізації: процесуально-діяльнісної, когнітивної, рефлексивної та мотиваційної на усіх рівнях сформованості ІПК – від мікрорівня, тобто знань, умінь і навичок, до макрорівня, тобто комплексу перелічених компетентностей і

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

якостей. Усі перелічені компоненти тісно взаємодіють, переплітаються у процесі формування іншомовної компетентності у майбутніх (рис. 1) [5].



Рис. 1. **Сфера реалізації іншомовної компетентності майбутніх аграріїв як чинника підвищення якості їхньої професійної підготовки [5, с. 95]**

Вважаємо, що ефективність формування іншомовної компетентності майбутніх аграріїв залежить від можливостей формувати її важливі компоненти у процесі виконання певних завдань. Нижній поріг чи рівень компетентності є рівнем діяльності, необхідним і достатнім для забезпечення мінімальної успішності у досягненні результату. Високий рівень сформованості компетентності повинен вказувати на високу ефективність виконання певного роду завдань. Найбільшим джерелом некомпетентності у сучасному суспільстві є нездатність і небажання справлятися із соціальними, економічними і політичними процесами, що безпосередньо чи опосередковано впливають на діяльність фахівця [4].

Проведення експериментальної роботи здійснювалося відповідно до загальнонаукових принципів, а саме:

експериментальна робота ґрунтувалася на гіпотезі дослідження; ефективність функціонування педагогічної технології визначалася на основі відповідних критеріїв і показників, а вірогідність отриманих результатів перевірялася методами математичної статистики.

Експериментальна частина проводиться на базі кафедри іноземних мов Поліського національного університету. В експерименті взяли участь студенти 3 курсу агрономічного факультету двох навчальних груп БІТск-16 (контрольна) та БІТ-14 (експериментальна) у кількості 96 осіб (по 48 студентів у кожній групі). Експеримент проводиться в 6 семестрі згідно робочої програми дисципліни «Іноземна мова фахового спрямування (англійська)».

У ході експерименту визначалися рівні сформованості іншомовної компетентності майбутніх аграріїв. Студентів просили виконати самостійне проєктне завдання на англійській мові на тему «Проблеми аграрного сектору в Україні» та в письмовому вигляді дати розгорнутий поетапний опис своїх дій з організації роботи над проєктом. Конкретний предметний проєкт був запропонований не випадково, оскільки опис основних дій з організації самостійної діяльності незалежно від змісту конкретного навчального матеріалу може викликати у студентів аграрного профілю певні труднощі. Результати експерименту в подальшому використовувалися як вихідні показники для оцінки ефективності методів, прийомів та засобів формування іншомовної компетентності у майбутніх аграріїв.

Рівень сформованості кожного з компонентів іншомовної компетентності майбутніх аграріїв при виконанні проєктної діяльності оцінено у балах від 1 до 3. За загальним показником визначався рівень сформованості іншомовної компетентності здобувачів освіти (табл. 1): низький (4 - 12 балів), достатній (13-21 бали), високий (22-30 балів).

Таблиця 1

**Рівні сформованості іншомовної
компетентності у майбутніх аграріїв**

Група студентів	Рівень самостійності					
	Низький		Достатній		Високий	
	к-ть студентів	%	к-ть студентів	%	к-ть студентів	%
Контрольна група	34	71	14	29	-	-
Експериментальна	35	73	13	27	-	-

Розгляд даних табл. 1, показує переважання низького рівня формування іншомовної компетентності студентів у ході проєктної діяльності. Аналіз сформованості кожного з компонентів іншомовної компетентності студентів аграрного профілю підтверджує попереднє припущення (табл. 2).

Таблиця 2

**Рівень сформованості окремих компонентів
іншомовної компетентності студентів аграрного профілю**

№ з/п	Назва компонента	Показник сформованості			
		Контрольна група		Експериментальна група	
		Бали	%	Бали	%
1	Мотиваційно-цільовий	72	50	69	48
2	Організаційно-орієнтаційний	52	36	54	37,5
3	Змістовно-інтелектуальний (лінгвістичне)	60	42	59	41
4	Змістовно-інтелектуальний (збір та аналіз інформації)	61	42	59	41
5	Змістовно-інтелектуальний (висновки та результати)	63	44	64	44

Продовження табл. 2

№ з/п	Назва компонента	Показник сформованості			
		Контрольна група		Експериментальна група	
		Бали	%	Бали	%
6	Організаційно-орієнтаційний	48	33	51	35
7	Операційно-практичний	60	42	60	42
8	Змістовно-інтелектуальний (презентація)	62	43	62	43
9	Оціночний	54	37,5	52	36

Проведемо якісний аналіз кожного з компонентів іншомовної компетентності студентів аграрного профілю. Мотиваційно-цільовий компонент сформований у студентів аграрного профілю обох груп на достатньому рівні (відповідно 50% та 48%). Експеримент показав, що, приступаючи до виконання проєкту, близько половини студентів в обох групах взагалі не визначають мету майбутньої роботи. Ті студенти, які вказали мету свого проєкту, зазнавали труднощів при її формулюванні, розрізненні цілей і завдань.

Організаційно-орієнтаційний компонент іншомовної компетентності сформований у студентів обох груп на низькому рівні (відповідно 36% і 37,5%). Тобто у більшості здобувачів освіти відсутні важливі організаційні, інтелектуальні, практичні і психолого-педагогічні уміння, які забезпечують ефективне планування проєкту.

Відсутність вищевказаних компонентів викликає труднощі, пов'язані із наступним – змістовно-інтелектуальним компонентом, який формується через різний склад умінь на етапах лінгвістичного дослідження і збору та аналізу інформації. Змістовно-інтелектуальний компонент сформований у студентів

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

обох груп на достатньому рівні (42% і 41% групи відповідно). Відмітимо, що при виконанні роботи на даному етапі, студенти переважно викладали іншомовний матеріал, вивчений ними у вигляді «суцільного» тексту, без елементів аналізу. Уміння, які входять до складу змістовно-інтелектуального компонента на етапі збору та аналізу інформації, сформовані слабо, оскільки знайдені відомості викладаються безсистемно, відсутнє виділення головної і другорядної інформації по досліджуваному питанню, а також чітке визначення проблеми дослідження.

Ступінь розвитку змістовно-інтелектуального компонента, що включає в себе вміння щодо забезпечення ефективного опису досліджуваних явищ, формулювання визначень і висновків, побудова доказів власної точки зору, що формуються на етапі висновків і результатів, можна оцінити як достатній (44% в обох групах). Такий висновок ми зробили на основі аналізу проектних робіт студентів: вони відрізняються великим об'ємом інформації з досліджуваної теми, проте при її викладі відсутня чіткість, вкрай рідко висловлюється власна точка зору, особистісне ставлення до матеріалу.

Організаційно-орієнтаційний компонент передбачає коригування діяльності з урахуванням проміжних результатів, обґрунтування методів і засобів дослідження тощо. Виявлено низький рівень сформованості зазначеного компонента (33% і 35% у контрольній та експериментальній групах відповідно), так як у проектних дослідженнях практично у всіх студентів відсутні відповідні дії з перебудови власної діяльності у залежності від її організаційно-технічних і змістовних характеристик. Також відзначимо відсутність оволодіння студентами методами проведення досліджень (анкетування, спостереження, бесіди). Дослідження, представлені у роботах студентів, відрізняються відсутністю чітко обґрунтованого вибору об'єкта, які відповідають меті виконання всього проєкту, розробленим критеріям аналізу отриманих результатів.

На відносно невисокому рівні (42%) сформований у студентів обох груп операційно-практичний компонент іншомовної компетентності, що забезпечує раціональне здійснення діяльності з урахуванням попередніх розробок. Як правило, діяльність, здійснювана студентами, носить нерегульований і неусвідомлений характер, оскільки етап безпосереднього виконання проєкту часто не відображає попередніх розробок, пов'язаних з темою, метою навчального проєкту, аналізом тематичної інформації.

Відсутність сформованого на високому рівні змістовно-інтелектуального компоненту, задіяного на етапі презентації, який відображає вміння вести бесіду на іноземній мові, у студентів обох груп (43%) може бути викликано, на наш погляд, недостатнім рівнем розвитку попередніх компонентів, що відповідають за планування та аналіз інформації, корекцію діяльності; не сформованістю інтелектуальних та практичних умінь, які забезпечують ефективну презентацію проєкту.

Звертає на себе увагу не сформованість оціночного компонента іншомовної компетентності у студентів, який передбачає володіння вміннями контролювати свою діяльність. Лише у 37,5% студентів контрольної групи та 36% студентів експериментальної групи спостерігаємо наявність оцінного компонента при виконанні проєкту.

Аналіз отриманих даних дозволяє зробити висновок, про невисокий рівень знань і умінь студентів аграрного профілю щодо самостійного здійснення діяльності навчального пізнання, організованої у формі виконання проєктних дослідницьких завдань. У даному випадку можна помітити, що студенти розуміють проєктну діяльність як аналіз змісту досліджуваного матеріалу, а не ієрархічну систему дій, послідовне здійснення яких і призводить до появи конкретного результату проєктного дослідження.

Таким чином, результати експерименту показали, що процес формування у студентів аграрного профілю іншомовної

 **РЕЦЕНЗОВАНА СТАТТЯ**

Згідно стандартів COPE Code of Conduct

компетеності носить некерований стихійний характер. Дані висновки свідчать про необхідність організації цілеспрямованої роботи по формуванню зазначеної якості у студентів аграрного профілю. Зокрема, необхідна інтеграція іншомовного навчання з фаховими дисциплінами. Це дозволить студентам вивчати мову в контексті своєї спеціальності. Студентам потрібно не просто заучувати граматичні правила, а використовувати мову в реальних ситуаціях. Це можуть бути рольові ігри, презентації, дискусії на професійні теми тощо. Використання відео, подкастів, онлайн-курсів та інших мультимедійних засобів сприяє поліпшенню сприйняття інформації та мотивації до вивчення іноземної мови.

Отже, формування іншомовної компетентності у студентів аграрного профілю є важливим аспектом їхньої професійної підготовки. Ефективні підходи до викладання іноземних мов, інтеграція мовної підготовки з фаховими дисциплінами та використання сучасних технологій є ключовими факторами успішного формування іншомовної компетентності у студентів аграрного профілю.

REFERENCES:

- [1] Арістова, Н. О. (2008). Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих нелінгвістичних навчальних закладів (Автореф. дис. канд. пед. наук, спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»). Інститут вищої освіти АПН України, Київ.
- [2] Бабаян, О. О. (2009). Формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами імітаційно-рольового моделювання (Автореф. дис. канд. пед. наук, спец. 13.00.04). Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського, Вінниця.
- [3] Крамаренко, Т. В., & Мединська, С. І. (2014). Сучасні інтерактивні та інформаційно-комунікаційні технології навчання у вищій школі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, (3), 280-287.
- [4] Логутіна, Н. В. (2006). Формування готовності до професійного іншомовного спілкування у майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності (Дис. канд. пед. наук, спец. 13.00.04). Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського, Вінниця.
- [5] Микитенко, Н. О. (н. д.). Концепція формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Педагогіка, соціальна робота", (23), 93-96.

The scientific periodical

PrOsvita

№ 2 (October, 2024)

Journal's frequency: monthly

All materials are reviewed. The editorial office did not always agree with the position of authors. Authors are responsible for the accuracy of the material.

Responsible for e-layout: Tetiana Bilous.
Designer: Ihor Bondarenko.

Contacts of the editorial offices:

LLC «UKRLOGOS Group»
21037, Ukraine, Vinnytsia, Zodchykh str. 18/81.
Tel.: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: journals@ukrlogos.group

Journal official website:
<https://www.prosvita.in.ua>

Signed for publication 20.10.2024.
Format 70×100/16. Offset paper.
Montserrat typefaces. Digital printing.
Circulation of 100 copies.
Conventionally printed sheets 14,63.

Order № 24/010.

Publishing and printing:
LLC «UKRLOGOS Group»
Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 7860 of 22.06.2023.

Наукове періодичне видання

ПрОсвіта

№ 2 (жовтень, 2024)

Щомісячне видання

Всі матеріали пройшли рецензування. Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори.

Верстка: Білоус Тетяна
Дизайн: Бондаренко Ігор

Контактна інформація редакції:

ТОВ «УКРЛОГОС Груп»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18/81
Тел.: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: journals@ukrlogos.group

Офіційний сайт журналу:
<https://www.prosvita.in.ua>

Підписано до друку 20.10.2024.
Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Montserrat. Цифровий друк.
Тираж: 100 примірників.
Умовно-друк. арк. 14,63.

Замовлення № 24/010.

Видавництво і друк:
ТОВ «УКРЛОГОС Груп»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.